

**T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

OSMANLI İTALYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ

AYŞEGÜL ESEV

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MURAT FİDAN

2022

KASTAMONU

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Ayşegül ESEV

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****OSMANLI İTALYA EKONOMİK İLİŞKİLERİ****AYŞEGÜL ESEV****KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI****DANIŞMAN:DOÇ. DR. MURAT FİDAN**

Türk ve İtalyan ilişkileri 11. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Kurulan ilk ilişkiler ticaret alanında olup Türk ve İtalyanların ekonomik ilişkilerini etkilemiştir. Osmanlı Devleti kurulduktan sonrada Türk İtalyan ilişkileri devam etmiş olup ticaret alanında çeşitli ayrıcalıklar verilmiştir. Osmanlı Devleti ve İtalyan şehir devletleri arasında yaşanan ticaret karşılıklı çıkar ilişkilerine bağlı olarak kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin ticari imtiyazlar vermesi; Akdeniz'de İtalyanların güçlü bir filoya sahip olması, Avrupa'da yaşanan gelişmeleri yakinen takip etmek, Batı'dan gelen ticaret akışının sağlanması için İtalyanları yanında tutmak amacıyla verilmiştir. Geçimlerini tüccarlıkla sağlayan İtalyan halk Osmanlı ile kurulan ekonomik ilişkilerde ticareti ön planda tutmuştur. Ticareti ön planda tutmaları, Osmanlı Devleti ve Avrupalı devletler arasın da ikili bir tutum sergilemesine neden olmuştur. Aslında imtiyaz vermesi aleyh gibi gözüken bir durum olsa da Osmanlı için Akdeniz ticaretinin canlı tutulması ve yanında Avrupalı bir devletin olması lehine bir durumdur. İtalyanlar, Osmanlı'nın Anadolu'yu hatta İstanbul'u ele geçirmesine rağmen Türkler ile ticaret yapmasının sebebi ise; Fatih ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde İmparatorluk haline gelen Osmanlı Devleti'nin kıtalar arasındaki ticaret akışının İstanbul'a akması aldıkları "ahidnameler" ile Osmanlı topraklarında serbestçe ticaret yapabilmelerini sağlamış bu da İtalyan tüccarlarında işine gelmiştir. İlerleyen zamanlarda girilen savaşlar neticesinde de ticaret deki ilişkilerimiz bozulmuştur. Bu çalışmanın amacı Osmanlı İtalya arasında yaşanan ekonomik ilişkilerin incelenmesidir. Bu sayede iki devlet arasındaki ticari ilişkilerin kökenine inmiş olmakla beraber ticarette karşılıklı tutum ve davranışlarını incelemiş olacağız. Bu çalışmada literatür taraması yapılarak farklı kaynaklardan bilgi aktarımı yapılmıştır. Kaynak taraması yöntemi kullanılan bu çalışmada elde edilen bulgular, tablo yöntemi ile bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak sağlamak için hazırlanmıştır. Elde edilen sonuç ise; İki devlet arasındaki ticari ilişkiler ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanda etkiler yaratmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER:Ahidname, Akdeniz Ticareti, İtalya, Osmanlı, Venedik Şehir Devleti,

ABSTRACT**MSC THESIS****OTTOMAN ITALY ECONOMIC RELATIONS****AYŞEGÜL ESEV****KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF ECONOMICS****SUPERVISOR:ASSOC. PROF. DR. MURAT FİDAN**

Turkish and Italian relations date back to the 11th century. The first relations established were in the field of trade and affected the economic relations of Turks and Italians. After the establishment of the Ottoman Empire, Turkish-Italian relations continued and various privileges were given in the field of trade. The trade between the Ottoman Empire and the Italian city-states was established depending on the relations of mutual interest. Giving commercial concessions by the Ottoman State; It was given in order to keep the Italians on their side in order to have a strong fleet of the Italians in the Mediterranean, to follow the developments in Europe closely, to ensure the flow of trade from the West. The Italian people, who made their living from trade, prioritized trade in the economic relations established with the Ottoman Empire. Keeping the trade in the forefront caused them to display a dual attitude between the Ottoman Empire and the European states. In fact, although it seems like a negative situation to give concessions, it is a situation in favor of keeping the Mediterranean trade alive and having a European state next to it for the Ottomans. The reason why the Italians traded with the Turks despite the Ottoman conquest of Anatolia and even Istanbul; the flow of the trade flow between the continents of the Ottoman Empire, which became an empire during the reign of Fatih and Suleiman the Magnificent, to Istanbul, enabled them to trade freely in the Ottoman lands with the "ahidnames" they received, which was beneficial for Italian merchants. As a result of the wars entered in the following times, our relations in trade deteriorated. The aim of this study is to examine the economic relations between Ottoman and Italy. In this way, we will examine the mutual attitudes and behaviors in trade, as well as getting to the root of the commercial relations between the two states. In this study, information was transferred from different sources by scanning the literature. The findings obtained in this study, in which the literature review method was used, were prepared to provide a source for the future studies with the table method. The result obtained is; The commercial relations between the two states have had economic, social, cultural and political effects.

KEYWORDS:Privilege, Mediterranean Trade, Italy, Ottoman, Venice City State

ÖNSÖZ

Ülkemizde Osmanlı ve İtalyan Şehir devletlerin arasındaki ilişkiler üzerine yapılan çalışmalar ayrı ayrı ve dönemsel olarak yapılmıştır. İtalya'nın şehir devletli yapısı yapılan çalışmalarda kavram karışıklığına neden olmuştur. İtalyan şehir devletçiklerine İtalya kurulmadan öncesinde dahi bu devletçikler İtalya olarak bahsedilmiştir. Osmanlı İtalya ilişkileri denildiğinde 1870 sonrası döneme bakılması gerekmektedir. Osmanlı İtalya ilişkilerine 1870 öncesi bağlarının araştırmak isteyen biri İtalya'nın şehir devletli yapısına hâkim olup. Venedik, Ceneviz, Sardunya, Floransa, Napoli, Sicilya, Toskano, Pisa gibi şehir devletlerini ayrı ayrı araştırarak bulduğu bulguları bir araya getirmesi gerekmektedir. Buda haliyle bilgi edinme sürecini hem uzun, hemde meşakkatli bir hale dönüştürmektedir. Biz Osmanlı İtalya ekonomik ilişkileri adlı konuyu seçerek tarihimizin az işlenen bir yönünde çalışmayı tercih ettik. Böylece karışıklığına ışık tutmak ve yapılacak olan çalışmalarda ve araştırmalarda uzun ve meşakkatli olan süreci kısaltmış olmayı amaçladık. İtalyan şehir devletleri ile ilgili yapılan çalışmaları inceleyerek bir başlık altında herhangi bir dönem kısıtlaması yapmadan bir bütünselliği yakalamak istedik.

İtalyanlar ve Türkler arasında yaşanan ekonomik ilişkileri 11. yüzyılda Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi ile başlamış olup zamanla gelişerek devam etmiştir. Türk beylikleri ile kurulan ilişkiler Osmanlı Devleti ile de kurulmaya devam etmiştir. İki devletin tüccarları arasında yapılan ticaret de Levant yani Doğu ticareti ağırlıklı olmuştur.

Coğrafi şartlar ve iklimsel değişikliklerin ortaya çıkardığı ticaret, geçimini denizcilik ve tüccarlıkla sağlayan İtalyan şehir devletlerinin Osmanlı ile siyasi ve ekonomik ilişkilerini, çıkarlarını göz önüne alarak ilerletmiştir. Venedik ve Ceneviz Şehir devletleri Ahidnameler sayesinde Osmanlı'dan ticaret alanında imtiyazlar elde etmişlerdir. Floransalılar ve Sardunyalılarda Venedikli İtalyan tüccarlar gibi Osmanlı topraklarında ve denizlerinde elde ettikleri ticari imtiyazlar vardır. Ama İtalya şehir devletleri arasında en baskın olanlar Venedikli ve Cenevizli İtalyanlar olmuştur. İtalyan şehir devletleri olan Venedik ve Ceneviz Osmanlı ile kurulan ekonomik ve siyasi ilişkilerden elde ettikleri ayrıcalıklar bir birleri ile rekabete yol açmıştır. Bu

rekabet ortamının olması Karadeniz'in Türk gölü olması hususunda avantaj dahi olmuştur. İkili arasında yaşanan çekişmeler olsa dahi Osmanlı ile yapılan ticari ilişkileri devam ettirmişlerdir.

Araştırma konumuzu mevcut çalışmalardan yararlanarak incelemeye çalıştık. Araştırma konumuzda herhangi bir zaman sınırlaması yapılmamıştır. Osmanlı ve İtalyanlar arasında imzalanan ahitnamelerin 1513, 1517, 1540 tarihli ahitnamelere M. Tayyip Gökbilgin'in Türk Tarih Kurumu Belgelerinde yayınlanan çalışmasından ulaşılmıştır. 1503, 1521, 1567, 1573 tarihli ahitnamelere Mahmut Şakiroğlu'nun yaptığı çalışmadan ulaşılmıştır. Ahidnamelerin birçoğu günümüze ulaşamamıştır. Ulaşanların bir kısmı da eski yazı olarak tabir edilen Osmanlıca nüshaları veyahut da İtalya arşivlerinde yer almaktadır. Ahidnamelerin sayısı ve birbirinin yenilenmiş halleri olması nedeniyle hepsine yer verilmemiştir. Ahidnamelerden elde edilen bilgiler aracılığıyla ticaret konusunda Osmanlı ve İtalyan tüccarların sıkı bir bağı vardır. Taraflar kendi menfaatleri için ahidnameler de verilen hükümlere uymaya özen göstermişlerdir.

İki taraf arası yaşanan ticari ilişkilerde Avrupa'nın malları ve ihtiyaç duyduğu ürünlerin temini konusunda İtalyanlar köprü vazifesi görmüştür. Hem ithalat ve ihracatta hem de Batı'dan bilgi alışverişini sağlayan İtalya'nın Osmanlı Devlet'i için önemi büyük olmuştur. Araştırmanın bu aşamaya gelmesinde üzerimde büyük emeği geçen danışman hocam Doç. Dr. Murat Fidan'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ayşegül ESEV
Kastamonu, 2022

TEŞEKKÜR

İtalya'nın parçalı bir devlet yapısına sahip olması çalışmayı zorlaştırmıştır. Bu çalışmada desteğini esirgemeyen yaptığım çalışmada yol gösteren ve yön tayin eden saygı değer danışman hocam Doç. Dr. Murat Fidan'a teşekkür ederim

Bu süreçte bana göstermiş oldukları sabır ve destekten dolayı sevgili aileme çok teşekkür ederim .

AYŞEGÜL ESEV

Kastamonu, 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TAAHHÜTNAME	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
TEŞEKKÜR	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	x
KISALTMALAR	xi
1. GİRİŞ.....	1
2. I.BÖLÜM	5
2.1 Osmanlı ve İtalyan Şehir Devletleri Arasında Yaşanan Ekonomik İlişkilerin Başlangıç Süreci.....	5
2.1.1 İtalya	5
2.1.2 İstanbul'un Fethi'ne Kadar Osmanlı İtalyan İlişkileri.....	9
2.1.3 İstanbul'un Fethinden Sonra Osmanlı İtalya İlişkileri.....	19
3. II. BÖLÜM.....	25
3.1 Ticarete Konu Olan Ürünler.....	25
3.1.1 İpek Ticareti.....	25
3.1.1.1 Osmanlı İpek Ticareti.....	26
3.1.1.1.1 Şah İsmail sorunu ve ipek ticareti.....	28
3.1.1.2 İtalyan İpek Ticareti	29
3.1.2 Hububat Ticareti	30
3.1.3 Yün ve Yünlü Kumaşlar	32
3.1.4 Pamuk ve Pamuklu Kumaşlar.....	33
3.1.5 İthalatı ve İhracatı Yapılan Diğer Ticari Ürünler	34
4. III. BÖLÜM	40
4.1 İlişkilerin Seyriyatı	40
4.1.1 İtalyanları Anadolu'ya Çeken Nedenler	40
4.1.2 İtalyanların Karadenizde Olması	41
4.1.3 Karşılıklı Ticarete Gözetilen Çıkarlar	44
4.1.3.1 Osmanlı Devleti'nin Ticarete Gözettiği Çıkarları.....	44
4.1.3.2 İtalya Şehir Devletlerinin Ticarete Gözettiği Çıkarlar.....	45
4.1.4 Ahidnamenin Tanımı ve İtalyanlara Verilen Ahidnamelerin Diplomatik Özellikleri	46
4.1.4.1 14. ve 18. Yüzyılları Arasında Verilen Ahidnamelerin Bazıları47	
4.1.4.1.1 1352 yılında imzalanan ahidname	47
4.1.4.1.2 1453 yılında imzalanan ahidname	48
4.1.4.1.3 1503 yılında imzalanan ahidname	50
4.1.4.1.4 1513 yılında imzalanan ahidname	51
4.1.4.1.5 1517 yılında imzalanan ahidname	52
4.1.4.1.6 1521 yılında imzalanan ahidname	52
4.1.4.1.7 1540 yılında imzalanan anlaşma.....	53
4.1.4.1.8 1567 yılında imzalanan ahidname	53

4.1.4.1.9	1573 yılında imzalanan ahidname	54
4.1.4.1.10	1575 yılında imzalanan ahidname	55
4.1.4.1.11	1595 yılında imzalanan ahidname	55
4.1.4.1.12	1604 yılında imzalanan ahidname	56
4.1.4.1.13	1619 yılında imzalanan ahidname	57
4.1.4.1.14	1625 yılında imzalanan ahidname	58
4.1.4.1.15	1669 yılında imzalanan ahidname	58
4.1.4.1.16	1670 yılında imzalanan ahidname	59
4.1.4.1.17	1670 Tarihli Korsanlar İçin Verilen Nişân	60
4.1.4.1.18	1700 yılında imzalanan ahidname	60
4.1.4.1.19	1701 yılında İmzalanan Ahidname	61
4.1.4.1.20	1839 yılında imzalanan ahidname	63
4.1.4.1.21	1854 yılında imzalanan ahidname	63
4.1.4.1.22	1891 yılında imzalanan ahidname	64
5. IV. BÖLÜM		66
5.1	Yaşanan Ekonomik İlişkilerin Sosyal Siyasal Kültürel Alanlara Yansıması	66
5.1.1	Sanata Dair Yansımalar	66
5.1.1.1	Resim ve minyatür alanında yansımalar	67
5.1.1.2	Tiyatro ve müzik alanında yaşanan yansımalar	68
5.1.2	İlişkilerin Kültürel Yansımaları	68
5.1.3	Eğitim Hayatına Yansımalar	69
5.1.4	Osmanlı topraklarında İtalyan okullarının açılması.....	70
5.1.5	Edebiyat Alanında Yaşanan Yansımalar	71
5.1.5.1	İtalyan Yazar Ve Şairlerin İzleri	71
5.1.5.2	İtalyancanın Tanınması	73
6. SONUÇ		74
KAYNAKLAR		77
EKLER		84

TABLÖLAR**Sayfa**

Tablo 3.1 İtalyan tüccarların Osmanlı ülkesinde alım satım yaptıkları mallar .	35
Tablo 5.2 Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yayınlanan ticaret gazeteleri	72

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
C.	:Cilt
ev:	:eviren
bkz.	: Bakınız
Baillo	:Balyos
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
TTK	:Türk Tarih Kurumu
s.	: Sayfa
S.B.E	:Sosyal Bilimler Enstitüsü

1. GİRİŞ

İtalya yarımadası bulunduğu konum itibariyle ve İtalyanların hâkimiyet altına aldığı topraklar sayesinde Türkler ile sınırdaş olmuşlardır (Balevi, 2020: 2). Osmanlı İtalya ilişkileri Osmanlı Devleti kurulmadan önce Türklerle ilişkilerin kurulması münasebetiyle geçmişten taşınan bir gelenek misali Osmanlı ile de devam etmiştir. İtalyanlar ve Osmanlı Devleti arasında yaşanan münasebetler bazen ticari hayatı etkilemiş bazen sosyal ilişkileri bazen de dostane olmayan olaylara neden olmuştur (Balevi, 2020:2). İtalya konum itibariyle etrafı denizlerle çevrili bir kıta devleti olup denizler de gösterdiği faaliyetlerle Osmanlı ile etkileşimde bulunmuştur (Cantemur, 2012:780). Bu da haliyle geçmişten bugüne ilişkilerimizin olduğunun bir göstergesidir. Yüzyıllar önceye dayanan ilişkilerimizin Türklerin Anadolu'ya ayak basarak başladığı söylenilebilir. İtalyanların Anadolu topraklarına karşı Bizans İmparatorluğu döneminden beri dikkate değer bir ilgisinin olması Anadolu'ya girişimizle birlikte karşılıklı ilişkilerin temellerinin atıldığı bir dönemi işaret etmektedir. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle birçok beylik kurulmuştur. Bu beyliklerin içerisinde İlk Türk denizcisinin kurduğu Çaka Beyliği Adalar Deniz'in de göstermiş olduğu faaliyetler sayesinde İtalyanlarla olan ilişkilerimizin daha da artmasına vesile olmuştur (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-italya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>).

Osmanlı Devleti'nin Anadolu' da kendi gücünü hissettirdiği dönemlerde İtalyan şehir devleti olan Venedik, Bizans imparatorluğundan beri gözü olduğu Anadolu limanlarında boş durmayıp güçlü filolarıyla faaliyetlerini arttırmıştır. Bu sayede Doğu Batı ticaretini tekeline almak istemiştir. Osmanlı ise Anadolu da sağladığı gücünün yanında Batıya doğru ilerlemesiyle Rumeli'ye doğru ilerleyişi Venedik'in burada yaptığı ticari ilişkilerinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Anadolu'nun kıyı kentlerine Asya'dan gelen malları İtalyan şehir devletleri Avrupa'ya sevk etmişlerdir. Osmanlı'nın Anadolu'da kendi güç hâkimiyetini geliştirip, genişletmesi sürecinde Venedik Anadolu limanlardaki hâkimiyetini devam ettirtirken Osmanlı Devleti fetihler yapmaya devam etmiştir. Bu süreçte dostane ilişkiler ve çıkarlar nedeniyle yaşanan olumsuzluklar göz ardı edilmiştir. Osmanlı'nın fetih

hareketlerinin hız kesmeden devam etmesi, göz ardı edilen olumsuzlukları gün yüzüne çıkararak ilerleyen süreçte iki devleti karşı karşıya getirecektir.

Osmanlı Devlet'inin kurulma amacı kabul edip iman etmiş oldukları din olan İslam'ı yaymak ve Allah'ın adının bulunduğu evren üzerinde yayılmasını sağlamaktır. Bu amaç Osmanlı Beylerinin fetihlerine yansımıştır (Ayan, 1999:279).

13. yüzyılda Venedikliler hububat ihtiyaçlarını Osmanlı'dan sağlamaktaydı. Bayezid'in tahta geçmesiyle yabancı devletlere hububat satışının durdurulması Venediklileri sıkıntıya uğratmış. Yıldırım Bayezid'e gönderilen elçiler aracılığıyla anlaşmaya varılmaya çalışılmıştır. Yine Osmanlı'nın burada güçlü zekâsı ortaya çıkacak ve analaşma ile verilen hububat ihracatı sayesinde Venedikli tüccarlardan kazandığı kazanç ile hazinesini dolduracak. Daha sonraları Ankara Savaşı'nın Bayezid döneminde patlak vermesi ilişkilerin yönünü değişmesine zemin hazırlayacaktı.

İstanbul'un fethine kadar olan süreçte Osmanlı ve İtalya arasında yaşanan ekonomik ilişkiler Venedikli ve Cenevizli tüccarlar ile yapılmış. Floransalılar 13. Yüzyılda Doğu ticaretinde belirgin olmuş ama Venedik ve Cenevizli Tüccarlar kadar Osmanlı ile sıkı bir iletişim kurmamışlardır. İtalyanların denizcilik alanındaki bilgi ve tecrübeleri Osmanlı Devleti için önemli bir ilgi odağı olmuş. Bu ilgi ile Osmanlı Cenevizli İtalyanları yanında tutmak istemiştir.

14. yüzyıl da Fatih Sultan Mehmet'in tahta çıkması ile İtalyanlar ile ilişkiler daha da ilerlemiş. 15.yüzyılda dönemin en güçlü lideri konumunda olan Fatih Sultan Mehmet ile İtalya'nın başarılı olduğu sanat dallarından olan resim alanında sıkı ilişkiler kurulmuştur. Bentili'nin Fatih'in portresini çizmesi için İtalya'dan padişahın isteği üzerine gelmesi ilişkilerin dostane olduğunu göstermektedir.

Osmanlı'nın karada ve denizde elde ettiği başarısı dostane olan ilişkilerin bozulmasına zemin hazırlamış. Sultan II. Bayezid döneminde Doğu sularını korumak için Venediklilere savaş ilan edilmiştir. 1463-1479 yılları arasında yaşanan birinci Osmanlı venedik savaşı Mora, Arnavutluk, Ege Denizi, Veneto, Dalmaçya ve Karadağ gibi farklı alanlarda yaşanmıştır. Osmanlılar tarafından başlatılan savaşta

İstanbul ‘da yaşayan Venedikli halk tutuklanmıştır. Yapılan bu savaş ile Osmanlı artık Akdeniz’de kendi egemenliğini ortaya koymuş ve zaferiyle sonuçlanmıştır. Bu savaşın neticesinde Akdeniz’de egemenlik alanı ve üstünlüğü olan İtalyanlara Osmanlı donanmasının Akdeniz sularında güçlendiğini, hâkimiyet sahasının genişlediği gösterilmiştir. Venediklilerin yaşadığı bu yenilgiden sonra ticaret limanlarının da başka yöne kayması ve Roma imparatorluğu ve papalığında içinde olduğu bir koalisyon tarafından Venedik şehir devletini hezimete uğratılmıştır. Bu Osmanlı için ticari bir kayıp olsa da Doğudaki düşmanın ekartesi olarak yansımıştır (Frazee, 2009:228-229). 16. ve 20. Yüzyılları arasında Garp Ocakları da denilen Tunus, Cezayir ve Traplusergarp Akdeniz de söz sahibi olmuşlardır. 1516’da Cezayir, 1551’de Tunus ve 1574’te Traplusergarp Osmanlı topraklarına dahil olmuştur. Garp ocaklarının Osmanlı’ya dâhil olması Osmanlı’nın askeri güç konusunda katkı sağlamıştır. Osmanlı Devleti bu toprakları hâkimiyeti altına alarak Akdeniz de güçlenmiştir. Garp ocaklarının korsanlık faaliyetleri zamana zaman Osmanlı’nın aleyhine bir durum teşkil etmiştir. Akdeniz’de gerçekleştirilen deniz ticaretinin güvenliği için uluslararası antlaşmalar yapılmıştır. (Kuzucu, 2015:165)

İtalyan şehir devletleri ve Osmanlı arasında ticareti düzenlemek için ahitnameler verilmiştir. Bu ahitnameler sayesinde İtalyanlar Osmanlı topraklarında ticaret konusunda çeşitli ayrıcalıklara sahip olmuşlardır. Verilen ahidnameler incelendiğinde daha önce imzalanan ahidnameler, babadan oğula geçen Osmanlı’daki taht sistemi ile benzer şekilde yenilenmiştir. İmzalanan ahidnameler tamamıyla değiştirilmemiş olup verilen hükümlerin geçerliliği tasdik edilmiş, daha önce onaylanan ahidname metinleri bir sonraki imzalanan ahidnamelerde ayrıntılı anlatılmıştır yâda yeni eklenen iki üç maddeyi geçmeyecek hükümler olmuştur.

Bu çalışma Osmanlı İtalya ekonomik ilişkileri üzerinde durulurken parçalı devlet yapısına sahip olan İtalya’nın daha önce yapılan çalışmalarda incelenerek İtalya’nın kuruluş aşamasına kadar olan süreçteki devlet yapısı anlatılmıştır. Bu yapılan çalışmada Osmanlı ile İtalyanlar arasında yaşanan ekonomik ilişkileri incelemiş olacağız. Bu sayede ticarete konu olan ürünler, Osmanlı ve İtalyanlar arasında kurulan ekonomik bağın kökenin nereye dayandığı konusunda bilgi sahibi olmuş

olacağız. Aynı zamanda ticari ilişkilerin ekonomik, sosyal, siyasal alanlarda etkisi olup olmadığı konusunda bir inceleme yapmış olacağız.

2. I.BÖLÜM

2.1 Osmanlı ve İtalyan Şehir Devletleri Arasında Yaşanan Ekonomik İlişkilerin Başlangıç Süreci

Osmanlı İtalyan ilişkileri farklı alanlarda ve farklı yönler itibari ile derinliğe sahiptir. Sınırdış ve aynı deniz sahasını paylaşan iki milletin herhangi bir ilişki kurmaması söz konusu dahi olamaz. İtalyanlar ve Osmanlı ilişkilerinin başlangıcı yapılan ticari faaliyetler ile başlamış olup aralarında imzalanan anlaşmalar ile belgelendirilmiş ve düzenlenmiştir. İtalyanların koloni şeklinde yayılmaları ve birliklerini sağlayamamış olmaları, ekonomik ilişkilerin parçalı bir şekilde gerçekleşmiş bütünlük kurulması zor olmuştur. Yapılan çalışmalar incelenmiş olup şehir devletlerini ayrı ayrı ve yahutta İtalya çatısı altında birleştirilerek incelenmiştir. İtalyan Venedik şehir devleti Osmanlı ile sürtüşmelerin ve ekonomik ilişkilerin diğer İtalyan şehir devletlerine göre daha fazla alana yayılmıştır.

Bu bölümde Osmanlı ve İtalyan şehir devletleri ile olan ilişkilerimizin başlangıç süreci ele alınacaktır. İtalya'nın siyasi tarihinden bahsedilecek, İtalya'nın parçalı bir devlet yapısına sahip olması ve İtalya'nın kurulma sürecine kısaca değinilecektir. Daha sonrasında İstanbul'un fethine kadar olan Osmanlı-İtalyan ilişkileri ve İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı- İtalyan ilişkileri anlatılacaktır. Osmanlı İtalyan ekonomik ilişkilerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimine değinilecektir.

2.1.1 İtalya

Bir yarımada ülkesi olan İtalya (Çakılcı, 2014:75) tarihi Paleolitik döneme kadar uzanmaktadır (Küçükcan, 2001:446). Kuzey Orta Avrupa ' da yer alan çizme görünümündeki Sicilya ve Sardunya adalarından oluşmaktadır (Kavas, 200:446-447). Roma imparatorluğunca yönetilen İtalyan yarımadası Angıllar, Alamanlar, Saksonlar ¹ , (Dursun, 1989:510-520) Franklar ² , (Demirkent, 1996:173-176)

¹“Saksonya Almanya'yı oluşturan on eyaletten biridir. Saksonlar bu eyalet halkına denilmektedir.” Dursun, D. (1989). Almanya (Tarih). TDV İslam Ansiklopedisi (2. Cilt, ss.510-520) içinde. Türk Diyanet Vakfı.

² “ İslâm dünyasında Katolik ve Protestan mezheplerine mensup Hristiyan Avrupalılara verilen ad.” Demirkent, I. (1996). Franklar. TDV İslam Ansiklopedisi (13. Cilt, ss.173-176) içinde. Türk Diyanet Vakfı.

Lambordlar Süevler, Burgonyalılar gibi batıdan gelen Cermen kabilesi toplulukları Sciri, Turcilingi ve Gotlar gibi doğudan gelen kabilelerin istilası altındaydı. Vandallar (Karabulut, 20-21:12-16), Vizigotlar (Kiremitçi, 2019:80-90), Ostrogotlar (Kozan, 2016:669-681) ve Lombordlar burayı istila etmiş Franklar ise savaş açmış, saldırmıştı. Gerçekleşen bu istilalar ve yaşanan sürtüşmelerin en önemli nedenlerinden biri denizdi. İstilacılar Akdeniz'den faydalanmak istemeleri ve İtalya'yı zenginlik, Akdeniz'in bahçesi ve bolluk olarak görmeleri idi (Baldoli, 2009: 21-41). İtalya Batı Roma imparatorluğunun yıkıldığı 476 dan 1860 yılına kadar siyasi bir çalkantılı dönem yaşamış. Bu yarımada da olan toprak parçası komşuların istilalarına uğramış. Bizans imparatoru Justinianos İtalya'yı işgal edip Bizans imparatorluğunu kurmak istemiştir (Küçükcan, 2001:446).

İtalyan devletlerinin önemli özelliklerinden biri ise yaşanan saldırılar, istilalar ve sürtüşmelere rağmen küçük İtalyan şehir devletleri denizciliğe ve ticarete verdikleri önemden dolayı bu dönemde siyasi bir güç elde etmiştir. Doğu Akdeniz bölgesinde yer alan bu İtalyan şehir devletleri Haçlı seferlerinden de yararlanarak ticaret kolonileri kurmuşlar Asya ve Avrupa ticaretinde önemli bir noktaya gelmişlerdir (Turan, 2001). Haçlı seferlerine katılan İtalyanlar bu seferleri fırsata çevirmiş. Venedik, Pisa ve Cenova Haçlı seferlerini Akdeniz kıyılarındaki ticaretlerini geliştirmenin bir fırsatı olarak görmüşler (Baldoli, 2009:48). Akdeniz Havzası uygarlıkların ve ticaret güzergahlarının keşimse noktasıdır. Bundan dolayı bu havza tarihte çeşitli inançların, savaşların, keşiflerin ve ticaretin merkez üssü olarak çeşitliliğin harmalandığı bir merkez olmuştur (Purcell & Horden, 2000'den akt. Can,2021).

11. Yüzyılın sonunda İtalyan yarım adasındaki Cermenler Bizans'tan üstün konuma gelmiştir. Doğu'dan Batı'ya kayan güç dengesi 1071'de Güney İtalya'da bulunan Bari Limanı Bizans'ın elinden alan Normlar Bizans'ın İtalya'daki son kalesini de elinden almıştır. Venedik Normlar ile girdiği savaşı kazanarak ticaret alanında kapitülasyonlar elde etmiştir. 1082'de Venedik ve Doğu İmparatorluğu tam ticaret hakkı ve vergilerde muafiyet elde etmiştir (Baldoli, 2009: 52-53). Cenevizliler 1205'te Sultan I. el-Melikü'l-Âdil'den ticaret fermanı almıştı. 1302 yılında da İtalyan şehir devleti olan Venedik bu ticaret fermanını almış. Bu ticaret fermanıyla Levanten

ticaretinde değişik ad ve sistemlerden oluşan İtalyan ticaret kolonileri bu sayede imparatorluk haline gelmiştir. Roma dönemindeki bu ticaret imparatorluğundan ayırmak gerekirse ikinci kolonizasyon diye anılır olmuştu (Turan, 2001:448-452).

İtalya yarımadasında yaşanan saldırılar ve srtuşmeler 13. yüzyılın ikinci yarısından 16. yüzyıla kadar devam etmiş. İtalya'nın bazı bölgelerin de İtalyan şehir devletleri bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Cenova, Floransa, Lombardia, Milano ve Venedik bağımsız olan İtalyan şehir devletlerinden olmuştur (Turan, 2001:448). 14. Yüzyılda veba (Kara lm) salgını baş göstermiş. Doğu Akdeniz zerinden Doğu ile Batı arasında yaşanan ticaret faaliyetlerinin aktif olduğu bir dönemde gerçekleşmiş. 1347 'de Konstantinopolis'ten gelen Cenova gemilerinden kaynaklanmıştı. İlk Sicilya daha sonra İtalya'nın tamamına bulaşan bu salgın hastalık İtalyan nüfusunu ciddi derecede etkilemişti. Floransa nüfusunun üçte ikisini kaybetmiş. Nüfus 1300'de 11 milyon, iken 1350'de 9,5 milyona gerilemiştir. Aradan geçen bir yüzyıl sonunda 15. Yüzyılda İtalya kayıp nüfusunu geri kazanmış. Napoli, Venedik, Milano kentleri Avrupa'nın en kalabalık şehirleri arasına girmiştir (Baldoli, 2009:72).

14. yüzyılda Avrupa hızlı bir şekilde değişime girmiş. Avrupa'nın tümünü etkileyen bu değişim İtalya'yı Rönesans'ın merkezi haline getirmişti. Rönesans'ın beraberinde getirdiği değişim İtalya da zenginlik ve kültürel yeniliğin ön plana çıkmasını sağlamıştı.

İtalya Avrupa'nın 1300 yıllarında başlayan değişiminde önemli nokta da yer almaktaydı. Bunun sebebi ise Rönesans'ın merkez noktalarından biri olmuştu. İtalya zenginlik ve kültürel yenilik amaçlamış. Fakat şehir devletli bir yapıya sahip olması sebebiyle devletklerinin arasında yaşanan servet ve ticaret yarışı İtalya'yı bir araya getirememiş ve şehir devletli olarak parçalı bir şekilde kalmasına neden olmuştur. Venedik, Ceneviz, Floransa ve Milano gibi şehirlerde yönetim üst zümre olarak bilinen zengin ailelerden seçilen kişiler tarafından sağlanmıştır. Yıl da bir zengin ailelerden seçilen Venedik Dkalık'ı, İtalyan şehir devletleri arasında ön plana çıkmıştır. Venedik şehir devleti geniş topraklar kazanarak 15. yüzyılda g ve etkisini zirveye çıkar mıştır (Dal, 2017:6).

Floransalılar 13. yüzyılda ticaret sahnesine Venedikli ve Cenevizli tüccarlardan sonra çıkmış. İtalyan şehir devleti olan ve Doğu ticaretin de Önemli bir konumda olan Pisa'yı topraklarına katarak Levant ticaretinde kendilerine yer açmıştı. Dönemin önemli ticaret kentleri olan İskenderiye ve Şam'da elçilikler kurmuşlar ve yönlerini İstanbul'a çevirmiştiler. Floransa da 1439 yılında düzenlenen Kilise Konsil'in de Pisalıların sahip olduğu imtiyazları Bizans yönetimdeki İstanbul kenti için elde edebilmişler (Mikail, 2015:542-543-544).

15. yüzyıl da Fransızlar ve İspanyollar siyasi bakımdan birlik sağlayamayan İtalyan şehir devletleri üzerinde rekabet etmelerine yol açmıştı. Bu rekabette Fransa İspanya'ya göre arka planda kalmıştır (Kavas, 2001:446-447). 16. Yüzyılda İspanya, İtalya'da önemli bir nüfusa sahip olmuştur. 16. yüzyıl boyunca İtalya bolluk, bereket ülkesi olarak görülmüş. Ticaretin büyümesinde başı çeken Avrupa ülkesi olmuştur (Baldoli, 2009:102-103).

İspanyol Habsburg Hanedanı 1559'da imzalanan bir anlaşmayla İtalyan yarımadasına hâkim olmuştur. Napoli'de halkın yoksulluk sebebiyle ayaklanması, engizisyon, ağır vergiler ve İspanyol hâkimiyetinin Veraset Savaşı (1701-1713) sonucunda zayıflaması ile yerini Avusturya Habsburgları'na bırakmıştı. İtalya 1797'ye kadar Avusturya Habsburgları hâkimiyetinde kalmıştır 1789 Fransız İhtilâli'nin ardından Napolyon Bonapart 1796'da İtalya'ya sefer düzenlemiş ve asırlar sonra İtalyan şehir devletlerini millî ve siyasî bütünlük içinde birleştirmiştir (Kavas, 2001:446).

Siyasi birliğini sağlayamayan İtalya yaklaşık 300 yıl sonra Napolyon tarafından siyasi bütünlüğü sağlanmıştır. 1802'de kurulan Napolyon iktidarı 1815'te sona ermiş ve Avusturya'nın boyunduruğu altına girmiştir (Zeyrek ve İlhan, 2016:60). Metternich, 1820 yılında İtalya 'da düzeni sağlamış, Avusturya'nın bunu tehdit olarak algılanması kaçınılmaz olmuştur. Birleşmiş bir İtalya Avrupa 'da ki güç dengelerini bozması kuvvetle muhtemeldi. Avusturya'nın birleşmeye sıcak bakmamasının aksine bu işten ticari menfaat sağlayacak olan İngiltere ve Fransa olaya sıcak bakmışlardır (Dal, 2017:9-10).

Napolyon'un birleştirdiği birlik bozulmuştu. Tekrar şehir devletlerine ayrılan İtalya saldırılara maruz kalmış. İtalya'nın en iktidar sahibi devleti olan "*Piyemonte*" "*Kralı Şarl Alber*", 1848'de Lombardi'ya ve Venedik'i ele geçirmek için Avusturya'ya savaş açmıştı. Custoza ve Novaro muharebelerinde yenilmiştir (1849).Yenilgiden sonra Piyemonte kralı Alber, tahtından çekilmiş. Yerine kral olan Viktor Emmanuel II, geçmiştir. Fransızlar ve İtalyanlar "*1859*"da Avusturyalılara karşı birlikte berber mücadele etmişleridir. Magenta ve Solferino savaşlarında kazanmışlar ve Piyemonte de Avusturya hâkimiyeti altında olan Lombardiya'yı³ ele geçirmişlerdir (Dal, 2017:10).

Yönetim 1870 yılına kadar çalkantılı bir şekilde devam etmiştir (Zeyrek ve İlhan, 2016:61). İtalya'nın birleşmeye başlaması 1861'de Piedmont-Sardinia'nın Savoy Hanedanlığı adı altında İtalya Krallığına katılması ile gerçekleşmiş. 1870-71 yılları arasında yaşanan Fransa-Prusya Savaşı'nın akabinde 1871 yılında Roma'da dâhil edilerek eski papalık Devletleri ve Venedik birleştirilmişti ([https://history.state.gov/countries/italy#:~:text=The%20formation%20of%20the%20modern,War%20\(1870%2D71\)](https://history.state.gov/countries/italy#:~:text=The%20formation%20of%20the%20modern,War%20(1870%2D71))) İtalya artık parçalı bir devlet yapısından kurtularak İtalya Krallığı haline gelmiştir

2.1.2 İstanbul'un Fethi'ne Kadar Osmanlı İtalyan İlişkileri

İlk çağlarda dünyanın ticaretine yön veren üç önemli bölge olmuştur. Doğu sularında Çin Orta Asya'daki Türk hâkimiyeti altındaki yerler, Bir diğeri Batı sularında yer alan Akdeniz ve çevresi üçüncü bölge ise Güneyde yer alan Hindistan'dır. Akdeniz'in Dünya ticaretine yön veren önemli bir ticaret bölgesi olması ve Dünya ticaretinin ağırlık merkezi konumunda olması gözleri üxerine çekmiştir.(Fidan, 2002:6) Üç kıtanın ortasında yer alan Akdeniz, bu kıtalar arasında köprü vazifesi görmüş. Birçok millet, uygarlık ve devlet Akdeniz'i hâkimiyet altına almak istemiştir (Güneş, 2019:51). Akdeniz'in doğusunda yer alan Güney Avrupa ülkesi olan İtalya Türkiye gibi üç tarafı denizlerle çevrili olması ve ortak deniz sahası

³ Lombardiya başkenti Milano olan Kuzey İtalya'da Po ve Alpler nehirleri arasında bir bölgedir. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Lombardiya>)

olması hasebiyle Akdeniz’de Osmanlı devleti ile İtalyan şehir devletlerinin münasebet yaşamalarına neden olmuştur.

İtalya Ceneviz, Venedik Cumhuriyeti, Napoli ve Milano Krallığı, Ferra düklüğü gibi parçalı bir yapıdan oluşmaktaydı (Parlaz, 2017:339). Küçük şehir devletlerinden olan Amalfi, Pisa, Venedik ve Cenova gemicilik yaparak ticaret yapmış. Bizans ile yaptıkları ticarete ayrıcalıklar elde etmiş İstanbul ve Anadolu kıyılarında yerleşme göstermişler. Hatta belli başlı liman kentlerinde, ticaret yolları üzerinde özerk koloniler oluşturmuşlardır. İtalyanlar Anadolu’nun önemli yerlerinde yerleşme göstermeleri Anadolu’yu fetih eden Türklerle karşılaşmalarını kaçınılmaz hale getirmişti. İtalyanların yerleşmiş oldukları limanların yanında önemli ticaret yollarına da yayılmak istemeleri ilerleyen süreçte ticarete dayanan ilişkilerin kurulmasına zemin hazırlamıştır (Çavuşdere, 2009:55). Anadolu da ticaret Osmanlı devleti kurulmadan önce Venedikli ve Cenevizli tüccarlar tarafından yapılmaktaydı. Türklerin Anadolu’ya yerleşmesi ve daha sonra İstanbul’u fethederek hâkimiyet altına alması ile Anadolu’da alıcı, emtia ve satıcıların el değiştirmesini sağladı (Parlaz, 2017:339).

İtalyan devletlerinin Levanten ticareti yapmaları yani Doğuya yönelmeleri ve burada ticaret yapmalarının öncülüğünü küçük Amalfi şehri yapmıştır. Levanten ticaretinde büyük bir öncülük yakalayan Amalfi şehri daha sonraları elinde bulundurduğu bu üstünlüğü Ceneviz ve Venedik tüccarlarının eline geçirmiştir. Venedik 992’de Bizans imparatorluğunun hâkimiyeti altındaki topraklarda ticaret yapma hakkını eline almış. Doğu Akdeniz bölgesine yayılmış daha çok Ege Adaları ve Yunanistan topraklarında hâkimiyet sürdürmüşler. İtalyan devletleri ticaret kolonileri ile Asya ve Avrupa arasındaki ticareti hâkimiyet altına almışlardır (Turan, 2001:448-452). Bizans İmparatorluğu döneminde Anadolu’ya ilgisi olan İtalya (Arslan, 2014:150). Anadolu’ya geldiğinde Asya ve Avrupa da yakaladığı ticaret hâkimiyetini Anadolu’da da devam ettirebilmek için Asya ve Avrupa’daki imzaladıkları anlaşmalara benzer ticaret anlaşmaları yapmaya önem vermişlerdir (Turan, 200:448-452).

İtalyanlar ile olan münasebetlerin başlangıcı 11. yüzyılda Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlama sürecine kadar uzanmakta (Cantemur, 2012:779). 11. yüzyıl sonlarında Anadolu'yu fetheden Türkler, burada Bizans halkının yanın da İtalyanlar ve Avrupalılarla da karşılaşmıştır (Çavuşdere, 2009:5). İlk Türk denizcisi olan Çaka Bey'in Adalar Deniz'in de gerçekleştirdiği bir takım faaliyetler ilişkileri başlatmıştır (Cantemur, 2012:779). 12. ve 13. yüzyıllar, Batı Anadolu'nun siyasi yapısı dinamik bir yapıya sahiptir. Anadolu'da bu dönemde tarih sahnesin de Türkler ve Bizans İmparatorluğunun çatmalarına sahne olmuştur. İtalyan Deniz Cumhuriyetleri, Akdeniz'deki askeri ve ticari üstünlükleriyle Anadolu'nun siyasi tarihinde önemli bir yer almıştır (Kahyaoğlu, 2010: 9). Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle beylikler ile de İtalyanlar münasebetler kurmuştur (Arslan, 2014: 150). İtalyanlar ile ilk ilişkiler ticari ve askeri alanlarda yoğunlukta olup ilerleyen yüzyıllarda kültürel alanlarda da etkisini gösterecektir (Cantemur, 2012: 779). Böylece Türk İtalyan ekonomik ilişkileri ve askeri ilişkiler yanında toplumların kendilerine has maddi ve manevi birikimlerinin de aktarımı sağlanacaktır.

11. yüzyılda Anadolu da yeni bir medeniyet kurulmuştur. 11. Yüzyılda Anadolu'da kurulan bu medeniyet Selçuklulardır (Demir, 2017:243). Türk asıllı olan bu medeniyet Anadolu'nun siyasi tarihi ve farklı alanlarında izler bırakacak bir topluluk olmuştur.

Haçlı seferlerinin de etkisi ile ticaret yollarının güvenli olamaması Anadolu'daki iktisadi hayatı olumsuz etkilemiş. Başta Venedik olmak üzere Akdeniz ticaretine hâkim devletler Selçuklu Türkleri tarafından Anadolu'da ki idari, siyasi ve ticaret hayatında bir düzen sağlanmasını istemiş (Aksoy, 2019:189-241). 8 Mart 1220 Selçuklular ile Venedikliler dostluk ve ticaret antlaşması yapmıştır (Turan, 2001:448-452). Selçuklu Venedik Barış ve Dostluk Antlaşması ile Alladdin Keykubat döneminde karşılıklı yapılacak olan ticaret ilişkilerini resmen başlatmıştır. Bu anlaşma ile yapılacak olan ticaretlerin koşulları ve kuralları belirlenmişti. Anlaşmanın sağlanması için iki tarafın da görevlendirdiği kişiler aracılığıyla anlaşma sağlanmış ve iki bölümden oluşan antlaşma imzalanmıştır. Yapılan antlaşma karşılıklı ve tek yanlı hükümleri kapsayacak şekilde hazırlanmış olup ilk bölümde Selçukluların Venediklilere tanıdığı hak ve ayrıcalıklar yer alırken diğer kısımda ise Venediklilerin Selçuklulara uygulayacağı hükümler yer almaktadır. Yapılan antlaşma

süresi iki yıl olup süre bitiminde tekrar yenilenip yenilenmediği bilinmemektedir. Selçuklu ülkesinde ele geçirmiş olduğu imtiyazlar bu siyasi gücün sona ermesine kadar sürmüştür (Çavuşdere, 2007:11-12-13). Bu anlaşma ile Venedikliler Bizans döneminde elde ettikleri imtiyazı Türklerin Anadolu'ya hâkim olduğu dönemde de sürdürmüşlerdir.

1318 'de Türklerin Venedik hâkimiyeti bulunan Santorini ve Karpathos Adalarına saldırmışlar 1318 'de başlayan Türkler ve Venedikliler arasındaki çatışma Venediklilerin Türklere karşı cephe almasına neden olmuş. 1331 de Kandiya Dükası ve Orhan Bey arasında, Venedikli tüccarların serbestçe ticaret yapmalarını sağlayan bir antlaşma imzalanmıştır (Delilbaşı, 1984:344).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra Batı Anadolu'da beylik kuran Aydınoğulları (Merçil, 1991: 239-241)⁴ ve Menteşeoğulları (Karakaya ve Merçil, 2004: 152-156)⁵. 14. yüzyılda Anadolu'da ticaret yapan Venedik'in bu beyliklere yönelmesine sebep olmuştur. (Delilbaşı, 1984) 1330'lu yıllarda Aydınoğulları ve Menteşe Beylikleri Ege'de Ceneviz, Venedik ve Bizans'a ait pek çok adaya ve sahil kıyılarına yönelmiş bu bölgelerdeki halkları haraca bağlamıştır. Venedik ve Ceneviz'in sahil kıyılarına ve adalardaki fetihler yapması sırasında diplomatik ve ekonomik yönden kayıplara sebep olacaktır. (Zachariadou, 2007'den akt. Kibar, 2022) İtalyan şehir devletleri Anadolu Selçuklulardan sonrada yerine gelen yönetimlerle çeşitli anlaşmalar yapmak durumunda kalmıştır. 1320 ilhanlılar 1331 Aydınoğulları ve Menteşeoğulları ile anlaşmalar yapmıştır (Turan, 2001:448-452). 1331-1407 yılları arasında imzalanan antlaşmalar, bu ticari ilişkileri ortaya çıkarmakta (Delilbaşı, 1984:344). Anadolu'da yaşanan ticari hayatın düzenlenmesinde kaynak sağlayıcı bu anlaşmalar aracı metinler olmuştur.

1344 'de Latin kilisesinin Memluklular ile ticareti yasaklaması Bizans ile ticari ilişkisinin kesilmesi ve Cenevizlilerin Karadeniz'i hâkimiyet altına alması, Venedik'in Doğu ticaretinin aksamasına neden olmuştur. Aydınoğulları ve

⁴ "XIV. yüzyıl başında Büyük Menderes'ten itibaren Tire, Ayasuluk ve Birgi bölgesinde kurulan bir Türk beyliği." Merçil, E. (1991). Aydınoğulları. TDV İslâm Ansiklopedisi (4. Cilt, sss. 239-241) Türk Diyanet Vakfı

⁵ "XIII. yüzyıl sonlarında Güneybatı Anadolu'da kurulan bir Türkmen beyliği." Karakaya, E.(2004) ve Merçil, E. (2004).Menteşeoğulları. TDV İslâm Ansiklopedisi (29. Cilt, sss. 152-156) Türk Diyanet Vakfı

Menteşeoğulları beylikleri Balat ve Ayasoluk limanlarına sahip, karayolu ile Asya'ya bağlanması bu iki medeniyeti Ortaçağın önemli ticaret merkezleri konumuna getirmişti

“1351'de Venedik-Ceneviz savaşı başladıktan sonra Kutsal İttifak da ayrıldı. Hızır Bey, Mayıs 1351 'de Rodos şövalyeleri ve Cenevizlilerle yeni bir antlaşma imzaladı. Venedik şehir devleti ve Türk Beylikleri arasındaki ilişkiler yeniden başladığında, 1353 yılında Aydınoğulları ve Menteseoğulları ile antlaşma imzalandı. Bundan sonra Hristiyan dünyası, geçici olarak, Haçlı Seferi plânından vazgeçerek, Beyliklerin zengin bölgelerine ticari açıdan sızmaya başladılar. Haçlı Seferlerinden kazançları sadece kıyı İzmir'in zaptı olmuştur. Burası 1402 yılına kadar ellerinde kalacaktır. Venedik, Menteseoğulları ile yeni bir antlaşma imzaladı. Bundan sonra, bazı korsanlık olaylarına rağmen, Venedik ile Menteşe ve Aydın Beylikleri arasında sıkı ticari ilişkiler sürdürüldü.”
(Delilbaşı, 1984:347).

Yaşanan Venedik ve Ceneviz savaşı Venedikli İtalyanlar ve Türkler arasında ticari ilişkilerine olumlu yansıdığı kanısına varmak zor olmamıştır. Yapılan anlaşmalar gösteriyor ki korsanlık faaliyetleri yaşansa dahi ticaret açısından ilişkilerin sürdürülmesini isteyen bir çaba sarf edilmiştir.

Menteşeoğulları ve Aydınoğulları İtalyan Cumhuriyeti Olan Venedik' e bağlı Girit Dük'alığı ile ticari ilişkilerde bulunmuştu (Arslan, 2014:134-135). Venedik ile yapılan ticari ilişkiler Türklerin ekonomilerinde ortak noktalar bulma noktasına kadar gitmişti (Panzac, 1989). Beylikler döneminde başlayan ticari ilişkiler alışveriş sırasında ticareti kolaylaştırmak adına özel sikkelerin basımı ile gerçekleşmiştir. Osmanlı Beyliği, Aydın oğulları ve Menteşe Beylikleri ticaret yaptıkları bölgede daha sonra Manisa, Efes, Balat darphanelerinde *Gigliat sikkeleri* Napoli' de basılan gümüş sikkelerle aynı olan üzerinde Latince yazılı gümüş sikkeler bastırmışlardır. Bu sayede İtalyanlarla gerçekleştirilen ticaret sırasında kolaylık sağlanmıştı (Arslan, 2014:134-135). Bu sayede Türk ve İtalyan ekonomik ilişkileri daha da perçinlenmiştir.

Osmanlı devleti kurulduğunda Akdeniz'in ticari hâkimiyeti İtalyanların elinde tutulmaktaydı. Osmanlı devleti denizlerde belirgin bir güç olarak ortaya çıktığında bu dönemde Akdeniz' deki ticari dengelerde değişim meydana gelmeye başlayacaktır (Güneş, 2019). Osmanlı devletine katılan Aydınoğulları ve Menteşeoğulları beyliği Venedik'in Levant'ta ticaretindeki gücünün zamanla çökmeye başlamasına sebep olmuştur (Delilbaşı, 1984:344). Levant ticareti:

“Avrupa literatüründe X. yüzyıldan başlayarak Akdeniz'in doğu kıyılarındaki ülkelere verilen ad. Latince levareden türetilen Levant kelimesi güneşin doğduğu yön anlamını taşır. İtalyanca levante Fransızca ve İngilizce'ye levant şeklinde girmiştir. Levant kavramı içine Ege adaları ile Türkiye'nin Ege ve Akdeniz kıyıları için kullanılmıştır. Haçlı seferleri esnasında Suriye, Filistin ve Kıbrıs ile Mısır'ı, XIII. yüzyılda Kırım'a kadar uzanan Karadeniz bölgesini kapsamı içine almıştır. I. Dünya Savaşı sonrasında “Levant” adı sadece Suriye ve Lübnan için kullanılmıştır. Fransız mandasına verilen bu ülkeler bağımsızlıklarını kazanıncaya kadar bir kısım literatür de Levant devletleri diye anılmıştır” (Turan, 2003).

Osmanlı devleti ve İtalyan devletleri konumlarından kaynaklı etkileşim içerisinde oldukları için Ege ve Akdeniz kıyılarında yaptıkları ticaret ile iki devlet arasındaki ekonomik ilişkiler kurulmasını sağlamıştı. Osmanlı ve İtalya arasındaki ticari ilişkiler bilhassa Venedik ve Ceneviz kent devletleri ile olan siyasi ilişkilerinde ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Arslan, 2014:150).

Osmanlı devletinin erken dönemde münasebet kurduğu Latin Devletlerin' den olan İtalya kent devleti olan Ceneviz Cumhuriyeti denizci bir devletti. İlişkilerin başlangıcı 1352 yılında siyasi münasebetler ile başlamış olup iktisadi alanda gelişim göstermişti. Bu yaşanan ikili ilişkilerde her iki tarafında menfaatleri ön planda tutularak şekillenmişti. Yaşanan ikili ilişkiler de ticaret ağırlıklı olmuştur. Anadolu'da yeni kurulan Osmanlılar ile ticaretin sağlanabilmesi için ilişki kurmak kaçınılmaz derecede önem arz etmekteydi. Bu konu Osmanlı açısından da önemli bir konuydu. Henüz kuruluş aşamasında olan Osmanlı denizci bir devlet olan Cenevizlilerden denizcilik alanındaki bilgi ve tecrübelerinden yararlanmak ve ticaret yapmak için fayda sağlamalıydı (Parlaz, 2001:139). Bu amaç ile hareket edip

denizcilik alanında kendilerini geliştirmek isteyen Osmanlı Devleti karşılıklı ticaret yapmıştır. Birbirlerinden tahıl ürünleri, kumaşlar, ham ipek, çeşitli baharatlar ve yün olarak ticari faaliyetlerde bulunmuşlar. Osmanlı devleti de bu sayede denizcilik alanında Cenevizli İtalyan tüccarların denizcilik ve ticaret alanındaki bilgilerinden ve edindikleri tecrübelerden menfaat sağlamıştır.

13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Antalya ve Alanya'ya gelen malların ticaretinde Cenevizli tüccarlar etkin rol oynamıştı. Doğu ve Batı'da Anadolu'ya ait ürünlerin ticaretinde ön plana çıkmıştı. Anadolu'dan Batı'ya ihraç edilen gümüşün Antalya limanından aktarımı sağlanmış. Antalya limanında baskın olan İtalyan tacirler bakır, demir, kalay ve gümüş gibi madenlerinde Batı'ya ihracatında söz sahibi olmuştur (Akgün, 2020:152-153-154). Bu sayede Anadolu Batı'da tanınır olmuştu. Cenevizli tüccar kolonileri, Osmanlı ile yaptıkları ticaret zenginlemelerini sağlamaktaydı. Cenevizliler sadece ticaret için değil elçi ve Osmanlı devlet görevlilerinden biri olabiliyorlardı. Örneğin, Cenevizli tüccarlar, mültezimlik de yapmıştır (Parlaz, 2001:222). Cenevizliler ticaret ve denizcilik alanında fayda sağlayan Osmanlı Devleti Cenevizliler ile siyasi ilişkiler kurulmasında elçilik görevi de vererek İtalyanlarla ilişkileri sağlam tutmaya çalışmıştır.

İtalyan Şehir devleti olan Venedikliler ile Osmanlılar arasındaki ilişki 1381 yılında başlamış (Dal, 2017:2). Venediklilere verilen ticari imtiyazlar sayesinde "M.1381" yılında başlayan ticaret de Osmanlı topraklarındaki hububatın bir miktarının alınıp satılması ve ülke dışına çıkarılması ayrıcalığına sahiptiler. Osmanlı ve İtalyan kent devletlerinin siyasi alanda yaşanan gelişmelerin temeli ekonomik ilişkilere dayanmaktaydı. İtalyan tüccarlar ve Osmanlı'nın Ege ve Akdeniz kıyılarında yapmış oldukları ticaret ve aralarındaki anlaşmalar siyasal ilişkilerin temelini atmıştır (Arslan, 2014:132). İtalyan Şehir devleti olan Venedik Anadolu'daki ticari faaliyetlerini Ege sahillerine doğru kaydırması. Venedikliler Bizanslılar ile yaptıkları anlaşmalara dayanarak Karadeniz'de ticaret yapmıştır (Delilbaşı, 1984:347).

Venedik Şehir devleti ile yapılan ticaret karşılıklı çıkar ilişkilerinin dayandığı bir sistemle işlemekteydi. Verilen "ahitnameler" sayesinde de serbestçe ticaret yapan İtalyan şehir devletleri Akdeniz'deki hâkimiyetin ellerinde olması Osmanlı'nın güçlü

bir filoya sahip olmaması nedeniyle de verilmek zorunda kalınmıştır. Venedik Şehir devleti Osmanlı ile yapılacak olan savaş da geri planda olmuştur. Herhangi bir savaş olması durumunda elde ettikleri ticari imtiyazları kaybetme ihtimalleri vardır. Ya da savaşta muzaffer olma ihtimalini de göz önünde bulundurup bir değerlendirme yapacak olursak, bu ihtimal olabilesi yüksek bir ihtimaldi neden diye soracak olursak Akdeniz'in yönetimini ellerinde bulundurması Akdeniz'e kıyısı olan bir Devleti savaşta yanına alabilir ve denizlerde güçlü bir donanmaya sahip olmayan Osmanlı'yı yenmesi kaçınılmaz gözükmekteydi. Peki, neden bu ihtimali göz önünde bulundurup savaşa girmekten kaçınmıştır sorusunu yöneldiğimizde. Şu cevaplara ulaşabiliriz; Savaşa girmekten kaçındı Akdeniz'in hâkimiydi gerek var mıydı kayıp yaşamaya. Ticarete istenilebilecek bir konumdaydı. Karlı bir kazanç olsa da denizcilik ve tüccarlıkla geçinen Venedikli İtalyanlar için bu ihtimalden uzak durulmuş olabilir. Diğer bir ihtimal savaşta muzaffer olursa dahi diğer İtalyan devletleri ile ve Batı devletlerini kendine hedef olarak yöneltmek istememiş olabilir. Yada savaşa girmedi böyle bir ihtimali düşünmemiş bu yüzden Osmanlı Devleti ile Savaş yapmaktan geri durmuş olabilir. Ama ilerleyen dönemlerde yaşanan Osmanlı Venedik ilişkilerindeki bozulmalar savaşı kaçınılmaz kılacaktır.

Floransalılar 13. yüzyılda ticaret sahnesine Venedikli ve Cenevizli tüccarlardan sonra çıktılar. İtalyan şehir devleti olan ve Doğu ticaretin de Önemli bir konumda olan Pisa'yı topraklarına katarak Levant ticaretinde kendilerine yer açmışlardır. Dönemin önemli ticaret kentleri olan İskenderiye ve Şam'da elçilikler kurmuşlar ve yönlerini İstanbul'a çevirmiştiler. Floransa da 1439 yılında düzenlenen Kilise Konsil'in de Pisalıların sahip olduğu imtiyazları Bizans yönetimdeki İstanbul kenti için elde edebildiler (Acıpınar, 2015:542-543-544). Elde edilen imtiyaz sayesinde Anadolu kıyılarında ticaret yaparak Türklerle ilişki kurmuşlardır.

13 ve 14. Yüzyıllarda ticarete önemli yere sahip olan temel gereksinim maddesi hububat ürünleridir. Hububat ürünü olan buğdayı İtalyan tüccarlar Doğu'dan alarak Batı'ya götürmekteydiler. İtalyanların ticaretini yaptığı buğdayın, stratejik öneminden kaynaklı zaman zaman ihracatının kısıtlanması ticaretlerini sekteye uğratmıştır. Levanten ticaretinde söz sahibi olan İtalyan şehir devletlerinden olan Venedik ve Cenevizli tüccarlar Batı'ya akışı sağlanan hububat ticaretin de

hâkimiyetleri altındaki bölgeleri üs olarak kullanmışlardı (Çavuşdere, 2009:276-279).

Sultan I. Bayezid 1369 'da İstanbul'u kuşatmış. Bu sırada Niğbolu 'da Haçlı yenilgisinden sonra zor durumda kalan Venedik, I. Bayezid ile anlaşabilmek için çeşitli faaliyetlerde bulunmuş (Delilbaşı, 1984:349). Ankara Savaşı⁶ (Daş, 2004:144) (1402) sonrası Batılı tüccar devletlere Anadolu'da serbest ticaret yapma ayrıcalığı tanınmıştır.

I. Murat döneminde Venedikliler ve Osmanlılar arasında kurulan iyi ilişkiler 1389 'da I. Bayezid'in tahta geçmesiyle son bulmuştur. Sultan I. Bayezid tahta geçtiğinde Cenevizliler ve Orhan gazi arasında imzalanan antlaşmaları yenilenmiş. I. Bayezid, 1389/90 yılları arasında Batı Anadolu Beyliklerini Osmanlı hâkimiyetine almış daha sonrasında, Venedik'e Anadolu'da serbest ticaret yapma ayrıcalığını tanıyan bir ahitname vermiştir. Bu imzalanan ahitnameden sonra Bayezid Beyliklerden buğday ihraç edilmesini yasaklamıştır (Delilbaşı, 1984:348). Böylece Osmanlı İtalya ekonomik ilişkilerinde hububat ihracatı verilen imtiyaz sayesinde önemli bir noktaya gelmiştir.

Yıldırım döneminde hazineye kaynak sağlanması için ticari ayrıcalıklar verilmiş. Fatih döneminde de ayrıcalıklar vermeye devam edilmiştir. Osmanlı yanında güçlü deniz filosu olan birinin olmasını istemiş, kendi ülkesinde yapılan ticaretten aldığı vergi hazinesi için kaynak olarak kullanmıştı. Avrupa ile Osmanlı arasında İtalyan şehir devletleri, bu dönemde bir koridor vazifesi görmüştür. Osmanlı'nın İtalyan şehir devleti olan Venedik ile ticaret yapması ihtiyaçlarını giderebilmek ve aynı zamanda uyguladığı iktisat politikasının devamlılığı için şart olmuştur (Aksın ve Öztürk, 2012:147-148). İtalyan tüccarlar Yıldırım ve Fatih döneminde önemli bir konumda yer almıştır.

⁶ Ankara Savaşı'ı Türk ve dünya tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Savaş Ankara'nın Çubuk ovasında gerçekleşmiş olup Emir Timur ve Yıldırım Bayezit arasında yaşanan üstünlük mücadelesi sonrası Timur'un galip gelmesiyle sonlanmıştır. Osmanlı karşıtı olan Ceneviz, Kastilya, Fransave Bizans bu savaşın gerçekleşmesi için Timur'la destekçisi olmuşlardır. (bkz. Komisyon: Mufassal Osmanlı Tarihi, İstanbul, 1957, C. I, s. 193 daş 2004 144 Ankara Savaşı)

Osmanlı Devleti'nin Anadolu' da kendi gücünü hissettirdiği dönemlerde Venedik de boş durmayıp Bizans imparatorluğundan beri gözü olduğu Anadolu limanlarında güçlü filolarıyla faaliyetlerini arttırmıştır. Bu sayede Doğu Batı ticaretini tekeline almak istemiş. Osmanlı ise Anadolu da sağladığı gücünün yanında Batıya doğru ilerlemesiyle Rumeli'ye doğru ilerleyişi Venedik'in bur da yaptığı ticari ilişkilerinin bozulmasına sebebiyet vermiştir. Anadolu'nun kıyı kentlerine Asya'dan gelen malları İtalyan şehir devletleri Avrupa'ya sevk etmişlerdir. Venedik limanlardaki hâkimiyetini devam ettirirken Osmanlı Devleti fetihler yapmaya devam etmişti. Bu fetih hareketleri ilerleyen süreçte iki devleti karşı karşıya getirecekti.

İstanbul'un fethinden önce Osmanlı Balkan topraklarına doğru ilerleme göstermiştir. Akdeniz Balkanlarla etkileşimin önemli bir durağı olmuştur (Doğan, 2001:98). Venedik şehir devleti güçlü bir donanmaya sahip Osmanlı'nın Balkanlardaki ilerleyişini durdurmak isteyen Avrupalılar Venedik'in sahip olduğu güçlü donanmasını kendi taraflarında kullanmak istemişlerdir. Venedik şehir devletinin önceliği ticaret olduğu için Osmanlı'ya karşı cephe almaktan geri çekinmiş olsa da ikili oynayan bir siyaset politikası gütmüştür (Kaçan, 1995:12). Osmanlı'nın Balkanlara ayak basması Venedik'i de rahatsız etmiştir. Osmanlı'ya karşı birleşen haçlı ordusu istedikleri sonucu elde edememiş (Özkan, 2012:185). Balkan topraklarından yapılan ticaret Venedik'in gelir kaynaklarından olmuştur. Her ne kadar engelleme faaliyetleri olsa da Balkan toprakları üzerinden ilerleyip Avrupa'ya ulaşan Osmanlı Avrupa'ya ayak bastıklarında ilk temas kurduğu İtalyan şehir devleti olan Ceneviz olmuştur (Delilbaşı, 1984). Cenevizlilerden kiralanan gemiler vasıtasıyla Türkler Anadolu'dan Trakya'ya, Avrupa'ya geçmiştir (Dal, 2017:347). II. Murat döneminde yaşanan taht ayaklanmasında ordusunu boğazlardan geçirmek için Cenevizli kölelerini kullanmıştı. Bu olay Cenevizliler ve Osmanlı arasında yaşanan ilişkilerin seyri açısından önemli bir gelişmeydi. Bu gibi durumlarda Osmanlıların Anadolu-Rumeli arasında Boğazlardan karşılıklı geçişi esnasında Ceneviz donanmasının yardımını köprü vazifesi şeklinde kullanması ciddi bir mahiyet taşımaktaydı (Parlaz, 2017:222).

Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar İtalyanlarla ilişkilerimiz Venedik ve Cenevizlilerle yürümüştü. Osmanlı-İtalyan ilişkileri Fatih Sultan Mehmet tahta

çıkınca Floransa, Napoli ve Papalık devletleri ile de ilişkiler kurulmuş. Böylece İtalyanlar ile Osmanlılar arasında yaşanan ilişkilerin sahası genişlemiştir (Dal, 20017:14). Osmanlı ve İtalyan tüccarların 15.yüzyıla kadar yaşanan ilişkileri İtalyanlar ve Türkler arasında yaşanan münasebetler ticaret alanında ağırlıklı olarak yaşanmıştır (Cantemur, 2012:801). 15. yüzyılda Osmanlı Venedik ilişkileri İstanbul'un da ele geçirilmesiyle Venediklilerde ortaya çıkan telaşın sebebi olan ticaretteki imtiyazların devamlılığı konusu Fatih döneminde de sağlanmıştır.

2.1.3 İstanbul'un Fethinden Sonra Osmanlı İtalya İlişkileri

Venedikli tüccarların Selçuklular döneminde elde etmiş olduğu ticari imtiyazlar sayesinde Anadolu, Akdeniz, Karadeniz, Ege ve Batı da serbest bir şekilde ticaret yapmışlardır (Tuna, 2019:23). İstanbul'un fethinin gerçekleşmesiyle birlikte bir dönem askıya alınmış (Tuna, 2019:23). İstanbul'un fethinde Venedik kolonileri kuşatma sırasında karşı cephenin yanında yer almışlardır. Cenovalılar hem Osmanlı hem de Bizanslıların yanında yer alarak ikili bir tutum sergilemişlerdir. Bizans İmparatorluğu Batı'dan yardım almak için elçiler göndererek İtalya ve Batıdan yardım istemiştir daha önce ise İtalya'dan gelen gönüllü Cenovalılar olmuştur. İstanbul da yaşayan koloniler İstanbul limanlarının Türklerin eline geçmesinin daha iyi olacağını düşünmüşler. Venediklilerin bir kısmı Akdeniz ticaretinin daha güvenli ve refah içerisinde olacağı kanısına varmışlardır (Altan, 2017:66-67).

İstanbul'un fethinden sonraki süreçte kurulan yeni imparatorlukla iyi geçinmek isteyen Venedik ile Osmanlı İmparatorluğu arasında ticaret yapılmaya devam edilmiştir. (Tuna, 2019:23). Fatih döneminde de imtiyazlar verilmeye devam edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet ülke sınırlarında yapılan ticaretten vergi almış. Hazinesine kaynak sağlayarak ülke ekonomisine ivme kazandırmıştır. Bu vergilerde en büyük payı İtalyan tüccarlardan alınan vergiler oluşturmaktaydı. İtalyan tüccarlar Avrupa'dan getirdiği malların pazarı olarak Osmanlı topraklarını kullanmış ve Osmanlıdan aldığı malların pazarı olarak da Avrupa ülkelerini kullanmıştır. Bu sayede İtalyanlar Osmanlı'nın ekonomik ve siyasi çıkarlarında aradığı biçilmiş kaftan konumundaydı. Hem iktisat politikası için gerekli hem de İtalyanların denizlerdeki güçlü filosunu yanına alarak diplomatik ilişkilerde kendine fayda

sağlayacak destekçi olmalıydı. Fatih Sultan Mehmet Döneminde eski imtiyazlar İtalyanlara verilmesi gerekiyordu ve öylede olmuştur.

Venedik Osmanlı ile savaşa girmekten geri kaçınmıştır. Venedikli tüccarlar için ilk öncelik ticaret olmuştur. İstanbul'un fethinden sonra onlara verilecek bir ticaret alanı onlara şunu düşündürmez İstanbul'u Osmanlı yâda bir başka devlet almamalı. Onlara sadece ticaret yapılacak alan bırakılması yeterli olmuştur. 15. ve 16. yüzyıllarda Osmanlı ile savaşa girmişlerdir. Buda gösteriyor ki savaştan geri dursalar dahi güçlenen genişleyen imparatorluk olan bir devlet gözlerinin korkmasına sebep olmuştur.

1453 'e kadar Venedikliler ve Osmanlılar arasında 23 tane anlaşma imzalanmış. Bu anlaşmaların çoğu ticaretle ilgili ahitnamelerdir. Fatih Sultan Mehmet Döneminde Venediklilerin Karahanlılarla yaklaşması hasebiyle Cenevizlileri kendi safına çekmiştir (Karakartal, 1913'akt. Dal, 2017). Ceneviz Osmanlılar ile barışçıl bir siyaset izleme yoluna gitmiştir. Bir süre sonra Fransa'nın hâkimiyetine giren Cenevizliler Ege'de etkinliğini yitirmiştir (Dal, 2017:16). 1453 yılında İstanbul'un fethinde Bizanslılardan aldıkları imtiyazları kaybetmemek adına Türklerle İstanbul'daki Floransalılar mücadele etmişler. Fetihden sonra II. Mehmet'in Floransalı tüccarların korunması teminatı sayesinde 1457 yılında Papa'nın savaş çağrısına destek vermemişlerdir.

Osmanlı Devleti, yükseliş döneminde Akdeniz'de kurulan Cumhuriyetlerle yakın ilişkiler kurmuştur (<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-italya-siyasi-iliskileri.tr.mfa>). Akdeniz'de yapılan ticaret her iki devletin birçok alanda farklı olmasına rağmen menfaatleri uğruna gerçekleşmiştir (Tuna, 2019:23). II. Mehmet döneminde İstanbul merkezli ticaret ağını canlandırmak için İtalyan kent devletleri arasındaki rekabetten faydalanmıştır (Acıpınar, 2015:544). İtalya'da yaşanan siyasi çalkantılar ve rekabet Fatih Sultan Mehmet'in dikkatinden kaçmamıştır. İtalya ve İtalyan tüccarlarının arasındaki sürtüşmeleri ve rekabeti kendi lehine kullanmış. Hâkim olduğu İstanbul limanlarını ticaret alanında canlandırmıştır.

İtalyan sanat ve sanatçıları Fatih tarafından takip edilmeye başlanmasıyla birlikte Portresinin yapılması için görevlendirilen Gentile Bellini Fatih'i etkilemek için İtalyan tekstillerini de beraberinde getirerek armağan da bulunmuş. Zanaatkârlar da bu fırsattan yararlanarak tekstillerine Türklerinde hoşuna giden renklerde motifler işleyerek Osmanlı pazarların da satış yapmışlardır. İmparatorluk boyunca sıklıkla altın iplik satın alınmış ve saray motiflerin de Venedikliler'in yaptıkları çalışmalar kullanılmıştır. Geçici savaşlar nedeniyle 1479 da kazandıkları *Baillo* hakkı ile imtiyazları sekteye uğramış olsa da Osmanlı ile Ticari ilişkileri devam etmiştir. "Karlowitz" anlaşmasıyla otuz üç maddelik kapsamlı bir şekilde hazırlanan kapitülasyon sayesinde imtiyaz elde ettiler (Tuna, 2019:23).

Venedik elindeki adanın Osmanlı hâkimiyetine geçmesi ile korkuya kapılmış ve aynı zamanda 16. Yüzyılda gerçekleşen bu olayla Venedik şehir devletinin itibarı sarsılmış ticareti sekteye uğramıştır. Girit ve Kıbrıs'ı da daha sonraki süreçlerde elinden kaybeden Venedik savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştır. 1537 yılında yaşanan Osmanlı – Venedik Savaşı ile karşılıklı iki devlet bir birlerinin tüccarlarını esir etmişler. Venedik savaş tazminatı ödemesiyle olaylar durulmuştur (Kaçan, 1995:148). Sadece Akdeniz ve çevresin de ticaret yapmayan Venedikliler Karadeniz'de de ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır. Osmanlı'nın ilerleyişi sebebiyle Karadeniz de ki ticaret filolarını da tehlikeye düşürmek istememişlerdir ve iyi geçinmeye çalışmışlardır (Erdoğan, 2003:68). İtalyanlar sadece Ege ve Karadeniz kıyılarına yayılmakla kalmayıp "*Filistin, Suriye, Mısır ve Kıbrıs*" gibi Doğu Akdeniz bölgesine de yayılmışlar ve ticaret kolonileri kurmuşlardır (Dal, 2017:16). Ceneviz kurduğu kolonileri merkezden yönetmemiş onlara özerklik tanımıştır. Bu sayede ticaret kolonilerinin yönetilmesi ve işleyişi kolonilerin kendi içlerinde hal olmuştur.

Osmanlı'nın Ege de ilerleyişini istemeyen İtalyan Devleti Venedik Çelebi Mehmet döneminde yüzyıllarca sürece engel olma mücadelelerine başlamıştır. Venedik Eğri boz Mora'da (Kiel ve Alexander, 2020:278-283) Koron ve Modon kolonilerini Osmanlılara bırakmak zorunda kalmış. 1538 yılında gerçekleşen "*Preveze Deniz Savaşı*"ı sonunda Orta Akdeniz'deki üstünlüğünü kaybetmiştir (Dal, 2017:15).

İtalyan kent devletleri 16. yüzyılın en güçlü devletlerinden olan Osmanlı devletini yakinen takip etmekteydi. Siyasi askeri diplomatik konularda Osmanlı'nın durumu hakkında bilgiler almaktaydılar. Bunu da İstanbul'a atanan elçileri aracılığıyla sağlamaktaydılar. Elçiler Osmanlı'nın siyasi durumu hakkında merkeze mektuplar yazıp göndererek bilgi aktarımı yapmışlardır (Parlaz, 2017:339).

Anadolu ve ege kıyıları 16. yüzyılın başında Türklerin saldırısına maruz kalmıştır. Türkler tarafından ele geçirilen bölgelerin verimliliği Türkleri kazançlı konuma getirmiş. Anadolu'nun yer altı ve yer üstü zenginlikleri Batılı tüccarlar için kaynak sağlayıcı bir cazibe merkezi konumuna gelmiştir (Delilbaşı, 1984).

1571 Kıbrıs ve (1669) Girit Osmanlı'nın eline geçmiştir. Venedik elindeki yerleri kaybetmiş ve denizlerdeki üstünlüğünde yaşanan gerilemeden dolayı Osmanlı'ya karşı kurulan ittifaklara katılmıştır. 1699'da Mora'yı (Kiel ve Alexander, 2020:278-283) alan Venedik 1718 de tekrar Osmanlıya vermiştir. “1789 Fransız İhtilali” ve Napolyon'un İtalya'yı işgali ile çok geçmeden Venedik Cumhuriyeti yıkılmıştır (Dal, 2017:15).

17. yüzyılda başlayıp 19. Yüzyılda kendini tamamen gösteren yenileşme hareketi. Türk – İtalyan ilişkilerini de etkilemiş. III. Selim döneminde başlayan Osmanlı İmparatorluğunun Batılılaşma hareketi II. Abdülhamit döneminde son bulmuştur. Eskiden beridir kesintisiz devam eden ilişkiler bu dönemde derinleşerek Osmanlı – İtalya ilişkileri gelişmiştir. Bu dönemde Osmanlı İtalya ilişkileri ekonomik ve çeşitli alanlarda en yoğun yaşanan dönem olmuştur (Yaban, 2018:17).

Trablusgarp Türklerin eline geçince Türk denizcileri için Cezayir ve Tunus'tan sonra üçüncü bir korsanlık merkezi olmuştu. Burada üstlenen Türk denizcileri Akdeniz'in bir *Türk Gölü* olarak kalmasında ve Kuzey Afrika'daki Müslümanları hedef alan haçlı saldırılarının önlenmesinde önemli roller oynamışlardı (Gürer, 2007:26). Daha sonraları İtalyan birliği sağlanarak Trablusgarp'a saldırılması İtalya'nın burada ekonomik ve iktisadi faaliyetlerini kendi lehine kullanmak istemesi Osmanlı'yı savaşa sürüklemiş ve Osmanlı bu bölgeleri kaybetmemek için imtiyazlar vermiştir.

Savaşı daha da alevlendirerek Akdeniz'e kaydırmak isteyen İtalyanlar bu emelleri doğrultusunda başka bölgelere de savaş açmışlardır (Kurtcepe, 1990:361-367).

18.yy Rusların Karadeniz'deki ticari faaliyetlerini Ceneviz ve Venediklilerin bölgede kurduğu ilişkiler - nedeniyle olumsuz etkilenmiş. Kırım Hanlığı ve Osmanlı Devlet'inin egemen olduğu 15. ve 18. yy arasında Ruslar ve Avrupalıların deniz ticareti kullanımı engellendi (Koca, 2017:87). Piyemonte 1815 Viyana sulh görüşmelerine icabet eden devletlerin Doğu Akdeniz'deki Cenova'ya eski Ceneviz yayılmacı politikasını sürdürmesi görevi verilmiştir. 1819'da Osmanlı İmparatorluğu ile diplomatik münasebetler kurdu ve 1823'te ticari bir anlaşma imzaladı. 1824'de ise İstanbul'dan geçen uluslararası deniz taşımacılığında önemli bir yere gelmişti. 1837'de Rubattino denizcilik şirketi, Doğu Akdeniz'deki seferlerine resmen başlamış. 1879'da Florio Şirketi, devlet destekli İstanbul hattını açmıştı. 1881'de Rubottino ile Florio, hükümetin teşviki ile Ocieta di Navigazione Generale İtalion'a'yı oluşturmak üzere birleştiler ve İtalya'yı Osmanlı İmparatorluğu'na bağlayan hatlar üzerinde faaliyet göstermişlerdi (Dal, 2017:67).

19. yüzyıl da Osmanlı ekonomisi büyük bunalımlara girmişti. Bu dönemde bütçe açığı veren ekonomisini dışarıdan aldığı borçlarla kapatmaya çalıştıysa da daha kötü sonuçlara doğru sürüklenmesinin önüne geçememiştir. "Düyun-u Umumiye İdaresi " Avrupalı alacaklardan alınan büyük miktarların geri ödenmesini inceleyen bir kurumdu. Bu kurulan idare daha sonra kurumsallaşarak batmış olan Osmanlı ekonomisini İtalya Fransa İngiltere, Avusturya gibi devletlerin temsilcileri ile yürütülmesi sömürge konumuna geldiğimizi kanıtlayacak aleni delillerden biridir. Çünkü bu Devlet temsilcilerinin elinde olan maliyemiz onların elinin altındaki ipler ile yön verilmeye başlanmıştır (Yıldırım, 2001:320).

19. yüzyıla gelindiğinde verilen kapitülasyonlarında etkisiyle Devlet'in dış ticaretine yabancılar daha baskın olmuşlardır. Dünya ekonomisin de yaşanan değişmelere paralel olarak deniz ticareti de değişiklik göstermiştir. (Ekinci, 2006: 36-41)

Özetleyecek olursak İtalya şehir devletleri olan "Napoli, Cenova, Venedik" Osmanlı'nın İstanbul'u fethetmesiyle Akdeniz de daha güvenli ve refah içinde

ticaretlerini yapacaklarını düşünmüşlerdir. Venedik şehir devleti Osmanlı'nın vermiş olduğu "Ahitnameler" iki taraf arasında imzalı anlaşmalar sayesinde ticarete imtiyaz elde etmişler Akdeniz'de rahatça ticaret yapmışlardır. 1479 Venediklilerin İstanbul'daki en üst diplomatik temsilcisi olan Balyos (Baillo) hakkı verilmiş. 1537 yılında yaşanan Osmanlı Venedik savaşı ile bu hakları sekteye uğramıştır. Osmanlı İtalyan ekonomik ilişkileri yaşanan savaş neticesinde bozulmuş. 1699 yılında imzalanan Karlofça (Karlowitz) antlaşması ile Venedik Osmanlı Devletinden İmtiyaz almıştır. Kıbrıs ve Girit'in daha sonra da Mora'nın alınması ile Venedik denizlerdeki üstünlüğünü kaybetmiştir. İtalyan Krallığı'nın kurulması ve sömürgecilik faaliyetleri nedeniyle Osmanlı İtalya ekonomik ilişkileri kötüleşmiştir.

3. II. BÖLÜM

3.1 Ticarete Konu Olan Ürünler

Yaşanılan evrendeki coğrafi farklılıklar insanları ticaret yapmaya sevk etmiştir. İlk çağlardan günümüze kadar ve gelecekte de ticaret yapılmaya devam edilecektir. Osmanlı Devleti de hâkim olduğu topraklar ve sınırlar üzerinde coğrafi farklılığından yararlanarak ticaretine ve ihtiyaçlarına yön vermiştir. Bu sebeple Akdeniz'deki Osmanlı'nın paydaşı olan İtalya ile yaşanan ticarete coğrafi farklılıklarında etkisi ile çeşitli malların alım ve satımı gerçekleşmiştir. İtalyanlar Avrupa ile Osmanlı Devleti arasında bir köprü vazifesi görmüş Osmanlı'dan aldığı ürünleri İtalyanlar Avrupa pazarlarında satışını sağlamıştır. Osmanlı ve İtalyanlar arasında yaşanan ticari ilişkiler de önemli bir paya sahip olan hububat ikili arasında yaşanan ticaret de önemli bir paya sahip olmuştur. Zaman zaman İtalyan tacirlere siyasi çıkarlar hasebiyle ticarete imtiyazlar sağlanmıştır.

Bu bölümde İtalya ve Osmanlı Devleti arasında yaşanan ticari ilişkilerde alışverişi yapılan ürünlerden bahsedeceğim. Osmanlı ile Batılı ülkeler arasındaki bağı sağlayan İtalya, Osmanlı limanlarından, topraklarından hangi ürünleri ithal ve ihraç etmiş bunları öğreneceğiz. İkili arasında yaşanan ticarete ekonomik ilişkilere üzerinde etkisi olan ürünleri elimden geldiğince daha önce yapılan çalışmaların ışığında belirleyeceğim. Böylece bu ikili arasında yaşanan ekonomik ilişkilerin seyriyatını belirleyen ürünleri saptamış olacağız.

3.1.1 İpek Ticareti

Dünya üzerinde farklı toprak tipleri, iklimsel yapılar farklı coğrafi şartların oluşmasını sağlamıştır. Bu sebeple devletler kendi coğrafyasındaki zenginliklere göre politikalar geliştirmişlerdir. Osmanlı Devleti de ekonomi politikalarını coğrafi zenginliğine göre planlamış ve uygulamaya koymuştur. Farklı coğrafi şartlar ve yapılar gereği Osmanlı ihtiyaç duyduğu ürünleri şartları uygun olan farklı bölgelerde yetiştirmiştir. Zeytinini Balıkesir'de, Ankara'da keçisini, Karahisar'da afyonunu

yetiştirmiştir (Çelik, 2016:278). Osmanlı ticaretinde önemli bir yere sahip olan İpeğide Bursa'da üretimini sağlamıştır.

14. yüzyılın ikinci yarısında karadan yapılan kervan ticareti işlerlik kazanmış. Karadan yapılan kervan ticaretine İtalyan şehir devleti olan Venedik ve Cenevizli İtalyan tüccarlarda katılmıştır (Tezcan, 2001- 2009'dan akt. Tezcan, 2014). İtalyan Tüccarlar kervan ticaretine katılmasıyla İran İpeklileri Avrupa'ya ulaşmış ve kendine pazar açmıştır. İpek yetiştiriciliği konusunda başarılı olan İran Avrupa da ve bulunduğu bölgede ipek konusunda önemli bir statü kazanmış. Ürettiği ipeğin kalitesi sebebiyle İran ipeklileri tercih edilmiştir. İran'ın ürettiği ipek Osmanlı limanlarından ve hâkimiyet altında olduğu bölgelerden ticareti yapılmıştır. 17. yüzyıla gelindiğinde İran ipeğine olan ilgi azalmıştır (Yücekaya, 2021:157).

Anadolu coğrafyasında ipek yetiştiriciliği çok eski dönemlerde başlamıştır. 15. yüzyıla gelindiğinde Bursa Anadolu'da ipek üretimi ve ticareti konusunda merkez konumuna gelmiştir. Bursa 'da küçük el tezgâhların da dokunan ipekli kumaşlar Avrupa ve Ortadoğu da büyük ilgi görmüştür. 1845'e kadar Bursa'da ipekler el tezgâhlarında dokunup kumaş haline getirilmiştir (Atav ve Namırtı, 2011:117).

Osmanlı ipek yetiştiriciliği kısa zaman da Orta Asya ve İran ipeklileri ile yarışır hale gelmiştir (Yücekaya, 2021). İpek üretimi Osmanlı'ya gelir sağlayan bir ürün olmasının yanında güç ve rekabet getirici bir etkisi de olmuştur (Çelik, 2016:278).

3.1.1.1 Osmanlı İpek Ticareti

Osmanlı beylikler döneminden imparatorluk dönemine kadar farklı kültürlerin dokuma üsluplarıyla harmanlanmış bir kültüre sahipti (Engin, 2011:28-29). Osmanlı Lübnan'a hâkim olduğu dönemlerde ipek üretimi yapmış (Çelik, 2016:278). Anadolu'da Bursa kentinde de ipek üretimi yaparak kendi ipekli dokuma kültürünü oluşturmuştur.

Osmanlı ile İtalyanlar arasında İpek ticareti önemli bir yere sahip olmuştur. Osmanlı'da ihtiyaç fazlası ve gelir getirmesi amacıyla Osmanlı hâkimiyeti altında üretilen ipek Venedikli ve Cenevizli tüccarlar tarafından alınıp ticareti

yapılmaktaydı. İtalyanlar aracılığıyla Osmanlı İpekleri Avrupa'ya taşınması sağlanmıştır.

Ceneviz tüccarlarının Doğu Akdeniz'den Osmanlı topraklarından ham ipek alımları son derece önemliydi. Bunun sonucu olarak Ceneviz tüccarlarından bazıları, Osmanlı topraklarına gelmiş. Nitekim 8 Ağustos 1472 tarihli noter Niccolo Raggi'nin düzenlediği belgede Ceneviz tüccarlarından Battista Spinola, Foça'dan aldığı 50 kantar ham ipeği önce Sakız'a oradan da Cenova'ya götürmüştü (Parlaz: 2017:339). İpek ticaretinde uluslararası öneme sahip olan Bursa kenti Osmanlı ve Cenevizli tüccarlarının ticarete en canlı olduğu kentlerden biri konumundaydı. Cenevizli tüccarlar Bursa'da ticari temsilcilik açarak buradaki ipek ve tekstil ile Cenevizli tüccarların beraberinde getirdikleri yünlü kumaşların takasını gerçekleştirmişlerdir.

Osmanlı hâkimiyetindeki Lübnan'da üretilen İpeğin kalitesi ve uygunluğu ipek tüccarlarının dikkatini çekmiş. Ve ipek üretimi bölgenin gelir getiren kaynak sağlayıcısı olmuştur Lübnan'da üretilen ipeğin yapılan boyaları tutması ve parlaklığı ilgiyi üzerine çekmiş ve ticarete kendine yer açmasını sağlamıştır (Çelik, 2016:278). 15. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı tezgâhlarında dokunan kumaşlar önemli ihraç malzemesi haline gelmiştir (Engin, 2011:28-29). Osmanlı dokumaları Avrupalı ülkelerin seçkin kesimleri tarafından ilgi görmeye başlamış. 15. yüzyılda İtalyan tüccarlarının getirdiği Batı ürünleriyle Bursa'da İranlı ve Azeri tüccarların ipek ürünleri ile takası sağlanmıştır (Cengiz ve Şahin, 2010:71-72-75). Bu yapılan takas sayesinde taraflar arasında karlı bir ticaret gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti ihtiyacı olan ürünleri alarak karşılığında Avrupa'nın ilgi gösterdiği ipekli ürünleri satmıştır.

16. ve 17. Yüzyıla gelindiğinde Avrupa 'da yaşanan fabrika üretimine geçiş tekstilde artışa sebep olmuştur. Tekstilde kullanılmak için İpek talebi buna paralel olarak artmıştır. Venedikli İtalyan Tüccarlar ipek ticaretini Avrupa'ya Doğu Akdeniz üzerinden taşımışlar. 16. ve 17. yüzyılda ipek ticaretinde tekelci konumuna sahip olmuşlardır (Masters, 2003'den akt. Çelik, 2016).

3.1.1.1.1 Şah İsmail sorunu ve ipek ticareti

İpek ticaretinde Osmanlı –İran ve İtalya arasında yaşanan ekonomik ilişkiler siyasi ilişkilerden de etkilendiği dönemler olmuştur. Yavuz Sultan Selim döneminde yaşanan siyasi olaylar ipek ticaretini de etkilemiştir. Şah İsmail sorunu ile başa çıkmaya çalışan Osmanlı Devleti ticaret alanında bazı engeller koymuştur. Bu yasaklar şöyledir;

- İran İpeği satın alınmayacak
- Hâkim olduğu topraklarda ipek alışverişi yapılmayacak.
- Hangi şartta olursa olsun İran’dan gelen ipek Osmanlı Devleti topraklarına girmeyecek.
- Getiren olursa da ipekleri ellerinden alınacaktır.

Şah İsmail Meselesi nedeniyle konulan bu yasaklar haliyle İran İpek ticaretini olumsuz etkilemiştir. Bu konulan yasaklar sadece Şah İsmail’in ülkesini etkilemekle kalmayıp, İtalyan tüccarları da etkilemiş ve Osmanlı’nın kendi ürettiği ipek ticaretini de etkilemiştir.

Lübnan ipeğini İtalyanlar ve Venedikli tacirler almaktaydı. İtalyan tüccarlar İpek ticaretinde İran’a konulan ambargo nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. İpek ticaretinde rakibi olan İngiliz ve Fransızlar bu durumdan karlı çıkmışlardır (Suraiya Faroqhi, 2004’den akt. Çelik, 2016:279). En nihayetinde ipek ticaretinde önemli bir paya sahip olan İtalyanların gelen ambargoyla ipek ticareti sekteye uğraması rakiplerinin ekmeğine yağ çalınmasına sebep olmuştur.

Osmanlı ipek üretiminde başarılı olmuş ama ipeği işlemede başarılı olup karlı çıktığı söylenemez. Üretilen ipek ham olarak satışı sağlanıp mamul yani hazır mala dönüşüp Osmanlı topraklarına girmektedir (Çelik, 2016:288). Bu da gösteriyor ki ipekli ürünlerin satışında işlenmemiş olması üretilen ipekten sağlanan gelirin işlenip dönmesi ile pek de kazançlı çıkılmamış. Ham bir ürünü işleyip pazara sunmak veya ara mal olarak kullanmak o ürünün ham olarak satışından elde edilen karın çok daha fazlasını elde etmeyi sağlar. Üretileni işleme konusundaki ekonomik politikalarının yetersiz ya da bu konuda bir çalışma yapılmadığını düşündürmektedir.

3.1.1.2 İtalyan İpek Ticareti

İtalya yarımadasında dokumacılığın gelişmesi İtalyan tüccarların alım satım yaparken ipeği tanınmasıyla gerçekleşmiştir. Levant ticareti ile ipek ve ipekli kumaşların tanınması ipekli dokumanın yapılmasını sağlamıştır. İtalyan İpekli dokumaları 12. yüzyıl “Lucca, Milano, Venedik, Ceneviz ve Floransa” da dokunmaya başlanmıştır (Mola, 2009’dan akt. Oral, 2017).

İtalyan ipeklileri 13. yüzyılın ortalarından başlayarak Osmanlı’nın tekstil de kullandığı teknolojiden yararlanarak ürettiği ipekliler sayesinde tek üretim ve ihracat merkezi konumunda olmasını sağlamıştı. İtalyan kent Devletlerinin İpeklileri meşhur hale gelmiş ve aynı zamanda Galata civarında satışı olan Venedik Floransa ve Cenova’nın lüks kadifeleri de meşhur olmuştur (Arslan, 2014:147) . İtalyanlarda Çin ipeklilerinin üzerine altın iplikle işlenmiş İstanbul sanayisinde üretilmiş İpekli kumaşları alarak İtalya’da veya Avrupa’ya satışı yapılmak üzere ihracatı yapılmıştır (Roux, 1990:900).

İtalya’ya ihracı olan kumaşların İtalyan İpeklilerine Osmanlı motiflerin kopyalanması dahi gerçekleşmiştir (Engin, 2011:28-29) İstanbul’ da XVI. yy. da imparatorluk dokuma endüstrisinin kurulması ile İpekli dokuma üretimi yapılmış olmasına rağmen Bursa’daki ticari üretimi yakalayamamıştır.(Arslan, 2014:147). 1459 da Floransa ‘da en zengin ipekli kumaş üreticilerinden olan Banchi Ailesi’nin İstanbul’da bulunan aracılar veya temsilciler vasıtasıyla ipek ticareti yapmışlardır. (Acıpinar, 2018:330) İtalyanlar ipek dokumalarda Osmanlı’nın etkisinde kalmış. İpek ticaretinde kendine yer açmaya çalışmış Osmanlı kadar bu alanda etkili olamamıştır.

16. Yüzyılda İtalya Dünya ipek üretimi konusunda dünyada ipek üretiminde başı çeken İngiltere İspanya gibi ülkelerle yarışır pozisyona gelmiştir. 1986 ‘ya gelindiğinde ham ipek ihracatı İtalya’nın toplam ihracatının yüzde 30’luk kısmına tekabül etmekteydi. 1910’da dünya ipek ticaretinin üçte birine egemendi (Mola, 2009’dan akt. Oral, 2017). İtalyanlar ilk zamanlarda ipek üretiminde istenilen başarıyı yakalayamamış olsalarda ilerleyen yüzyıllarda ipek üretiminde önemli bir konuma gelmiştir.

3.1.2 Hububat Ticareti

Hububat tahıl denilen taneli bitkiler olan buğday, arpa, yulaf, çavdar ve mısır gibi gıdalara verilen genel bir isimdir. Buğday her dönemde ihtiyaç duyulan hububat ürünü olmuştur. Yaşanılan coğrafyanın insan beslenmesi üzerinde de etkileri olmuştur. Örneğin Akdeniz coğrafyasında yaşayan insanlar Akdeniz’de bolca yetişen ürünlere bağımlı olarak yaşamaktaydı. Buğday Akdeniz insanı için önemli bir beslenme kaynağıdır. Akdeniz’de yaşanan salgınlar ikliminden kaynaklı su sıkıntısı Buğdayı stratejik bir ürün haline getirmiştir. Akdeniz’e kıyısı olan Osmanlı Devleti bu stratejik ürünün üretim sahasını eline geçirerek yönetmiştir. 1830’lara kadar Akdeniz ve Karadeniz’in Buğday üretiminde kontrolü elinde tutmuştur.

İtalyan şehir devleti olan Cenova ve Venedik hububat ticaretinde söz sahibidirler. 13. ve 14. yüzyıllarda İtalya ve Orta Avrupa ülkelerinde hububat ticareti önemli bir yere sahipti. Hububata olan gereksinim sebebiyle İtalyan tacirler Doğu’dan hububat özellikle buğday almışlardır (Çavuşdere, 2009:277). Cenevizliler Anadolu’da hububat ihracatında önemli bir yer sahiptir. 14. Yüzyılda Foça’dan Cenova’ya büyük miktarlarda Anadolu’dan buğday ithal etmiştir. Foça buğdayın Avrupa’ya ve Doğu Akdeniz’deki diğer yerlere ihracatında önemli bir liman vazifesindedir. Cenevizlilerin Anadolu’dan buğday ithalatında Komünü de doğrudan söz sahibi olabiliyordu. Mesela, Cenova Erzak Dairesi (Officium Victualium)’nin Osmanlı’dan hububat satın almaları için Osmanlı’ya gönderdiği vekillerden Lanzarotto Cattaneo’nun, Türkler ile 4000 minelik (Cenova’da hububat için kullanılan bir ölçü birimi = 106.704 litre) buğday alımı için bir antlaşma yaptı. Diğer vekil Leonardo Tartaro’nun da Osmanlı’dan istediği kadar arpa ve buğday almaya yetkilidir (Fleet, 1999’dan akt. Çavuşdere, 2009). Böylece Osmanlı idaresindeki hububat, Cenova’nın ekonomik ve stratejik bakımdan Osmanlı’ya bağımlı olduğu ürünler arasındadır. Gönderilen elçiye buğday alımı konusunda sınırlama getirilmemesi buğday İtalyanlar için ciddi derecede önemli bir ithalat ürünü olduğunu göstermektedir. Cenevizliler buğdayın Anadolu’dan alışını yaparak kendi buğday ihtiyaçlarını karşılamış ve bunun satışını yaparak geçimini sağlamıştır.

Osmanlı tüccarları Cenevizlilere mal satıp Cenova'nın Liguria Körfezin de ticaret yapmıştı. Cenovo'da ki Ceneviz Seneto'su ticaret konusunda aldığı kararlarda Osmanlı'nın da aleyhine kararlar almış böylece Osmanlı tüccarlarına kolaylık sağlanmıştı. Osmanlı topraklarından Ceneviz'e buğday alımı yapılması için bazı ayrıcalıklı izinler verilmiştir. Ceneviz Senato'su 21 Ocak 1558 de Mehmet Çelebi'ye verdiği Mürur tezkiresi ile Midilli ' de yaşayan Osmanlı tüccarları Cenova'ya buğday taşıyabilecekti (Parlaz, 2017:339). Bu sayede ikili arasında buğdayın ithalatında ve ihracatında kolaylıklar sağlanarak gerçekleşmiştir.

16. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin iâşe politikası nedeniyle stratejik öneme sahip olan hububatın ülke dışına çıkarılması yasaklanmıştır. Düşmana buğday verilmesini, yasaklayan hükümler çıkarılmış ve “Yenişehir Kadısına ve Yanya Beyine ve o bölgede bulunan Kadılar ve İskele Eminlerine” gönderilmiştir. Konulan bu yasak ile Osmanlı Devleti ekonomik ve siyasi anlamda güçleri elinde tutmak istemiş olup bu yasağın teftişini ve denetimini de yapmıştır. Koyduğu bu yasağı karşılıklı çıkar sağladığı Venedikli İtalyan tüccarlar için delmiştir.

Osmanlı imparatorluğunda buğday ticareti iç piyasada kıtlığa dışta ise düşmanı güçlendirmeye yaradığı için sadece Venedikli tüccarlara satışı sağlanmıştır. Sadece Venedik'e yapılan bu imtiyazın asıl sebebi siyasi nedenlerdir. Osmanlı'da hâkimiyet anlayışına ters düşen bir uygulamada yine Venedikliler için yapılmış. Osmanlı halkından gönüllü olarak başka ülke adına paralı asker toplanmasına izin verilmiştir. İâşe politikasının ticaretinin ve Avrupa ile bağının kurulmasında önem arz eden İtalyan şehir devleti olan Venedik Osmanlı için hayati önem taşıyan bir devlet olmuştur (Aksın ve Öztürk, 2012:153). Avrupa'daki köprü vazifesini görmüştür.

Osmanlı Devleti İtalyan şehir devletleri arasında farklı stratejik tutumlar sergilemiş. Böylece onları yanında tutarak ekonomik, siyasi ve ticaret yönünden kendini çıkarlı konuma getirmiştir. İzlediği bu politika ile İtalyan şehir devletleri arasında hem rekabet ortamını sağlamış hemde kendine çekerek ekonomi politikalarını ve siyasi politikalarını şekillendirmiştir. Sadece İtalyanlar için değil Avrupa devleti için önemli olan hububatta stratejik gücü elinde bulundurmuş bunu da İtalyan tüccarlar sayesinde başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir.

3.1.3 Yün ve Yünlü Kumaşlar

14. yy da Venedikli tüccarlar Levante ticareti ile ülkelerinde ürettikleri yün ve yünlü kumaşları ihraç emektedirler (Sella, 1968'den akt. Oral 2017). 14. yüzyılda Bursa'da üretimi yapılan İpek için İtalyan tüccarlar "Ceneviz, Venedik ve Floransalılar" yünlü mallar karşılığında ipek alarak. Yün ve ipek takası gerçekleştirmişlerdir. Takas'tan 1501 yılında Floransalı İtalyan Medici ailesinden Maringhi, yün karşılığında aldığı, İpeğin bir topundan 70-80 duka kazanç sağlamıştır (İnalçık, 1992). Osmanlı Devleti Doğu Arabistan'ı ele geçirmesi ile birlikte, Levante ticaretinde Halep ticaret merkezi haline gelmiştir. Avrupalılar 16. Yüzyıla gelindiğinde ticaret rotasını Halep'e çevirmiş ve Venedik 1548'de burada konsolosluk açarak burada İtalyan Tüccarların Avrupa'dan getirdikleri yünlü kumaşlarını ve gümüşlerini, baharat ile takasını yapmışlardır (Masters, 1997). 17. Yüzyılda Osmanlı ve Venedik arasında yaşanan siyasi olaylar yünlü dokuma sanayisini pek etkilememiş olsa da Venedik ticaretinde canlanma yaşanmasına sebep olmuştur. 1670 yılında Osmanlı ile barış anlaşması yapılmasında etkisi büyüktür (Oral, 2017). Venedik yünlü dokuma sanayisinde yakaladığı ivme yün ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Yünü hammadde olarak işleyip satmak isteyen İtalyanlar Osmanlı hâkimiyeti altındaki Balkanlar'a yönelerek ucuz olarak hammadde almasını sağlamışlardır. Yünlü dokuma sanayisinde herhangi bir sekteye uğramamak için ticareti esnasında kontrollerin yapılması tembihlenmiştir.

İtalyanlar kıyafetlerin yapımında kullanılan kumaş olan hilat, geniş çuha, dar çuha, yün halı, keçe, Cambello denilen deve tiftiği, yün şapkalar ve lodrin bez çeşitlerinden oluşan yün ve yünlü ürünlerin ihracatını yapmıştır. Hilat denilen kıyafetler için kullanılan yün çeşidi ise Osmanlı Baillolarının ve elçilerinin Osmanlı devlet adamlarına bu kumaştan hediye vermeleri adet olunmuştur. Osmanlı pazarlarında kendine kayda değer yer açmış ve alıcısının bol olduğu pazar konumuna gelmiştir.

18. yüzyılın başında Osmanlı Devleti Avrupa'ya yün ihraç etmekteydi. Kumaş, iplik ve hammadde olarak giden ürün, bu yüzyılın sonunda hammadde olarak ihraç edilmiştir (İssawi, 1997'den akt. Elibol, 2005). Osmanlı ve İtalya arasında yaşanan yün ticareti takas aracı olarak kullanılmıştır.

Yün ve yünlü kumaşların hammaddesini Osmanlı'dan temin eden İtalyan tacirler İtalya'ya hammadeyi getirerek işlemişlerdir. İşlenmiş olarak sattıkları yün ve yünlü kumaşlardan kazanç elde eden İtalyanlar hammadde temin ettiği Osmanlı pazarlarını işlenmiş ürünün pazarı haline getirmişlerdir.

3.1.4 Pamuk ve Pamuklu Kumaşlar

Venedikli İtalyan Tüccarlar Osmanlı Devletinden 1770 ve 1794 yılları arasında pamuk alımı yapmıştır. 1779 ve 1780 yılları arasında Venedik pamuk ithalatında zirveyi görmüş olduğu yıllardır. 1790 ve 1791 yılları arasında 24 yıllık süreçte en düşük pamuk ithalatının gerçekleştiği yıl olmuştur. Bu yıllar arasında Osmanlı Limanlarında gerçekleşen bu ithalatın en büyük nakliyedeki payı Selanik limanı, ikinci sırada Suriye ve Kıbrıs onun arkasındanda Osmanlı limanı olan İzmir limanı gelmektedir. Osmanlı'nın diğer limanlarında da pamuk ithalatı olmuştur.

Osmanlı Devleti'nden ithal edilen ham ipek Venedik'te işlenerek Osmanlı Devletine pamuklu kumaş olarak ihraç edilir. Osmanlı Devleti ham pamuk ve pamuk ipliği ihracatçısı olarak iki ülke arasında bu malların satışını gerçekleştirirdi (İnalıcı, 2008'den akt. Oral, 2017). 1769-1794 yılları arasında beyaz pamuk ipliği ithalatı 1777-1778 yılları arasında en yüksek noktayı görmüştür. Bu yıllar arasında en düşük dış alımı olan yıl ise 1787-1788 yılları arasında gerçekleşmiştir. Osmanlı'dan alımı yapılan beyaz pamuk ipliği Osmanlı Limanları arasında en fazla nakliyesi yapılan İzmir limanı, ikinci sırada Suriye- Kıbrıs, İskenderiye, İstanbul ve Selanik Limanlarında İthalatı gerçekleşmiştir.

Türk İzmir ve Serez pamuğu Saksonya ve Avusturya endüstrilerinde önemli bir paya sahipti. En fazla Makedonya'dan gelen pamuk Zemin üzerinden Bırasıova'a ithal edilmiştir. 18. Yy ikinci yarısında Pamuk ticareti önemli ölçüde gelişme göstermiştir (Pregled, 1958- 1959'den akt. Paskelava, 1967).

Sviştov'a Serez'den bir ölçüsü 19 kuruşa nakledilen pamuğun, 17 kuruş Vidinde, 30 kuruş Belgrat'da, 13 kuruşa Niş'te olduğunu öğreniyoruz. Önemli sayıda Bulgar bu kârlı ticarete iştirâk etmekte idi. Bu konuda Hacı Memiş Ağa yine sık sık, Türk

tüccarlarından Niğbolulu Molla oğlu Halil Ağa gibi örneklerle rastlanmaktadır (Pregled, 1958- 1959'den akt. Paskelava, 1967).

Türk tüccarları ve pamuğun fiyatı tüccar mektuplarına yansımış yukarıda da bir örneği verilmiştir. Pamuğun Belgrat'ta fiyatının pahalı olması Osmanlı'nın işlek liman kentlerinden birinin olması ihtimali yüksektir. Pamuk konusunda da işlenmiş olarak Osmanlı pazarlarına İtalyanlar aracılığıyla girmiş. Osmanlı limalarında ticareti yapılarak Avrupa'ya nakliyesi sağlanmıştır.

3.1.5 İthalatı ve İhracatı Yapılan Diğer Ticari Ürünler

13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Antalya ve Alanya'ya gelen malların ticaretinde Cenevizli ve Venedikli tüccarlar etkin rol oynamıştır. Bu sayede Doğu ve Batı'ya ithal edilen Anadolu'ya ait ürünlerin ticaretinde ön plana çıkmışlardır (Akgün, 2020:152-153-154).

İtalyan tacirler İstanbul Bursa Edirne de ticaret yapmışlardır. Osmanlı imparatorluğunun başka bölgelerinde ticaret neredeyse hiç yapmamışlar 15. Yüzyıldaki bu tutumları 17. yüzyılda yaşanan ticaretteki değişim, ürünlerdeki çeşitlilik, belirli pazarların ön plana çıkması İtalyanları bu bölgelere yoğunlaştırmıştır (Acıpınar, 2015:330).

Anadolu maden bakımından zengin bir yer olması ekonomik ilişkilere de yansımıştır. Demir gibi dayanıklı tüketim malzemesi olan madenler Avrupa'da ihtiyaç duyulması ticaret potansiyeli olan ürünlere dönüşmesini sağlamıştır. İtalyanlar tarafından Anadolu'dan Batı'ya ihraç edilen gümüşün Antalya limanından aktarımı sağlanılmış. Antalya limanında baskın olan İtalyan tacirler bakır, demir, kalay ve gümüş gibi madenlerinde Batı'ya ihracatında söz sahibi olmuşlardır (Akgün, 2020:152-153-154).

Venedik kahve ile 17.yüzyılda tanışmış olup Batı'da kahve içme alışkanlığının ilk kültürünün olduğu yerdir. Osmanlı topraklarına elçilik görevi için giden bir kişinin ülkesine götürdüğü eşyalar arasında kahve çuvallarının da götürmesiyle tanışılmıştır. Kahvenin tanınması Türklerin 1640'ta kahve çuvalları getirmesiyle İtalya'da tanınmıştır (Toros, 1998'den akt. Şahbaz, 2007).

1615'te kahveyle tanışan Avrupa Osmanlı ve Venedikli İtalyan tüccarlar sayesinde bu içecek ile karşılaşmıştır. Osmanlı'dan alınan kahve İtalya'ya gittiğin de sokaklarda satılmış.1645'de ilk kahvehane Venedik'te açılmıştır (Işın, 2001'den akt. Şar, 2012). 16. yüzyılın sonlarına doğru tüm İtalya'ya kahvehaneler yayılmıştır.

Kahvenin lezzetini tadan İtalyanlar kahvenin ekonomik potansiyelini fark edip bu ürünün ticaretini yapmışlardır. İtalya'nın farklı bölgelerinde açılan kahvehaneler Avrupa'ya da yayılmıştır. Kahve Osmanlı topraklarında yetişmemiş olsa dahi Avrupa'ya İtalyanlarla yaptığı ticaret ile tanıtmışlardır.

Şap kumaş sanayinde kullanılan bir madde olup İtalya'nın kumaş sanayisi için gerekli olan şap Osmanlı topraklarında çıkarılmaktadır. Cenevizliler Anadolu'da "I. Mehmed, II. Murad ve II. Mehmed" dönemlerinde şap madenlerini işletmişlerdir.

Venedikli tüccarlardan "çuha, bakır tel, sülyen, zeybak, üstübec, sarı teneke, kâğıt, cam, makas, sırça, boya, boncuk, iğne, ayna" gibi ürünler ithal edilirdi. (<http://tarih.tumders.com/ticaret-ve-ulasim-sistemi.html>) Bu ithal edilen ürünler ekonomik ve ticaret açısından değerlendirdiğimiz de bir kaç tanesi hariç ekonomik ve ticari değeri düşük ürünlerdir. Hammadde olark veya ara mal olarak kullanma konusunda sıkıntılı ürünlerdir.

Tablo 3.1 İtalyan tüccarların Osmanlı ülkesinde alım satım yaptıkları mallar

Alım Satım Yapılan Yer	İtalya'dan Ürünler	İthal Edilen	İtalya'ya İhraç Edilen Ürünler
	Çuha		Gön
İstanbul	Çeşitli Kumaşlar		Sof
	Porselen		İpek

	Cam Eşyalar	Deri, Mürdeseng
	İpekliler	Halı
	Değerli Taşlar	Deri Mamulleri
	İtalyan Peyniri	Baharat
		Hammadde Özelliğindeki Yapağı
Bursa		Ham İpek
Bandırma		Yapağı
Ereğli		Gön
		Sof
		Tiftik
		Tiftik İpliği
Ankara	Çuha	İpekli Dokuma
		Tekstil Ürünleri
		Şap
		Balmumu
		Gön Sahtiyan
Silivri	Kumaş Çeşitleri	
Rodosçuk	Yünlü Kumaşlar	Yapağı
	Cam Eşyalar	

	Şeker	
	Pamuk	
İzmir	Pamuk İpliği	
	İran İpeği	
Sakız		
Çeşme	Çuha	Pamuk
Ayasoluğ (Selçuk)	Kumaş	Pamuk İpliği
Balat	Yapağı	
Foça		
		Pamuk
Midilli	Çuha	Balmumu
		Pamuk İpliği
Trakya		
Makedonya		Tahıl İkmali
Mora		
	Kurutulmuş Balık	Buğday
Girit	Havyar	Şarap

Zeytinyağı

Peynir

Bal

Kaynak: Yemişçi, C. (2009).

Tabloyu incelediğimizde Osmanlı'nın İtalya'ya ihraç ettiği ürün yelpazesi İtalya ile karşılaştırıldığında geniştir. Araların da ki ticarete en çok konu olan ürün ipektir.

Osmanlı beylikler döneminden imparatorluk dönemine kadar farklı kültürlerin dokuma üsluplarıyla harmanlanmış bir kültüre sahipti. 15. Yüzyılda dokudukları kumaşlar önemli ihraç malzemesi haline gelmiş. Avrupalı ülkelerin seçkin kesimleri tarafından ilgi görmüştür. İtalya 'ya ihracı olan kumaşların İtalyan İpeklilerine motiflerin kopyalanması dahi gerçekleşmiştir (Engin, 2011:28-29).

Yukarıda da incelemiş olduğumuz ürün tablosunda görülmektedir ki Osmanlı'dan hammadde çıkışı İtalya'ya sağlanmış. Osmanlı'nın İtalya'ya ihraç ettiği ürünler stratejik açıdan değerli ürünler olmuştur. İtalyanların ihraç ettiği hububat, ipek, değerli madenler gibi ekonomik getirisi yüksek olan ürünlerdir. Ticareti yapılan ürünler İtalyanların ve Avrupalıların pazarlarında yer almış buralarda işlenerek çeşitli ürünlere dönüşümü sağlanarak yine İtalyanlar aracılığıyla Osmanlı pazarlarına girişi sağlanmıştır.

İnsanoğlu yaşadığı coğrafyanın ve iklimin elverişliliğine göre hayatını sürdürmeye çalışmış kendi coğrafyasında olmayan ve gereksinim duyduğu ürünleride başka coğrafyalardan temin etmeye çalışmıştır. Bu sadece kendi bulunduğu coğrafyadan da başka bölgelere ürün değiş tokuşu yapmıştır. Bu paranın doğuşunu sağlayan takas sistemini ve ticareti meydana getirmiştir. Karşılıklı yapılan ürün değişimlerinin daha kolay sağlanabilmesi için toplumca genel kabul gören bir araç ihtiyacı ortaya çıkmış buda paranın icadını ortaya çıkarmıştır. Paranın icadı ticari hayata yö vermiş önemli bir buluş olmuştur. Paranın ülkelere, çağlara göre değişimi, yapısı, değeri farklılık

göstermiştir.(Dilek, Esev, Fidan, 2019: 141-162) Paraların çeşitliliği, değerliliği ülkelerin ticaret yapmasında çeşitli sorunlara neden olmuştur.

İtalyanlar ile gerçekleştirilen ticarete ithalatda ve ihracatda konuşulan dil, kültür, inanç ve ölçü birimlerindeki farklılıklar ticaret yapılmasına engel olmamıştır. Örneğin İtalyanlar ile yapılan ticarete farklı para birimleri kullanılmıştır. İtalyanlar ile yapılan anlaşmalarda kullanılan paralar "gigliato", "akçe veya aspron", "stavraton" ve "florin" idi. Farklı para birimlerinin kullanılması ve şehir devletlerinin kendilerine ait para birimlerinin olması ile ilgilidir. Örneğin florin; Floransalıların, gigliato ise Napoli'nin para birimidir. Böylece ticarete farklı para birimlerinin kullanılması sağlanarak ticareti sağlamışlardır. Sadece para konusunda değil kullanılan ölçü birimlerinde de aynı şekilde davranılmıştır. İtalyanlar ile yapılan anlaşmalarda geçen ölçü birimleri: "caratellum", "shinik", "cassa", "seruch", "buta", "mistato", modius", ve "batman" idi (Delilbaşı, 1984: 351). Bu da anlaşıyor ki İtalyan şehir devletlerinin kendilerine ait farklı para birimleri kullandıkları ölçü birimlerinin olduğu kanısına varırız. Buradan hareketle Osmanlı pazarlarında ve ticaret limanlarında İtalyan devletlerinin kendilerine has olan ekonomik araç ve gereçleri Osmanlı ile ticaret yapmaya engel olmamıştır.

Bu bölümden anlaşılabileceği üzere Osmanlı ve İtalyanlar arasında yaşanan ekonomik ilişkilerde stratejik öneme sahip ürünler ilişkilerin seyriyatını şekillendirmiştir. Hammade çıkışı sağlanmış genel itibariyle işlenmiş ürün olarak veya satılan hammaddenin Osmanlı pazarlarına işlenmiş olarak girdiğini görmüş olduk. Bu bölümü yazarken karşılaşılan sıkıntılar olmuştur. Ticarete konu olan ürünlerin yapılan çalışmalarda ürünün yapısından bahsedilmiş İtalyanlara yapılan ticaretinden veya Osmanlı ya yapılan ticaretten bahseden çalışmalar bulmakta sıkıntı çekilmiştir. Belki bu alanda yapılan araştırmaların karanlık yüzü olmasından beklide araştırmacı olarak dikkatsizliğimden ve geniş yelpazede değerlendirememiş olmaktan kaynaklanıyor olabilir. Bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak açısından bir güzergah belirleme noktasında fayda sağlayabileceğini düşünmekteyim.

4. III. BÖLÜM

4.1 İlişkilerin Seyriyatı

Osmanlı Devleti hâkim olduğu sahanın bulunduğu konum itibariyle Jeopolitik önemi bulunan coğrafi bölge olması sebebiyle siyasi bir mahiyet taşımaktadır (<https://tarihnotlarim.com/osmanli-devletinin-jeopolitik-konumu/>). Denize kıyısı olan bir ülkenin temel hedefleri içerisinde deniz'den beslenme ihtiyacını gidermek ve kıyısı bulunduğu denizde etkin olmayı sağlamaktır. Stratejik önemi yüksek olan deniz sahasına hâkimiyet konusu Osmanlı İmparatorluğunda önde gelen önemli konuların başında gelmektedir (Tezcan, 2001:5). Türkler ve İtalyanların ortak coğrafyası olan Akdeniz iki ulusun komşu olmasına sebep olmuştur. 11. yüzyılda başlayan Türk İtalyan münasebetleri 16. Yüzyılda kültürel faaliyetlerle kurulan münasebetlerin etkisiyle devam etmiştir (Cantemur, 2012:779).

İtalyan halk tüccarlık ve ticaret ağırlıklı olarak geçimini sağlamaktaydı. Bulunduğu coğrafyanın etkisi ile denizcilik alanında gelişmiş bilgi ve tecrübeye sahiptiler. Denizcilik alanında ki tecrübe ve bilgileri Osmanlı imparatorluğunun dikkatini çekmiş ve Avrupa devleti olması hasebiyle de ikili ilişkilerde dostane tavır sergilemeye çalışmışlardır. İtalyanlar ve Türkler karşılıklı menfaatleri doğrultusunda Akdeniz ve levant ticaretlerinde rekabet içine girmişlerdir. Osmanlı Akdeniz de hâkim olma çabası İtalyan kent devletlerinden olan Venedikli İtalyan tüccarlara imtiyazlar vermek durumunda kalmıştır.

13 ve 14. yüzyıllar arasında levant ticaretinde buğday önemli bir yere sahiptir. Bu dönemlerde levant ticaretinde güç sahibi olan Venedikli tüccarlardır. 1854 Kırım Savaşı Türk İtalyan ilişkilerinin seyrini değiştirmiştir. Bu değişim ilerleyen süreçte çatışmaya dönüşmüştür.

4.1.1 İtalyanları Anadolu'ya Çeken Nedenler

- Dini törenlerinde kullanılan parlak kumaşlar ve güzel kokuların Doğu'dan temin edilmesi

- İtalya'nın coğrafi konumu
- Mezhep çatışmaları ve bozulmaya başlayan hiyerarşi dönemine kadar Roma ile Konstantinopolis kiliselerinin kurduğu iyi münasebetlerin devamlılığını sağlamak
- Denizciliğe ve deniz ticaretine verdiği önem
- Bizans İmparatorluğunun İtalyanlar ile diplomatik ittifak yapması ve Arap yarımadasında yeni ayrıcalıklar tanınmasını sağlaması,
- Kuzey Afrika'nın işgali sonrasında Akdeniz 'de ki üstünlük dengesinin değişmesi. Arapların üstünlük elde etmesi,
- Orta ve Batı Avrupa ticaretini üstlenmiş karayolu olması

Bu gibi sebepler İtalyanları Anadolu'ya çekmiş ve burada Türkler ile karşılaşmışlardır. Anadolu'nun zengin coğrafyası ve jeopolitik konumu İtalya için vazgeçilmez olmuş ve burada denizcilik faaliyetleri aracılığıyla ekonomik ilişkiler kurmuştur. Osmanlı ile münasebet kurmalıydı ki Anadolu'ya çeken bu nedenler ona kazanç olarak geri dönmesini sağlamalıydı.

4.1.2 İtalyanların Karadenizde Olması

Eski adı Pontus Eukseinos olan denizin Anadolu'ya Türklerin hâkim olmasıyla birlikte adı Karadeniz olmuştur. Karadeniz topraklarının bir kısmı Asya bir kısmı Avrupa'da bulunan iç deniz özelliği taşıyan Kuzey'de ki büyük tuzlu su parçasıdır (Tuncel, 2001:385).

Karadeniz kıyıları birçok kavmin, kolonilerin ve devletlerin yerleşmesine ve çatışmalarına sahne olmuştur. Kıyılarına Türk beyliklerinin hâkim olması Karadeniz de faaliyet gösteren İtalyanlar ile ilişkiler yaşamasına sebep olmuştur. İtalyan şehir devleti olan Ceneviz İstanbul'daki merkez üssü olan Galata'dan Karadeniz deki ticaret bağlantılarını yönlendirmişlerdir. Cenevizlilerin Karadeniz'deki hâkimiyetlerinin Karadeniz kıyılarında Türklerin hâkimiyet sahalarının genişlemesi beraberinde Türkçenin yaygınlaşmasını sağlamış böylece yaygın kullanılan dilin Türkçe olması Cenevizlileri Karadeniz kıyılarında ticaret yapmasına güçlük çıkarmış 1306'da Trabzon'dan 1308'de de Kefe'den çıkarılmıştır (DİA, 2001:338-388).

İtalyanlar Karadeniz Beylikleri ile ilişkilerini iyi tutarak Karadeniz sahillerini yerleşme göstermişti. Samsun, Trabzon ve Fatsa Venedikli İtalyan tüccarların kendilerine ait yerleriydi. Karadeniz sahillerine yerleşen İtalyanlar arasında çekişme yaşanmış. Venedik – Ceneviz çekişmesi Karadeniz’in ticaret konusunda ciddi derecede önemli bir yere sahip olan büyük limanları için olmuştur. Çekişmelerin yaşanması Osmanlı Devleti’nin aleyhine işleyen bir durum olmakla birlikte Karadeniz sahillerinde Osmanlı hâkimiyeti genişlemiştir.

Osmanlı Devleti’nin Karadeniz ‘de hâkimiyetini tam manasıyla kurmadan önce Karadeniz havzasındaki uluslararası ticaret ağı Ceneviz, Pisa ve Venedik gibi İtalyanların elinde bulunmaktaydı. Karadeniz’in Kuzeyinden gelen mallar Avrupa’ya transfer edilmekte köle, deri, balık, kürk ve havyar; Avrupa’dan gelen mallar ise boğazlar aracılığıyla Karadeniz limanlarına transfer edilmekteydi. Avrupa’dan gelen madenler, kürk, şap, kumaş ve diğer ürünlerin devletlerarasında aktarımı sağlanmaktadır (Fleet, 2009’dan akt. Acıpınar, 2015).

Cenevizliler Venediklilere üstünlük sağlayarak Karadeniz üzerinde çeşitli noktalarda koloniler kurarak ticaret ağını genişletmiştir. “Suğdak”, “Amasra”, “Sinop” “Samsun”, “Kefe”, “Trabzon” ve “Azak” Karadeniz’de Cenevizlilerin hâkim olduğu bölgelerdir. Türk gölü haline gelene kadar genişlemiştir. Venedik ise Karadeniz’in sadece Trabzon ile Azak’ta limanlarında etkili olabilmiştir. Cenevizlilerin ve Venediklilerin hâkim olduğu liman kentleri doğu-batı, kuzey-güney yönlü ticaret ağının kesişme noktalarıdır. İtalyan tüccarlar vasıtasıyla Avrupa’nın temel ihtiyaç maadesi olan buğday, tahıl ambarı olarak bilinen Rusya’dan alınıp Kırım sahillerine getirilip buradan Avrupa ülkelerine ulaştırılmaktadır (Turan, 2000’den akt. Acıpınar, 2015).

Osmanlı Devleti Çelebi Mehmet döneminde güney sahillerinde olan hâkimiyetlerini Batı sahillerine kadar genişletmiştir. Karadeniz’in ticaret ağı konusunda önemli bir merkez olması Osmanlı’nın yükselişi ve 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul’un fethi ile daha da önemli bir ticaret limanı konumuna gelmiştir. Fetih sonrası Türk gölü olan Karadeniz sahilleri Osmanlı hâkimiyeti dışında olan yerlerin alınması ile hâkimiyet alanı genişletilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde Cenevizliler için ticari önemi olan Amasra’nın alınması ve Türk beyliği olan Candaroğulları’ndan (Yücel, 1993: 146-149) Sinop’un alınarak Osmanlı’nın

hâkimiyetine geçmesi sağlanmıştır. Karadeniz'in güney sahillerine hâkim olan "Trabzon Rum Devleti'ni" 1461 de yıkarak buralara yerleşmiştir. 1475'te Cenevizlilere ait olan Kefe alınmıştır. Mengub ve Kefe sahillerini de alınması ile Karadeniz'den ticaret yapan Kırım Hanlığı'nı kendine bağlamıştır (DİA, 2001:386-388).

Karadeniz İstanbul'un fethinden sonra bir iç deniz haline gelmiştir. İstanbul'un fethine kadar olan süreçte uluslararası ticaret de Karadeniz önemli bir bağlantı noktası olmuştur (Acıpınar, 201:319-389).

Karadeniz' de Osmanlı hâkimiyeti İstanbul'a kadar uzanan Batı şeridinin alınmasıyla Karadeniz'in önemli liman kentleri ve ticaret yolları Osmanlı'ya kalmış denilebilir. Osmanlı Devleti Karadeniz'in ticaret yollarını elle geçirip koruma altına almışlardır (DİA, 2001:386-388).

Karadeniz, Ege ve Akdeniz 'e kıyısı olamaması bu denizlerden kopuk ticari faaliyetlerde bulunduğu düşündürtebilir. Karadeniz her ne kadar Ege ve Akdeniz ile sınırdış olmasada bu iki deniz arasında yoğun yaşanan ekonomik bütünlük noktası olmuştur. Osmanlı'nın deniz ticaretinde ve ekonomisinde saç ayağı olmuşlardır. "Boğdan Ve Kırım'dan" gelen balık, hububat ve et ile hayvansal ürünleri güneye aktarılmasını sağlamıştır. Güney de üretilen pamuk, ipek, kenevir ve kenevirden elde edilen mâmul kumaşlar Akkirman, Kefe, Kili limanlarından Kuzeye gönderiliyordu. Kuzey'den gelenler güneye, güneyden gelenlerin Kuzeye aktarılmasını sağlamıştır. Kuzey'den yiyecek ürünleri alıp, güneyden daha çok tekstil işinde yarayacak ürünler alınmıştır. Karadeniz Osmanlı için ihracatın beşik noktası olmuştur.

Ceneviz, Venedik ikilisine dâhil olmaya çalışan Floransa 15. Yüzyıl başlarında Doğu Ticaretine katılmıştır. Pisa'yı topraklarına katıp Doğu'daki mirasına sahip olmak istemiştir. Floransalılar İstanbul çevresinde ticari ayrıcalıklar elde etmiştir. Fakat Ceneviz ve Venedik gibi Karadeniz ticaretinde etki alanları pekde olmamıştır. Sadece Trabzon Rum İmparatorluğu'nun aracılığıyla Karadeniz ticaretine girmeye çalışmıştır (Turan, 2000'den akt. Acıpınar, 2015).

1479 tarihli Venedik Osmanlı Ahidnamesi Osmanlı Venedik Savaşına son vermiştir. Antlaşma imzalandıktan 3 yıl sonra II. Bayezid tarafından antlaşma yenilenmiştir.

1482’de yenilenen ahidname sayesinde Venedik ek ticari ayrıcalık olarak Kefe ve Trabzon’da ticaret yapma hakkına elde etmiştir. 1513 ve 1521 yıllarında Venedik ile imzalanan ahidnâmelerde de Trabzon ve Kefe limanları yer almıştır.

Floransalılar Fatih döneminde elde ettikleri imtiyazları II. Bayezid, I. Selim ve Kanuni dönemlerinde ellerinde bulundurmuşlardır. Floransa ahidnâmelerinde de Karadeniz ticaretini konu alan bir maddeye yer verilmiştir. Yalnızca 1499 yılında yenilenen ahidnamee yer almıştır. 1499 yılı ahidnamesi 1527 tarihli ahidname olarak Osmanlıca yazılmış metin şeklinde ulaşılmaktadır (Acıpınar, 2015: 322). Malta Kuşatması (1565) sonrasında Floransa ve Osmanlı ilişkileri kopmuştur. Floransa bu kuşatma sonunda bir ahidname talebi olmamıştır.

Floransalı Bartolomeo Pucci’ye ait gemi 1459’da, İstanbul’a ulaşmış. Daha sonra Karadeniz’e rotasını çevirmiştir. Pucci’nin gemisi Karadeniz’e giden ilk Floransa gemisi olmuştur. Floransalı tüccarlar Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan yerlerde her türlü ürünün ticaretini yapma iznine sahip olmalarına rağmen Karadeniz ticaretinde baskın rol oynamamışlardır. Floransalılar ticaretlerinin “Edirne”, “İstanbul” ve “Bursa” gibi merkezlerde yoğunlaştırmışlardır (Mallett, 1967 ve Hoshino, 2001’den akt. Acıpınar, 2015).

4.1.3 Karşılıklı Ticarete Gözetilen Çıkarlar

Osmanlı ve İtalyan halk menfaatleri uğruna ticaret yapmışlardır. Karşılıklı yapılan ticaretin sürdürülebilmesi için ilişkilerini iyi tutmaya çalışmışlardır. Osmanlı devleti İtalyanlardan öğrenmesi gerektiğini düşündüğü tecrübelerin olması ve Anadolu’daki ticaretin devamı için menfaatlerini gözeterek ilk önce Türk beylikleri ardından Osmanlı’nın kurulması ve devamındaki süreçte İtalyan şehir devletleri ve bu devletlerin İtalya olarak bir çatı altında toplanması ve akabindeki süreçte Osmanlı İtalya ekonomik ilişkileri kurulmuştur.

4.1.3.1 Osmanlı Devleti’nin Ticarete Gözettiği Çıkarları

Yıldırım döneminde hazineye kaynak sağlanması için ticari ayrıcalıklar verilmiştir. Fatih dönemine bakacak olursak bu dönemde İstanbul yeni fethedilmiş ve güçlenememiş kendini toparlaması zaman alan bir devletin karşısında güçlü bir deniz

filosuna sahip bir devletle savaşmayı göze almamasıdır. Genel olarak değerlendirildiğinde Osmanlı yanında güçlü deniz filosu olan birinin olmasını ister kendi ülkesinde yapılan ticaretten aldığı vergi hazinesi için kaynaktır. Avrupa ile Osmanlı arasında bir koridordur. Ticari ve iktisadi zaruretlerin karşılanmasını karşılıklı çıkarlar uğruna mümkün ve Osmanlı iktisat politikasının sürdürülebilmesi için şarttı (Öztürk, Aksın, 2012:147-148). Bunlar sebebiyle Osmanlı ticaret alanında ayrıcalıklar vererek ekonomisi ve ticaretini güçlendirmek istemiştir. Bu ticari ayrıcalıklar ahidname olarak siyasi ve ekonomik olayları düzenleyen belgeler ile düzenlenmiştir (Kütükoğlu, 1988:536-537). Bu konuyu daha net ve ayrıntılı bir şekilde incelemek istendiğinde İtalya ve Osmanlı arşivlerinde günümüze ulaşan ahidnameler ile sağlanabilir.

4.1.3.2 İtalya Şehir Devletlerinin Ticarete Gözettiği Çıkarlar

Sanayileşememiş bir iktisadi yapıya sahip olan Osmanlı ekonomisi ulusal ekonominin canlı tutulmasının, dışarıdan gelen kaliteli ve pazarlarına çeşitli ürünlerin girmesi ekonomisi için büyük derecede önemlidir. İtalya şehir devletleri ile yaptığı ticaretin en önemli sebebi karşılıklı olarak kendi taleplerini karşılayacak ürünlerin yetersizliği birbirleriyle ticari ilişkilerin kurulmasını zorunlu hale getirmiştir (Öztürk, Aksın, 2012:147-148-149).

İtalya şehir devletleri arasında Venedik eski statüsü ile önemli bir konumdaydı. Venedik'in de başka açılacak dışarıya kapısı olmadığından karşılıklı ticari ilişkilere mecburdur. Venedikli tüccarlar haksızlığa uğramışlar zaman içerisinde bunlara katlanmak zorunda kalmaları Venedik şehir devletin de tüccarlıktan başka geçim kaynağının çok az olmasıydı ve bütün ekonomisi ticarete dayanmasıydı. Otuz yıl savaşlarının başlaması iki devlet arasında yaşanan ilişkilerin daha da ilerleyip, yakınlaşmaların olduğu bir dönem olması Batıdaki en güçlü müttefikimize asker yardımı sağlamakla destek sağlanmıştır (Öztürk & Aksın 2012:147-148-149). Osmanlı topraklarında Venedikliler ekonomik çıkarlarını her şeyden önce tutmuşlar ve her hükümdar değiştiğinde yeniledikleri ahidnâmeler ile ekonomik faaliyetlerini genişlettiler (Erdoğan, 2003:67).

Zaman içerisinde İmparatorluk olan Osmanlı Uzakdoğu, Batı, Ortadoğu arasında yaşanan ticaretin merkez üssü konumuna gelmiştir. Bu üssü sayesinde Akdeniz de yaşayan uluslar ve Venedik zenginliklerine zenginlik katmışlardır (Matran, 1987:159). Bunlardan dolayı Osmanlı ile iyi geçinmişler ve çıkarlarını korumuşlardır.

4.1.4 Ahidnamenin Tanımı ve İtalyanlara Verilen Ahidnamelerin Diplomatik Özellikleri

Ahitname Osmanlı Devleti'nde yabancılara verilen barış metinlerini ve ticari ayrıcalıkları ihtiva eden belgedir. Verilen ahidnameler de İslam hukuku şartları gözetilerek verilmiştir. Ahidnameler de padişaha ait ferman ve beratlarda, Allah'ın adıyla Hz. Peygamber ile dört halifenin adları geçer. Allah'ın yardımı, Peygamber'in şefaati talep edilir. Davet rüknüyle başlayıp davetten sonra padişahın tuğrası vardır. Karşı tarafın adı ve sıfatı ile ahidnamenin neden verildiği, ahidnamenin şartları yer alır (Kütükoğlu, 1988:536-537). Ahidname Osmanlı devleti'ne ait bir nevi anayasal bildiri metnidir. Ahidnameler genel anlamda ayrıcalık, kayırma gibi anlamlarada gelen kapitülasyon olarak adlandırılmışlardır. Ahidnameler karşılıklı olarak imzalandığı Avrupalı devletler ve Osmanlı devleti arasında resmi bir belge görevi görmüştür.

Ahidnamelerin veriliş nedenleri dikkate alındığında ticaret ve sulh ahidnameleri şeklinde ikiye ayrılmak mümkündür. Sulh ahidnameleri savaş sonunda verilmiştir. Karşılıklı hazırlanan temessükler de şartlar belirlenmiş olup hazırlanan ahidnameye padişahın tuğrası çekilirdi. Hazırlanan ahidname nüshaları sınırda belirlenen bir noktada karşılıklı değiştirilirdi. Verilen ahidnamelerin süresi imzalanan kişiler arasında tahtta olduğu sürece hükümlüydü ve hükümsüz yapan diğer şart ise tarafların ahidnamede belirtilen kurallara uymaması verilen ahidnameyi geçersiz kılmaktaydı. Tekrar geçerli olabilmesi için yerine geçen padişahın teccid etmesi halinde ahidname şartları geçerlilik kazanarak hükümsüzlüğü kalkardı (Zararsız, 2015:4). Verilen ahidnameler Osmanlı ve İtalya'nın taraf tarafa yaptıkları ticareti düzenleyici yazılı metinler olmuştur.

Ahidnameler, şu bölümlerden oluşurdu; daveti içeren bölüm, padişahın tuğrası, Nişan, padişahların unvanları, elkab bölümü, ahidnamenin veriliş sebebini belirten nakil ve dibace kısımları, ahidnamenin şartları, karşılıklı uyma tekid ve yemin bölümü, tarih ve ahidnamenin nerede verildiği yazılırdı.

4.1.4.1 14. ve 18. Yüzyılları Arasında Verilen Ahidnamelerin Bazıları

Osmanlıda Venedik ile yapılan ahitnameler taraflar arasındaki mevcut ilişkileri ve düzenlenmesi gereken her türlü ilişkiyi kapsamaktadır. Ekonomik ve politik olayları çözüm şekline ve çözüm kararlarını içermektedir (Gökbilgin, 1970:477). 15. ve 16. yüzyılda Venedik ve Osmanlı arasında imzalanan 1503, 1517, 1521, 1540, 1567, 1573, 1575 ve 1595 tarihli ahidnameler ve 16. Ve 17. yüzyılda 1604, 1619, 1625, 1640 ve 1670 tarihli ahidnâmeler ile Venedik, Osmanlı topraklarında çıkarlarını artırarak Osmanlı hâkimiyet sahasında daha geniş bölgelerde faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Osmanlı ve İtalyanlar arasında imzalanan ahitnamelerin 1513, 1517, 1540 tarihli ahitnamelere M. Tayyip Gökbilgin'in Türk Tarih Kurumu Belgelerinde yayınlanan çalışmasından ulaşılmıştır. 1503, 1521, 1567, 1573 tarihli ahitnamelere Mahmut Şakiroğlu'nun yaptığı çalışmadan ulaşılmıştır.

4.1.4.1.1 1352 yılında imzalanan ahidname

İtalyan şehir devleti olan Ceneviz Doğu ticareti yapmış bir İtalyan topluluğudur. Diğer İtalyan kent devletleri ile rekabeti olmuştur. Bunlardan biri olan Venedik ile Bizans'ın 12 Ekim 1155'te Venedik ve Pisalılara tanıdığı ayrıcalıkları aynısını veren bir antlaşma imzalanmasıyla Venediklilerle rekabeti başlamıştır. Ege denizinde ticareti sıkıntıya düşürecek ölçüde engeller koyması Venediklilerin, Cenevizlilerin karşı cephe almasını sağlamıştır. Latinleri İstanbul'dan kovmak için 13 Mart 1261'de Ninfio'da (Nymphion, Nif=Kemalpaşa) Bizans İmparatoru VIII. Mihail Palaiologos ile dostluk anlaşmasının imzalanması sonucunda Ceneviz Akdeniz'in en zengin ve güçlü sahibi olan cumhuriyet haline geldi. Galata'nın yanı sıra Ege'de Kadı İskeleyi, Edremit, Sakız, İzmir, Foça Enez,, Midilli, Taşoz, İmroz, Karadeniz'de Amasra, Finogonya (Kefken), Sinop, Fatsa, Samsun, Balıklava, Trabzon, Suğdak ve

Kefe’de de önemli ticaret kolonileri vardı.. *Dolayısıyla Cenevizliler ilk önce Selçuklular ve Moğollar, daha sonra ise Aydınoğulları, Germiyanogulları, Candaroğulları, Menteşeoğulları ve Osmanogulları gibi Anadolu beylikleri ile ilişki kurmuştur* (Gallotta, 1993:363). Orhan Gazi döneminde Osmanlı Pelekanon Savaşı sonrası Kantakuzenos ile olan iyi ilişkileri sayesinde Cenevizlilerle ilişki ve iletişim kurmuşlardır.

Venedik’in Bizanslılar’ı ve Aragonlar’ı kendi tarafına çekmeyi başarması ile Ceneviz ile karşı rekabeti başlatmış, 1350’den 1355’e kadar bir savaşın sürmesine de yol açmıştı. Galata’nın Cenevizli “podesta”sı, anavatandan altmış kadırgalı bir donanmaya kumanda eden Paganino Doria ile takviye kuvvetlere sahip olması sonrası Osmanlı Sultanı Orhan ile Doria’yı görüşmeye razı etmişti. Doria ile görüşen Osmanlı Sultanı Orhan Gazi görüşmenin sonucunda 1352’de bir antlaşma yapmıştır. Bu antlaşma günümüz kaynaklarından ulaşılamamaktadır. Orhangazi bu anlaşmayla Cenevizliler ile İttifak kurmuştur. O dönemde Galata’ya yiyecek ve askerî yardımda bulunmuştur. 1352 tarihli bu anlaşma ile Cenevizliler ve Osmanlı devleti arasında tespit edilen vergileri ödemek ve esirlere yapılacak davranışları tespit etmek yoluyla serbest ticaret öngörülmüştür. Cenevizliler Orhan Gazi döneminde Osmanlı topraklarında serbest ticaret yapan İtalyan kent devleti olmuştur (Gallotta, 1993:363).

4.1.4.1.2 1453 yılında imzalanan ahidname

İstanbul’un fethi sırasında Galata’da yaşayan halk padişahdan sulh istemişlerdir. Sulh yolu ile teslim edilen Galata, halkının yaptığı bu davranış sayesinde padişahın can ve mal güvenliğinin sağlanmasını istenmiştir. Ticari ahidname özelliği taşıyan 1453 ahidnamesi hem galata halkına hemde Cenevizli İtalyan Tüccarlara ticaret konusunda ayrıcalıklar tanınmasına katkı sağlamıştır (Bulunur, 2012:59-85).

1 Haziran 1453’de İtalyan Kent Devleti olan Cenevizliler ve dönemin padişahı Fatih Sultan Mehmet ile anlaşma imzalanmıştır. Venedikliler Cenevizlileri Türklere yardım etmek ile suçlamış. Cenevizliler İse Fatih’e İstanbul’u almasında doğrudan doğruya destek verip savaşa katılmışlardır. Bunun amacı barış içerisinde Türkler ile geçinmek istemelerinden kaynaklanmaktadır. Şehrin savunmasında silâh, mühimmat,

erzak desteğinde bulunmuşlar. Şehrin savunması kırıldığında orada yaşayan Pera halkında haliyle panik görülmüştür. Pera halkı şehirlerinin anahtarlarını şehrin yeni sahibine 29 Mayıs'ta teslim etmişlerdir. Bu anlaşma ile İtalyan Cenevizliler ve Peralılar kişisel ve ekonomik haklar elde etmişlerdir (Gallotta, 1993:363). II. Mehmed'in verdiği bu ahidname ile İstanbul'un önemli ticaret üssü olan Galata'nın ticaret merkezi olma ayrıcalığını korumuştur. Orhan Gazi döneminde verilen ahitnemenin benzeri Fatih döneminde de Cenevizli İtalyanlara verilmiştir. Bu anlaşmanın önemli maddeleri:

- Ceneviz ve Pera halkı deniz de ve karada ticaretlerini istedikleri gibi yapacaklar yapılan ticarete karışılmayacaktır.
- Cenevizli İtalyanların dini törenlerini özgürce yerine getirme teminatı verilmiştir
- Kiliseler herhangi bir şekilde Müslüman ibadethanelerine dönüştülmeyecek ve Müslüman olmaya Galata halkı zorlanmayacaktır.

1453 yılında imzalanan ahidname 1613 yılına kadar yenilenmemiştir. I. Ahmed döneminde yenilenmesinin nedeni ise Galata'da yaşayan Frenklerin haraç istemeleridir. Venedik elçilerinin tuttuğu raporlarda Galata kadısından istenen haraç kayda geçirilmiştir (Bulunur, 2012:59-85). 1613 yılına kadar verilen ahidname ile ilgili herhangi bir sorun yaşanmamış olması ahitnemenin yenilenmesine ihtiyaç doğurmamıştır. Taki Galata halkı olan Frenklerin haraç istemlerine kadar. 1613 yılına kadar önceki anlaşma metinlerine uyulduğu ibaresi verilmiş. 1528 fermanında geçen herhangi bir durum olduğunda merkeze iletilmesi belirtilmiştir. Bu ibare ile iletilen sorun neticesinde 1613 yılına kadar Galata halkına verilen ahidname yenilenmemiştir.

1453 ahidnamesi 1613 yılına kadar yenilenmemiş ama veriliş tarihinden 10 yıl sonra Fatih Sultan Mehmed 1453 ahidnamesine yeni bir hüküm eklemekten eklemeler yapmıştır. 1463 yılında yapılan eklemeler verilen ahidname metninin daha ayrıntılı anlatılmasıdır. Cenevizliler ve Galata halkı angarya işlerden muaf tutulmuştur. Angarya iş ise kale yapımı, gemilerde kürek çekme işi gibi işlerdir (Bulunur, 2012:59-85).

4.1.4.1.3 1503 yılında imzalanan ahidname

II. Bayezid döneminde İtalyan şehir devleti olan Venedikliler ile ilk yaptığı anlaşmadır. Bu ahitname Kanuni Sultan Süleyman döneminden beri yapılan ahitnamelerden farklı olarak ekap ve dua bölümleri imzalayan Venedik Doju (Pedani, 2013: 44) ile elçisinin, Sultanın ve babasının adı geçirilmemiştir. Allah ve Peygambere yemin edilmemiş. Eski Türk geleneklerinden biri olan kılıç üzerine and içme bu anlaşmada yapılmamış. Daha sonraki anlaşmalarda da Allah ve peygambere ve kılıç üzerine yemin etme geleneği yapılmamıştır (Kaçan, 1995:14-15-16). İstanbul'da imzalanmıştır (Zararsız, 2015:9). 1503 tarihli bu ahitname daha önceki ahitnamelerden hazırlanış bakımından farklı yanları vardır. Yapılan ahitnamenin bazı özellikleri;

- Ayamavra Adası (Kiel, 1991:194-195) Osmanlı hâkimiyetin de kalacaktır.
- Ayamavra Adasına karşılık, Kefalonya Venedikliler de kalacaktır.
- Zanta(Zakine) adasına ödenecek 500 altınlık haraç ödenmeye devam edecektir.
- Nakşa (Emecen, 2006:332-333) ve Nakşa'ya bağlı adalara korsanlık olayları gibi nedenlerle herhangi bir şekilde zarar verilemeyecektir.
- Balyos (Şakiroğlu, 1992:43-47) 1 sene İstanbul'da kalacaktır.
- Adriyatik denizinde yalnızca Venedik bayraklı gemiler dolaşacaktır.
- Venedikli tüccarlar Karadeniz'de Kefe (Öztürk, 2002:182-184) ve Trabzon limanlarına Bursa ve diğer şehirlere giriş yapmaları balyosun vereceği izne bağlanacaktır

1503 Tarihli Venediklilere verilen bu anlaşmanın yukarıdaki maddelerine baktığımız da Adalar konusu ağırlıklı olup, ticareti sekteye uğratabilecek olayların önüne geçilmek istenmiş. Ahitname de ekonomik ilişkileri düzenleyici maddeler yer almıştır. Balyos'un 1 sene İstanbul'da kalması Venedikliler tarafından Sultana itiraz edilmiş ama Sultan 1 yıllık süreye 2 yıl daha ekleyerek itirazlarına cevap vermiştir.

4.1.4.1.4 1513 yılında imzalanan ahidname

Yavuz Sultan Selim döneminde imzalanmış. Dostane ilişkileri teyit etmiştir. 1513 yılına kadar taraflar arasında bilerek ya da bilmeyerek yaşanan olayların üzeri örtülmüştür (Gökbilgin, 1970:478).

1513 yılında imzalanan bu ahitname 1503 yılında imzalanandan farklı olarak Venedik Doğu ve elçisinin adı, sultanın ve babasının adı geçmiştir. Bu ahitnamede II. Bayezid döneminde karar verilen Balyosun 3 yıl İstanbul'da ikamet etmesi yer verilmiştir (Kağan, 1995:16).

1503 yılında imzalanan anlaşmaya göre bu anlaşmada herhangi bir anlaşmazlık olduğunda çözümü konusu daha ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Yapılan bu anlaşmada Venediklilerin kendi aralarındakini şahitlileri ve harç verdikleri yerler arasında bir problem olması durumunda kadı huzurunda halledilecektir (Gökbilgin, 1970:478). Yapılan anlaşmanın bazı özellikleri:

- 1503 yılında yapılan anlaşmanın şartları aynı kabul edilmiştir.
- Venedik bayrağı ile gidip gelen gemilerin dostluk ve ticaret serbestisi teyit edilmiştir.
- Denizde tarafların gemilerin karşılaşması durumunda dostane bir şekilde saldırı, taciz olmadan güzergâhlarına devam etmelerine karar verilmiştir.
- Zanta adasına haraç olarak ödenen 500 altının ödemesi devam edecektir.
- Venedikli tüccarlara ticaret serbesti gelen yerler olmuştur. Bunlar İstanbul, Trabzon, Kefe (Öztürk, 2002:182-184) ve Galata (Ortaylı, 1996:303-307) olmuştur.
- Kaptanıderya yoksa geminin mürettebatının Venediklilerin hâkim olduğu herhangi bir yere zarar vermemesi için sağlam kefile bağlanmıştır
- Kefil vermeden gitmek suç sayılacaktır.
- Kefil gösterilse dahi eğer bir zarar olursa kefillerden bu zarar tahsil edilecektir.
- Bursa ve diğer yerlere girmek Balyosun onayına bağlanmıştır.

- Osmanlı'dan biri kaçıp Venediklilerin hâkim olduğu topraklara sığınırsa gerisin geri gönderilmesi şartı konulmuştur.

4.1.4.1.5 1517 yılında imzalanan ahidname

1513 yılında yapılan ahitname şartları aynı olup iki taraf arasında yaşanan yeni bir gelişme nedeniyle bir madde eklenmiştir (Gökbilgin, 1970:478). Anlaşmanın nerede yapıldığı belirtilmemiştir (Kaçan, 1995:16). Yeni gelişme Mısır'ın Osmanlı topraklarına geçmesi konusudur. Mısır Osmanlılar tarafından fethedilip kendi topraklarına katmadan önce İtalyan Şehir Devleti olan Venedik Kıbrıs'a verdikleri haraç ve kumaşı Mısır'ın fethinden sonra Osmanlı'ya nakit olarak ödeme yapılması kararlaştırılmıştır.

Yukarıda da bahsedildiği gibi bir madde eklenerek 1513 yılında imzalanan ahidname şartları aynen geçerli sayılmıştır. 1513 yılında imzalana anlaşmada bahsedilen şartlara bakarak 1517 yılında imzalanan anlaşma hakkında daha detaylı bilgi sahibi olunabilir.

4.1.4.1.6 1521 yılında imzalanan ahidname

Kanuni Sultan Süleyman döneminde verilmiştir. 1521 tarihli ahidname taraflar arasında İstanbul'da imzalanmıştır (Zararsız, 2015:9). Yapılan anlaşmanın diğer anlaşmalardan ayıran özellikleri:

- Açık denizde Osmanlı donanmasına rastlayan Venedik gemileri yelkenlerini indirerek Osmanlı'ya bağlılıklarını göstereceklerdir.
- Levent gemisi ve harami gemilerinden ilk defa bu anlaşmada bahsedilmiştir.
- Osmanlı ve Venedik gemilerine açık denizde herhangi bir felaketle karşılaşır ve yahut da batarsa kurtulanlar azad edilecek, kurtulan mallarda herhangi bir müdahale olmaksızın sahiplerine teslim edilecektir.
- Venedik gemilerinin Osmanlı'nın dış satımı yasakladığı herhangi bir yasaklı madde ticareti yapıp yapmadığı hususunda aramaya tabi tutulmuştur. İstanbul ve Boğaz Hisarları önünde aranacak. Gelibolu'da aranmaması hususu getirilmiştir.

Karadan ve denizden Venedik adalarına korsan saldırısı olup Venedik halkını Rumeli ve Anadolu pazarlarında köle olarak satılıp her kim bulursa anlaşma taraflarından alacak. Köle Müslüman ise salınacak. Gayrimüslim ise Venedik'e geri verilmesi kararlaştırılmış (Kaçan, 1995:16).

4.1.4.1.7 1540 yılında imzalanan anlaşma

Kanuni Sultan Süleyman'ın ve Venedik Doju Petro Lando'ya verdiği ahitnamedir. Bu ahitname barış unsuru olarak görülmüştür. Diğerlerine göre çok daha detaylı hazırlanmıştır. Yeni fetihlerden bahsetmiştir. Korfo seferi ile başlayan fetihler ve Osmanlı Devleti'nin Ege Adalarını, Monemvarsia ve Anabolu'yu fethetme konuları ağırlıklıdır (Gökbilgin, 1970:480). 1540 tarihli ahidname taraflar arasında İstanbul'da imzalanmıştır (Zararsız, 2015:9). Yapılan anlaşmanın bazı maddeleri

- Anabolu ve Monemvarsia'nın teslim edilme şartlarından bahsedilmiştir.
- Osmanlı Devleti'ne ödenmesi gereken 300.000 sikke efrenci altının nasıl ödeneceğinden bahsedilmiştir.
- Bosna savaşında ele geçirilen yerler ve oranın halkı Osmanlı Devleti'ne geçmiştir. Ve yeni yönetim buna göre düzenlenmesi kabul edilmiştir
- Osmanlı limanlarına uğrayacak Venedik gemilerine Arap ve Bosna limanları da dâhil edilerek verilen ayrıcalıklar genişletilmiştir.
- Bir tüccar balyosla anlaşmazlığa düşerse Divanı Hümayun'a gidecek. Padişahın olmadığı zamanlarda meseleye İstanbul'un muhafazasında görevli bey huzurunda ve kadı ile mesele çözülecek. Eğer Venediklilerin tercümanı davaya hazır değilse kadı meseleyi dinleyemez şartı konulmuştur.

4.1.4.1.8 1567 yılında imzalanan ahidname

1567 tarihli ahitnameyi Mahmut Şakiroğlu tarafından hazırlanan çalışma ile Meryem Kaçan çalışmasından faydalanılmıştır. II. Selim döneminde verilmiş olup İtalyan şehir devleti olan Venedikliler ile barışın devam ettiğini onaylamış. Babası Kanuni'n verdiği 1540 tarihli ahitnamenin geçerli olduğu teyit edilmiştir. 1567 tarihli ahidname taraflar arasında İstanbul'da imzalanmıştır (Zararsız, 2015:9).

Ege adaları, Rumeli sınırı, sınır görevlilerinin davranışları, ticaret, korsan ve donanma gemileri, deniz ve gemi hukuku konuları. Korsan muhafaza yasağı, tüccarı muhafaza, suçluyu geri verme, borçlar, balyos, mahkûmlar, Venediklilerin hukukî statüsü, şahitliği, tüccarın garantisi, ikamet süresi, borçları, seyahat kısıtlaması, gemicilerin durumu, müslüman tüccarlar, korfos meselesi gibi konular işlenmiştir (Şakiroğlu, 1986:540).

Osmanlı Devleti'nin İnebahtı da yenilgisine rağmen lehine sonuçlanmıştır. Osmanlı savaş gemileri Adriyatik Deniz'ine girmemeleri karşılığında gemileri ve tüccarları Venedikliler tarafından Adriyatik'te korunacağı kabul edilmiştir (Kaçan, 1995:28). Bazı maddeler;

- Ahitnamede 300 bin altın tazminat istenmiştir.
- 1540 yılında verilen ahitnamede Venediklilerin esir aldığı korsanları Osmanlı'ya geri göndermesi şartı yer almış ama buna uyulmamıştır. Bundan sonraki süreçte bu şarta Venediklilerin Sıkı sıkıya uyuması gerektiği şartı getirilmiştir.
- II. Selim'in şartları içinde olan Değirmenler kalesini Venediklilere ait denilmiş ve Velin, Bocac, Sin, Rastine kaleleri için teftiş düzenlenmesi istenmiştir. (Şakiroğlu, 1986:540)
- Sapot kalesi Osmanlı Devleti'ne geri verilecek (Oral, 2022:153). Kale halkı gitmek istedikleri yer konusunda özgür bırakılmıştır (Kaçan, 1995: 28).
- Kanuni Sultan Süleyman tarafından verilen ahitnamelerdeki ticari imtiyazlar 1567 tarihli ahitnamede geçerli olacağı bildirilmiştir.

4.1.4.1.9 1573 yılında imzalanan ahidname

1573 ahitnamesi, İnebahtı da Osmanlı'nın yenilmesine rağmen Kıbrıs'ın Osmanlı hâkimiyetine girmesini tescilleyen metindir. 1573 tarihli ahitname daha önce imzalanan ahitnameler ile bağlantılı bir anlaşmadır. 1540 ahitnamesi 1567'de tecdit edilmiş olup ahitname şartlarının hem Venedikliler hem de Osmanlılar olumlu yönde kazanım sağlamıştır. Kıbrıs savaşı nedeniyle verilen ahitnamelerin yenilenmesi

gerekmıştır (Oral, 2022:149-158). Sınır düzenlemesi hakkında bilgi vermekte yaşanan savaş esnasında tüccarların kaybettiği malların geri alınması konusuna yer verilmiştir (Şakiroğlu, 1986:549). Kıbrıs savaşı başladığı sırada iki tarafta kendi sınırları içerisinde olan tüccarlara, mallara ve gemilere el koyup hapsedmişlerdir. Anlaşma metninde el konulan tüccarların serbest bırakılması istenmiş. Ele geçirilen malların ve gemilerin geri verilmesi, eğer ki satılmış veyahut da satılamayacak duruma geldiyse karşılıklı olarak bedellerin ödenmesi kararlaştırılmıştır. 1567 tarihli ahitnamede yer alan ticareti düzenleyici maddelerinin yenilenmesi ile Venedikliler Doğu Akdeniz ticaretine tekrardan başlamış ve Venediklilerin lehine bir durum söz konusu olmuştur (Oral, 2022:158).

4.1.4.1.10 1575 yılında imzalanan ahidname

III. Murat Döneminde Venedik Doju ile imzalanan ahidnamedir. III. Murat'ın tahta geçmesiyle birlikte Venedik ile yapılan daha önceki ahidname yenilenmiştir. Yenilenen ahidname 1540 yılında imzalanan ahidname esas alınarak hazırlanmıştır. Daha önce II. Selim döneminde verilen 1567 tarihli ahitnamenin tecdidi niteliğindedir

4.1.4.1.11 1595 yılında imzalanan ahidname

1595 yılında imzalanan ahidname II. Mehmed ve Venedik Doju Marin Griman ve elçisi Leonardo Donato arasında İstanbul'da imzalanmıştır. Bu ahidname Venediklilerin isteği üzerine II. Mehmet tarafından yenilenmiştir. Bu anlaşma metninde bazı önemli maddeler;

- Venedikli tüccarların Osmanlı hâkimiyetindeki sularda herhangi bir fırtına veyahutta müşkül bir durumda kalması durumu söz konusu olduğunda gemileri Osmanlı limanlarına sığınma hakkı tanınmıştır.
- Balyosların Venedikli tüccarların borçlarında herhangi bir mesuliyetinin olmadığı
- Zanta adasının ve 300 bin filorinlik vergi ödemesi Osmanlı'ya devam edecektir.

4.1.4.1.12 1604 yılında imzalanan ahidname

1604 ‘de imzalanan ahidname daha önceki ahidnamelerde bahsedilen hususlar konusunda şartlar sunulmuştur. Fazla vergi ödemesinin yapılması istenmemiş, vergilerin uygun görülen zaman içerisinde ödenmesi talep edilmiştir. Barış zamanında herhangi bir meseleden dolayı Venediklilere esir olan Osmanlı halkı üyelerinin azat edilmesi istenmiştir.1604 yılında imzalanan ahidname şartlarında bahsedilen esirlerin serbest bırakılması konusuna Venedikliler riayet göstermemiştir. Bu husus ile alakalı Osmanlı hükümeti bu mesele ile ilgili Venediklilere hükümler göndermiştir.

1604’den 1619 yılına kadarki olan dönemde birkaç ahidname daha imzalanmış daha önce imzalanan ahidnamelerin şartları kabul edilmiş veyahutta yaşanan olaylar karşısında ek madde eklenmiştir.

- 1608 I. Ahmed dönminde verilen ahidnamede karşılıklı korsanlık faaliyetlerinden doğan şikayetleri içermektedir.
- 1609 Venedik’ten İstanbul’a gelen geminin Turgud Reis tarafından ele geçirilmesi ve malların yağmalanması ve içerisindeki mürettebatın esir edilmesinden bahsedilmiştir. Bu hususa Venedikliler geminin ve esirlerin serbest bırakılmasını istemişler ve ahidname şartlarına aykırı davranışlardan kaçınılmasını bildirmişlerdir. Ahidname de Venediklilerin Osmanlı halkına ait kalyataya yaptığı korsanlık faaliyetinden bahsedilmiştir. Osmanlı devleti ise ahidname şartlarına aykırı davranıştan kaçınılmasını bildirmiştir.
- Osmanlı devleti Venedikin çıkarına olacak davranıştan kaçınmaya çalışmıştır. Malta ve Floransalıların Osmanlı ticaret gemileri, adaları ve sahillerine zararlar vermektedir. Bunun üzerine Osmanlı hükümeti buradaki yetkililere bildiriler göndererek Venedikliler ile dostane ilişkilerin sürdürülmesi için gayret gösterilmesi tembihlenmiştir. Bu tutum ve davranışlar neticesinde bundan menfaat sağlamak isteyen Venedikliler elçileri Moro Nani aracılığıyla 1615’te bir ticaret ahidnamesi imzalanmasını talep etmiş ve imzalatmıştır (Kaçan, 1995: 34).

- 1617, 1618 yıllarında da imzalanan ahidnameler olmuştur. Yenilenme şeklinde olmuştur. Korsanlık faaliyetleri ve balyos konularında dönemin şartlarında yaşanan sıkıntılar ile ilgili maddeler genişletilmiş, açıklanmış ve dildirilmiştir (Kaçan, 1995:96-102).

Özet halinde verilen 1604 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi⁷ Türkçe nüshasına Ek A’da yer verilmiştir.

4.1.4.1.13 1619 yılında imzalanan ahidname

II. Osman tarafından Venedikliler ile imzalanmıştır⁸. II. Osman döneminde Venedikliler ile ilişkilerimiz iyi bir şekilde sürmüştür. Venedik için dost ülke olarak bakılmıştır (DİA, 2007: 454). Daha önce imzalanan ahidnamelere sadık kalınmış. Gümrük konusunda alınan vergi karara bu anlaşmayla bağlanmıştır⁹. Ahidnamenin genelinde Venedikliler uyarılmış herhangi bir savaş veya saldırının önlenmesi için uyarıcı maddeler açıklayıcı bir şekilde anlaşmada yer almıştır.

- Denizde Venedik ve Osmanlı gemileri rastlaşırsa birbirleri ile dostluk edip herhangi bir zarar ziyan etmesinler.
- Denizde Venedik donanma ve kadırgaları karşılaştıklarında yelkenlerini indirip dostluklarını bildirsinler.
- Herhangi bir zarar verecek olurlarsa verdikleri zarar her nne ise yerine konulması istenmiştir.
- Korsan gemileri Venediklilere saldırırsa Venedikliler galip gelirse saldırıda sağ kalınları esir alıpasla katletmemesi tembihlenmiştir. Kendilerine teslim edilen esirlerin hakkından gelinip diğerlerine ibret ettirilecek şartı konulmuştur.

⁷“ Kaçan’ın 1995 yılında 96-102 sayfaları yaptığı çalışmadan alınmıştır. BOA, Düvel-i Ecnebiye Def., 13. (s. 7) Der zamân-1 Hazret-i Sultan Ahmed Hân Fi 21 şehr-i Cemaziyelâhir sene selâse aşer ve elf.”

⁸ “Tam metin BOA, MAD.d (Maliyeden Müdevver Defterler), n.17901, s.2-4 arasında bulunmaktadır. Meryem Kaçan, Osmanlı-Venedik Ahidnameleri, s.35; ahidnamenin Venedik Devlet Arşivi’nde bulunan metni için bkz. H.Theunissen, “Ottoman-Venetian Diplomats: The Ahd-names”, s.592-615.”

⁹ “Tam metin BOA, MAD.d (Maliyeden Müdevver Defterler), n.17901, s.2-4 arasında bulunmaktadır. Meryem Kaçan, Osmanlı-Venedik Ahidnameleri, s.34,35,36; ahidnamenin Venedik Devlet Arşivi’nde bulunan metni için bkz. H.Theunissen, “Ottoman-Venetian Diplomats: The Ahd-names”, s.592-615.”

1619 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnâmesi ¹⁰ Türkçe nüshasına Ek B’de yer verilmiştir (Kaçan, 1995:103-109).

4.1.4.1.14 1625 yılında imzalanan ahidname

Sultan Murat döneminde daha önce verilen ahidname yenilenmiştir. Ahidname de belirtilen şartlara riayat edilmesi vurgulanmıştır. İki devlet arasında karşılıklı olarak ahidname şartlarının ihlali ile dostane ilişkiler zarar görmüştür. 1625’ten 1669 yılına kadar aralarda birkaç ahidname imzalanmıştır.

- 1537 ‘de yaşanan korsanlık krizi Venediklilerin intikam almak için Avlonya’da demirli 15 Cezayir gemisinin batırılması olayları ateşlendirmiştir. Bu olay sonucunda Venedik elçisi hapse atılmış, Veneik gemilerine el konulmuş ve sınırlar kapatılarak alış verişi yasaklanmıştır. 1639 da IV. Murat ve Venedikliler arasında anlaşma yapılmıştır.¹¹
- Girid seferinin 25 yıl sürmesi 1625’ te imzalanan anlaşmaya ek olarak 17 madde eklenmiştir. Bu anlaşma metni Türkçe ve İtalyanca hazırlanmıştır

Venedikliler ile arada geçen yıllarda imzalanan anlaşmalar sultan Mehmet tarafından yenilenmiştir. Kanuni zamanından beri yapılan anlaşmalar ve Girit adasıyla ilgili maddeleri içermektedir. 1625 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnamesi ¹² Türkçe nüshasına Ek C’de yer verilmiştir (Kaçan, 1995:110-116).

4.1.4.1.15 1669 yılında imzalanan ahidname

Venedikliler ile yapılan bu anlaşma 17 madden oluşmuştur. Venediklilerin anlaşmaya sadık kalındığı sürece anlaşmaya sadık kalınacağı yemini verilmiştir. Bu antlaşmanın birkaç maddesi aşağıda verilmiştir. Anlaşmada ikinci madde antlaşma

¹⁰ “Kaçan, 1995, Osmanlı-Venedik Ahidnameleri, s. 103.109. BOA, Maliyeden Müdevver Defterler, 17901. (s. 2) Fi 7 Saferi'l-muzaffer sene 1028.”

¹¹“Meryem Kaçan: Ahidnamenin tam metni için bk. Evasıt-ı Receb 1034/Nisan 1625 tarihli nişan-ı hümayun: MAD,nr.6004, s. 118-120. Meryem Kaçan, Osmanlı-Venedik Ahidnameleri, s.34,35,36;”

¹² “Kaçan, 1995, Osmanlı-Venedik Ahidnameleri BOA, Maliyeden Müdevver Defterler, 6004. (s. 118)”

metnin sonunda detaylı birşekilde verilmiş ve oluşabilecek yanlışlıklar önlenmek istenmiştir.

- Suda ve garabosa ve ispirolonka palangaları ve Bosna'da ki Kilis Ve savaşıla Venediklilerin eline geçen yerler Venediklilerde kalacaktır. Bu yerlerden vergi alınmayacak ve saldırı yapılmayacak
- Magona ve çektiri gemilerinin topları Kandinya Kalesi'ne konulmuştur. Venedik gemilerine bu toplar geri konulmayacak.
- Kandiye Kalesi içinde olan kilise aletleri ve halkın eşyaları ve Venedik donanmasına mahsus top ve aletler savaş ve zahire, hırdavat, mecruh ve hasta insanlar, sultat ve kürekçi, gitmek isteyen yerli halk on iki gün içinde Venedik gemileri ile gideceklerdir. Bu sürenin dışında hiçbir bahane ile Kandiye Kalesi'ne ve çevresine ayak basılmayacaktır.
- Venedik bayraklı gemilerde korsanlık edenlerin bayrakları ve kâğıtları ellerinden alınacak ve korsanlıktan ref edilecek diye tenbih edilecektir. İtaat etmeyen olursa katl edilecektir. Bu tembih süresi kırk gündür

1669 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnamesi Türkçe nüshasına Ek D'de yer verilmiştir (Kaçan, 1995:117-120).

4.1.4.1.16 1670 yılında imzalanan ahidname

- Venediklilerin savaşıla aldığı yerler Venedikliler de kalacak. Vergi alınmayacak ve saldırı olmayacaktır.
- Ahidname verildikten dört ay içerisinde bir kişi belirlelenip Bosna hududu tayin edilecektir.
- Bosna için yapılan mücadelede esir düşenler karşılıklı olarak belirlenen yerlere getirilip otuzlu kırklı bir şekilde mübadele edilecektir.
- Zakiliasa için alınan vergi sulh olunduktan sonra verilecek. Savaş esnasında geçen vergi talep edilmeyecektir.
- Venedik gemileri İstanbul Galata Arabistan'dan İskenderiye'yi Mısır'a ve Gelibolu'dan aşağı olan boğaz ve İnebahu ve Preveze boğazlarına ve Moton limanlarına izinsiz girmeyeceklerdir. İzin alınacak veyahutta fırtınadan veya bir korsann saldırısından kaçıp sığınırılar ise girmelerine göz yumulacaktır

1670 Tarihli Osmanlı-Venedik Ahidnamesi Türkçe nüshasına Ek E’de yer verilmiştir (Kaçan, 1995:121-129).

4.1.4.1.17 1670 Tarihli Korsanlar İçin Verilen Nişân

IV. Mehmet döneminde korsanlara verilen nişandır. Bu nişanın içeriğinde esirler ile ilgili açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Herhangi bir savaş veya zarar olduysa izlenecek tututum ve davranışlar anlatılmıştır. Karşılıklı. Verilen ahidnameye sadık kalınması tembihlenmiştir.

1670 Tarihli Osmanlı-Venedik arasında korsanlar için verilen Nişan Türkçe nüshasına Ek F’de yer verilmiştir (Kaçan,1995:130-131).

4.1.4.1.18 1700 yılında imzalanan ahidname

Bu anlaşma 33 maddeden oluşmaktadır. Antlaşma metnin sonunda onaltıncı madde detaylı şekilde anlatılmıştır. Antlaşma metnin bir kaçtane maddesine aşağıda yer verilmiştir. Daha detaylı ve bütün maddeleri incelemek isteyenler için ek kısmında anlaşma metnine yer verilmiştir.

- Mora kıyılarına saldırı olunmayacak
- Büyük kıyı denilen yer Osmanlı'nın zatında olup. İnebahtı kalesi Venedik Cumhuriyeti tarafından boşaltılacaktır.
- Ayamavra da olan Lefkade ceziresi Venediklilerin tasarrufunda olacaktır.
- Venedikli tüccarlardan İstanbul, İzmir, Kıbrıs, Şam, Mısır ve Halep'den aldıkları veyahutta göturdükleri mallardan kanununa Uygun vergi alınacaktır.

1700 Tarihli Osmanlı-Venedik arasında imzalanan Ahidnamenin Türkçe nüshasına Ek G’de yer verilmiştir (Kaçan,1995:132-147)

4.1.4.1.19 1701 yılında İmzalanan Ahidname

1701 tarihli ahitname; 33 maddeden oluşan sulh ahitnamesi olup savaş döneminden sonra verilmiştir. Hem sulh şartlarını hem de daha önce Venediklilere verilen imtiyazlardan bahsedilen yazılı metindir.

Siyasi açıdan ahidnamelerin başlangıcında nişan, padişahın unvanları ve önceki padişahların isimleri geçirilmiştir. Dua bölümü ve anlaşmanın nerede yapıldığı, aracı olan devlet ve elçiler yer almaktadır. Taraflar arasında yaşanan düşmanlıktan iki tarafında halkının zarar gördüğü ve dostane ilişkilerin yeniden kurulması gerektiği konusu vurgulanmıştır (Erdoğan, 2003:64-68).

Girit'i fetheden Osmanlı devleti Venediklilerin düşmanlığını kazanmış 1683 'te Osmanlı Viyana 'da yenilgiye uğradığında Venedikliler Girit'in kaybında beslediği düşmanlığı, Papa'nın da desteği ile Avusturya İmparatoru ile ittifak etmişler. 1684'te Osmanlı 'ya savaş ilan eden Venedikliler bir yıl sonra Ayamavra adasını (Kiel, 1991:194-195) onun akabinde (1685-1690) Mora'yı (Kiel ve Alexander, 2020:278-283) ele geçirdiler. Osmanlı Devleti o dönemde dört farklı devlet ile mücadele etmesi toprak kayıplarına neden olmuştur. 16 yıl devam eden savaş ortamı Osmanlı'nın sulh istemesi ile sona ermiştir.” 24 Receb 1110/26 Ocak 1699” da Karlofça 'da imzalanmıştır (Erdoğan, 2003:67-68).

Venedik Doğu ve Osmanlı Devleti Osmanlı ile belirlenen süre içerisinde sulh şartlarını kabul ettiğini beyan etmiş. Daha sonra Osmanlı Devleti'de Venedikliler gibi temessük göndererek onaylamıştır. Venedik büyükelçisi olan “Lorenço Sorançay'u” İstanbul'a göndermiş ahidnâme imzalanması talebinde bulunulmuştur. “*Evâ'il-i Zilka'de 1112/09-18 Nisan 1701*” tarihinde Davud Paşa sahrasında verilen ahidname 33 maddeden oluşmuş. 16 adet barış şartlarını içeren madde, 17 tanede selef ahidnâme olarak nitelendirilen daha önce verilen ahitnâme şartlarının yenilendiği maddelerden oluşmaktadır (Erdoğan, 2003:69). Yenilenen 17 madde gümrük, Akdeniz deki gemilerin durumu, esirler, gümrük, müsteminelere verilen haklar ve balyoslar ile ilgili hususlardır. Ahitnamenin bazı önemli maddeleri şunlardır:

- Ayamavra adası ve Lefkade adası, EGINE adası Venediklilere bırakılacaktır.
- Mora yarım adasındaki taşınmaz doğal ve yapay varlıklar Venediklilere bırakılacaktır.
- Zanta adası için ödenen 1500 altınlık vergi aynen kalacaktır.
- Akdeniz Adaları Osmanlı hâkimiyetinde kalmaya devam edecektir.
- Korent Körfezinden taraflar arası ortak kullanım alanı olup taraflar arasında saldırılara karşı korunacaktır.
- Kinin, Vergoriçe, Gabela, Çeklut, Sin, Varlika ve Zadvar kaleleri Venediklilerin hâkimiyetinde olacaktır.
- Dalmaçya ve Kotor taraflarında iki aylık bir sürede sınır tayini yapılacaktır.
- Taraflarda kalan kalelerin tamiratı yapılacak yalnızca sınırlarda olan yerlere yenileri yapılmayacaktır.
- Osmanlı Devleti Preveze Kalesini yıkacak Venediklilerin işgali altında olan İnebahtı kalesi boşaltılacaktır.
- Sınırlarda güvenlik bozan kimse cezalandırılmak üzere geri iadesi yapılacaktır.
- Nuh ve Resne Venediklilerde kalmaya devam edecektir.
- Dubrovnik beylerinin toprakları Osmanlı toprağı ile çevrelenerek Venediklilerin bağlantısı kalmayacaktır.

Esirler, ticaret ve İbadet konularında daha önce verilen ahidnamelerdeki şartlar sağlanacak, Venedikli tüccarlar, daha ince imzalanan ticarî ahidnamelerden faydalanmaya devam edeceklerdir.

Ticaret ile ilgili daha önce verilen ahidnamelerden farklı olarak yirmi dokuzuncu madde de ticaret yapmak amacıyla Venedikli gemilerle gelenler esir alınmayacaktır. Cezayir, Tunus ve Trablusgarb ocaklarına bu husus hakkında duyuru yapılması kararlaştırılmıştır. Otuzuncu madde de konsolos, tercüman ve balyosların armağan olarak veya para karşılığı getirttikleri eşyalardan “*gümrük, bâc, kassabiyye ve masdariyye*” alınmayacak. Bir başka madde de ise Venedikli tacirlerin ticaret konulu davalarda çavuş ve mübaşire %2 akçe verilecek. Gemi reisi Müslüman olursa gemi ve içindeki malların eğer ispatlanırsa sahiplerine aracılar vasıtasıyla geri gönderilecektir. Otuz üçüncü madde de ise, Venedikli tüccarların alış veriş yaptığı

mallardan kanunda belirtilen miktarda gümrük alınması ve Gümrük resmini gösteren tezkire ile istedikleri yerde mallarını satabileceklerdi (Erdoğan, 2003:70-72).

4.1.4.1.20 1839 yılında imzalanan ahidname

1838 tarihinde Osmanlı- İngilizler arasında “*Balta Limanı Ticaret Antlaşması*” imzalanmıştır. 1839 yılında İtalya İle yapılan Ticaret antlaşması Balta limanı ticaret antlaşması emsal konular üzerine yapılmıştır. İngiltere ile imzalanan anlaşmada Osmanlı’nın bazı ticaret malları üzerinde var olan tekelciliğini kaldırarak ithalat ve ihracatta serbestlik getirmiştir.

4.1.4.1.21 1854 yılında imzalanan ahidname

Osmanlı Sardunya arasında imzalanan 1854 tarihli anlaşma Kırım Savaşı’nın devam ettiği dönemde imzalanmıştır. Sardunya ile yapılan bu ticaret anlaşmasının amacı Osmanlı’nın Rusya ile süren çatışmasında Sardunya aracılığıyla Avrupa’yı yamacına çekmek istemesidir. İmzalanan bu antlaşma metnin geçerliliği 10 yıl olup altı ay öncesinde taraflar antlaşmanın devamı ve yahutta yenilenmesi konusunda birbirleri ile iletişime geçeceklerdir (Keleş, 2012’den akt. Dal, 2017:69).

1854 yılında imzalanan Osmanlı Sardunya antlaşması 1839 yılında verilen ticaret anlaşmasında yer alan bütün hükümlerin geçerli olduğunu onaylamıştır. Antlaşmaya göre İtalyan devleti olan Sardunya Devletleti halkı ve gemileri, Osmanlı hudutları içinde farklı devletlere tanınmış olan tüm izinler ve ayrıcalıklardan faydalanacaktır. Sardunya Devleti daha önce ödemiş olduğu yüzde 3 gümrük resmi ödemesini değişiklik olmadan ödemeye devam edecektir. Buna ilaveten daha önce vermiş oldukları ama kaldırılan eski vergiler yerine dış alımda yüzde 2 ve dışa satımda yüzde 9 vergi ödemesi yapacaklardır (Keleş, 2012’den akt. Dal, 2017:69).

Sardunyalı tüccarlar daha önce Osmanlı ile imzaladıkları anlaşmalardaki serbest ticaret hükmü gereğince Osmanlı topraklarında toptan veya denk ürün satabilecektir. Sardunya ‘ya ait ticaret gemileri Osmanlı boğazlarından serbestçe geçiş yapma hakkı na sahiptirler. Sardunyalı tüccarlara savaşta kullanılan “top, barut, kurşun ve silah gibi” malzemelerin satışı yasaklanmıştır (Dal, 2017:69).

4.1.4.1.22 1891 yılında imzalanan ahidname

Osmanlı Devleti Paşalarından olan “*Ersin Paşa ile Pedros Efendi Almanya’dan sonra İtalya ile de ticaret anlaşmasını*” 22 Ağustos 1891 tarihinde yenilemişlerdir. Yenilenen ticaret antlaşması hükümleri padişahın da onayı ile resmîyeti sağlanmıştır. Anlaşma metnin bazı önemli maddelerini özetleyecek olursak:

- Yapılan antlaşma gereği taraflar birbirlerinin topraklarında ticaret yapma hakkına sahiptir.
- İhracat’da ülke den çıkarılan malların Aşar vergisi farklı olması koşuluyla tarafların halkı taraf tarafa ticaret yapacaktır.
- Ticaret mallarının taşınması ve aktarılmasına izin verilmiştir.
- Anlaşma tafralarından biri diğerinin malını sarf ve zayi ederse yapılan sarf ve zayi ettikleri malların ödenen vergisini ödemeleri gerekmektedir.
- Osmanlı Devleti sınırları içinden girip tekrar sınırlarından çıkan ve durmaksızın geçen mallardan vergi alınmayacaktır.
- Osmanlı Devleti’nin denizlerinden ve boğazlarından durmaksızın geçen mallardan vergi alınmayacaktır.
- Boğazdan geçen gemilere geçiş fermanı verilecektir.
- Özel şartlar belirlenerek gemilerin uyması sağlanacak ve onaylanacaktır.
- Liman, karantina ve fener gibi vergi aldığı alanlarda Osmanlı devleti vergileri istediği gibi arttırma ve azaltma hakkına sahiptir.
- Batan eşyaların çıkarılması konusunda bir madde yer almaktadır.
- İtalya’ya ait vapurları Marmara Deniz’i ve Boğazlar’da gezmeleri, vapur ve gemi çekmemeleri şartı ile Osmanlı hâkimiyeti altındaki sulara sefer yapabilecektir.
- Eğer taraflar mallarının birinin ülkesinde depolanmasını isterse uluslararası vergiye tabi olma şartı konulmuştur.
- Tütün ve tütün sarmaya yardımcı sigara kâğıtları ile tuz satışına izin verilecektir.
- Savaş malzemesi olarak kullanılan silahlar, barutlar ve dinamitlerin ülke sınırları içerisine girmesi amirlerin iznine bırakılmıştır.

- Tüccarlar ve gemi kaptanları, ülke içerisinde gemi ile yanındaki malzemeyi ihraç etmesi veyahutta aktarımını yapabilmesi izne bağlanmıştır.
- Antlaşma, süresi yirmi bir yıl olup her yedi yılda bir düzenlenecektir.
- Antlaşma hükümlerinin tasdiki için Dersaadette bir süre belirlenecektir (Dal, 2017:70).

Yukarıda sıralanan maddelerin dışında antlaşma süresi dolduktan sonra çözüme kavuşmamış maddeler olmuştur. Antlaşmanın amacını belirleyen giriş bölümü ticaret anlaşması hükümlerince kaldırılmış olup ancak anlaşmanın devam eden süresi içinde fesh edilecektir. Antlaşma metninde yer alan süresi dolunca yenilenen muallâk maddeler:

- *Beşinci Madde:* İtalyan kamu çalışanları eşyanın nekledilmei için her manada ayrıcalığı talepte bulunabilecektir.
- *Altıncı Madde:* Dış alım vergisi sayesinde düzenli verginin ödenmesi hükmü
- *On dokuzuncu Madde:* Gemi kaptanlarının ödemek ile yükümlü oldukları vergi konusu
- *Yirminci Madde:* Tüccara tahsis edilecek mesken ve yerde meydana gelebilecek herhangi bir hasarı hususu.

1891 tarihli bu antlaşma metnin maddeleri incelendiğinde Osmanlı- İtalyan ekonomik ilişkilerini düzenleyici kararlar alınmıştır. Ticaret antlaşması olması ile gemi taşımacılığı konusu ağırlıklı olmuştur. Taraflar arasında sağlanan ticarete konu olan ürünlerin nakliyesi için izin şartının konulması sayesinde deniz ticareti kontrol altına alınmak istenmiştir. Osmanlı ülkesinde İtalyan tüccarlara uygulanan vergi muafiyeti sayesinde ülkenin ihracatı arttırılmak hedeflenmiş ve yerli mallardaki yüksek fiyatların önlenmek istenmiştir.

5. IV. BÖLÜM

5.1 Yaşanan Ekonomik İlişkilerin Sosyal Siyasal Kültürel Alanlara Yansıması

Osmanlı devleti ve İtalyanlar arasında geneline bakıldığında ticari ilişkilerde yaşanan yoğun münasebetler beraberinde bir takım etkilenmeleri getirmiştir. Ticaret alanında ve siyasi alanda yaşanan münasebetler neticesinde karşılıklı kültür paylaşımları ile ortak nokta bulmaya kadar gitmiştir.

Osmanlı devleti kuruluşundan itibaren Batılı devletler ile iletişim halinde olmuş. Batılı devletler ile kurulan siyasi ve ticari ilişkiler sosyal ve kültürel hayata yansımıştır (Dal, 2017:76). Türkler ve İtalyanlar arasında yaşanan münasebetler ticari alanda başlayıp zamanla kültürel ve sosyal alanlar da taraf tarafa etkileşimlere kadar varmıştır (Cantemur, 2012:801). Osmanlı İtalya arasında yaşanan ticari, kültürel ve sanatsal etkileşimler bir nevi denge siyaseti izlenerek gelişmiştir (Yaban, 2018:19). Böylece iki toplum arasında kurulan etkileşim beraberinde getirdiği bazı sonuçlar doğurmuştur. Örneğin; Yaşanan iletişim ve kültür alışverişi İtalyanların Osmanlı topraklarına yerleşmesine sebep olmuştur. Bu yeni gelen Osmanlı topraklarında ki hayata yabancı nüfusun talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda da, sağlık, eğitim ve ibadethane gibi sosyal ihtiyaçların giderilmesi için çalışmalar yapılmıştır (Yaban, 2018:19).

5.1.1 Sanata Dair Yansımalar

Değişen çağa ayak uydurma gereksinimi duyan Osmanlı Batı'yı örnek almaya başlamış. 17. yüzyılda yaşanan meyilleşme 18. Ve 19. Yüzyılda kendini tamamen göstermiştir. 19. yüzyılda modernleşme Batı'yı örnek alma en yoğun yaşanan dönem olmuştur. Yenileşme sürecinde İtalya'dan sanat ve mimari alanında örnek alınmıştır (Yaban, 2018:17).

5.1.1.1 Resim ve minyatür alanında yansımalar

Fatih döneminde İtalya'ya Musevi bir elçi gönderilmiş. Bu elçi aracılığıyla İtalya'dan iyi bir ressam, bronz dökümcüsü ve bir heykeltıraş gönderilmesi istenmiştir. İstanbul'a gönderilmesi için bir kurultay kurulup ressam olarak Gentile Bellini, heykeltıraş olarak da Bartolomeo'nun gönderilmesi kararlaştırılmıştır. (Berk, 1953: 149) Bentili'nin emeğine karşılık Türk desenleri ile süslü değerli bir zincir verilmiştir (Berk, 1953:153).

Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılan yağlı boya tablolar, gravür resimler ve bronz madalyonlar İtalyan ressamların etkisinde kalarak yapılmıştır. İtalyan ressamların Batılı resim anlayışı ile Osmanlı'nın minyatür sanatı bu dönemde etkili olan sanat anlayışının harmanlanması ile olmuştur.

1481 Fatih'in ölümünün akabinde yerine geçen oğlu Bayezid' ın Döneminde Batı etkisinde kalan minyatür sanatının doğunun etkilerinin görüldüğü eserler yapılmaya başlanmıştır (Sever, 2020:164). “*II. Bayezid döneminde İslam 'da tasvir yasağı gerekçesi*” ile portre yapılmasını hoş karşılamamış. Yapılmış portre tabloları ise babası olan Fatih'in portrelerinin hepsini depoya kaldırtmış geri kalan portrelerin bazılarını sattırmıştır. İtalyan ressam Belli'nin yapmış olduğu yağlı boya tablolardan da satılmıştır.

Sinan Bey tarafından yapılan Fatih'in elinde gül tuttuğu portresi Venedik'te yapıldığı söylenmektedir. Bu resim İslam minyatür'ü ve İtalyan primitif'in desen tekniğinin birlikte harmanlanması ile ortaya çıkmıştır. Buradan anlaşılacağı üzere Fatih döneminde İtalya'dan gelen ressamların olduğu gibi İtalya'ya giden ressamlarımızda var olmuş. Böylece sanatı ve sanatçıyı yakından izleme, tekniği öğrenme gayreti içerisine girmiş olunduğu düşünülebilir (Berk, 1953:148).

İtalya Osmanlı Devletini sanat alanında etkilemiş ve kendi sanatçılarını göndermiş ve ülkesine de İtalya'dan davet ettiği sanatçıları almıştır. Kendi uğraş alanı olan minyatür sanat dalında Batı sentezinin de bir parçası olan İtalya'nın sanat anlayışı ile harmanlanmış çalışmalar ortaya konulmuştur.

5.1.1.2 Tiyatro ve müzik alanında yaşanan yansımalar

Osmanlı Devleti'nde tiyatro 1826 da başlamış. İlk yıllarda Fransız dram ve komedi türünde eserler sahnelenmiş. Bu tiyatrolar Beyoğlu'nda yaşayan üst sınıf kişiler için düzenlenmiştir. İtalyan olan Venedikli Guistinani de *“Beyoğlu'na İtalyan tarzında büyük ve süslü bir tiyatro binası yaptırmış.”* Tiyatro çalışmalarını burada sergilemeye başlamıştır. Tanzimat Ferma'nı ilan edildikten sonra Padişah Abdülmecit döneminde 1840'da Basko adlı bir İtalyan cambaz *“Beyoğlu'n”* da gösteri yapmak için izin istemiştir. Arsa sıkıntısı nedeniyle Galata'da bir bina yaptıran İtalyan Basko gösterilerini burada düzenlemiştir. (Sevengil, 2015:101-102, akt. Dal, 2017).

Osmanlı da Batı müziğine ilgi III. Selim döneminde başlamıştır. Daha sonrasında II. Mahmut'un (1808*1839) reformlarıyla müzik alanında da batılılaşma başlamıştır. Müzik alanında başlayan yenileşme hareketi ile Batı'dan Müzisyenler davet edilmiştir. Davet edilen Batılı müzisyenler Osmanlı saraylarında ağırlanmış ve burada eğitim, teftiş gibi amaçlar için görevlendirilmiştir. Muzıka-ı Hümayun'da İtalyan Guiseppe Donizetti eğitim vermiştir. Osmanlı'da ilk kez barı notasını ve müziğini öğreten kişi İtalyan müzisyen Donizetti olmuştur. Donizetti'nin ölümünden sonra *“Muzıka-ı Hümayun'un”* başına yine bir İtalyan olan *“Callisto Guatelli”* geçmiş, Batı müziğini tanıtmaya ve öğretmeye çabalamıştır. Peşinden gelecek Türk müzisyenleri yetiştirmiştir (Baydar, 2020: 284). Türk müzisyenlerin yetiştirilmesin de İtalyan müzisyenlerin katkısı büyük ölçüde olmuştur.

Osmanlı dönemlerin ve çağın gereksinimlerine göre Batı'yı sanat alanında örnek almıştır. Batı ile Osmanlı Devleti arasında ticaret ve ekonomi alanında köprü kuran İtalyanlar sanat alanında da Batı ve Osmanlı arasında köprü konumunda olmuştur. Kültür aktarıcısı konumunda olan İtalya sanat ve sanatçıları ile Osmanlı topraklarında çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır.

5.1.2 İlişkilerin Kültürel Yansımaları

Osmanlı kuruluşundan itibaren Batı ile ticari ve siyasi etkileşim içinde olmuştur. Bu da beraberinde kültür aktarımlarını getirmiştir. İtalyanlarla Osmanlılar arasında

yaşanan kültür ve edebiyat ilişkilerinin 19. yüzyılın son çeyreği olan Tanzimat yıllarına dayanmaktadır. Tanzimat döneminde Batılı yazınsal türler olan roman, tiyatro ve gazete gibi yazı türleri hayatımıza girmiştir. 15 ve 16. Yüzyıllarda İtalyan dil, sözlük ve gramer çalışmaları yapılmıştır. İtalyan edebiyatının Osmanlılar tarafından tanınması 1870 ve 1880’li yıllar arasında başlamış olup 1890’dan itibaren İtalyan edebiyatının tanınması hız kazanmıştır (Dal, 2017:75).

Osmanlı ve İtalyan halk arasında yaşanan yoğun ilişkiler neticesinde din görevlileri ve gezgin elçiler bazı çalışmalar yapmıştır. 15 ve 17. yüzyılları arasında ilişkiler yoğun yaşanmıştır. Yapılan ticari ilişkilerde kolaylık sağlanması için sözlük ve gramer kitapları hazırlanmış. 19. yüzyılın başlarında Türk diline denizcilik ve ticaret konuları ile ilgili terimler geçmiştir (Karakartal, akt. Dal. 2017).

Fatih sultan Mehmet İtalyanlarla kültürel ilişkileri yakın tutmuştur. Görevlendirdiği bir elçi aracılığıyla İtalyan şehir devleti olan Venedik’in Cumhuriyet Reisi’ni oğullarından birinin düğününe davet etmiştir (Berk, 1953:149). Böylece dostane ilişkiler kurarak kültür alışverişi yapılmıştır.

5.1.3 Eğitim Hayatına Yansımalar

Osmanlı Devletinde farklı ülke vatandaşları, çeşitli din ve mezhep gruplarına üye karma bir nüfus yapısına sahipti. Bu karma nüfusun varlığı farklı ihtiyaçları doğurmuş. Her millet ve devletin öncelikli amaçlarından biride kendi öz benliklerini koruyup, kültürlerini özümseterek gelecek kuşaklara aktarımını sağlamaktır. Bunu sağlayabilmenin yollarından biride eğitimden geçmektedir. Bu amaç doğrultusunda Osmanlı topraklarına yerleşen farklı ülke vatandaşları kendi dillerini, dinlerini ve kültürlerini öğretmek için çabalamışlardır. Osmanlı Devleti izlediği hoşgörü siyasetiyle azınlık kesime eğitim ve öğretim kurumlarını açmada hak tanımıştır (Eren, 2017:87). İtalyanların Osmanlı topraklarındaki okulları buna örnek gösterilebilir. İtalya Osmanlı topraklarında farklı dönemlerde okullar açma çabasında bulunmuştur (Dal, 2017:179).

Osmanlı İmparatorluğun da yabancı okulların açılması Fatih döneminde, İstanbul’un fethi sonrası Latin Katoliklere ve Rum Ortodokslara verdiği ayrıcalıklar sayesinde temelleri atılmıştır. “Latin Katoliklere ve Rum Ortodokslara” ibadetlerini rahatça

yapabilmeleri sağlanmış. (Kılıç, 2020:261) Dini bilgiler, okuma yazma gibi faaliyetler bağımsız binalarda sağlanmıştır (Haydaroglu, 2006:151).

İstanbul’a ticaret için gelen İtalyanlar kendi dillerini kullanmışlar. İstanbul’un “Galata semtinde” 1870’e kadar farklı ağızlarda İtalyanca konuşulmuştur (Üyepazarcı, 1991’den akt. Esenkal, 2007).

Bunlar gösteriyor ki kendi dil ve eğitimlerini Osmanlı topraklarında kullanmaya devam etmişlerdir. Böylece Osmanlı halkı ve İtalyan halk dil kullanımında İtalyanca ve Osmanlı Türkçesini beraber kullanarak harmanlanmış zengin bir kültür aktarımı sağlanmıştır.

5.1.4 Osmanlı topraklarında İtalyan okullarının açılması

Osmanlı topraklarına gelen Francasinler 1220 ‘de İstanbul’a gelmiş. İstanbul’da St. Francois kilise ve manastırlarını kurmuşlardır. Bu Francasinler kurdukları kilise ve manastırlarda terk edilmiş çocuklara eğitim vermişlerdir. Kilise ve manastırlarını okul gibi kullanıp dil öğrenimi Hristiyanlık akidelerine ait basit bilgiler verilmiştir. 16. Yüzyılda Osmanlı hâkimiyeti altındaki topraklara gelen Katolik misyoner grupları içerisinde İtalyan tarikatları da yer almış. 19. yüzyılın sonuna kadar Fransız çatısı altında kalmışlar, 20. yüzyılda üye oldukları İtalyan tarikatları çatısı altına girmişlerdir (Esenkal, 2007:88).

İtalyanların Osmanlı topraklarına yerleşmesi ile ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda sosyal ihtiyaçlarının giderilmesi için çalışılmıştır (Yaban, 2018:19). Osmanlı topraklarında yerleşen İtalyan halkının zengin olanları çocuklarının özel eğitim olarak yetiştirmeye çabalamışlardır. Zengin olmayan kesimin çocuklarının eğitimini ücretsiz bir şekilde Katolik kilisesi üstlenmiştir. İtalya’nın siyasi birliğini sağlaması uzun sürmüş bu sebeple yurtdışında yaşayan İtalyan vatandaşlarının çocuklarının eğitim ve öğretimi konusunda hükümet geri planda kalmıştır. İtalyan vatandaşları İstanbul’da çocuklarını Fransız okullarına göndermişlerdir (Dal, 2017:79-80). Osmanlı toplumunda Müslüman olmayan halk devlet yönetimine girmek ve söz sahibi olabilmek için kendi okullarının olmadığı durumlarda İtalya ve Fransa gibi ülkelerin okullarına gitmişlerdir (Esenkal, 2007:88).

İtalyan okullarının çoğunluğu İstanbul'dadır. Beyrut, Bingazi, Derne, Humus, Hatay, Selanik ve Trablusgarp gibi Osmanlı topraklarında okullar açmışlardır. Açılan bu okullarda İtalyancayı öğretmek ve her toplumun yapabileceği gibi kendi kültürel miraslarını nesillere aşılama ve aktarma amacı güdülmüştür (Çavdar, 1970'den akt. Esenkal, 2007:18).

Osmanlı topraklarında yaşayan Rumlar dönemlerinde en iyi eğitimi veren İtalyan üniversitelerine çocuklarını yollamışlar. Türk halkının Batı dillerini öğrenmekteki isteksizliği Osmanlı Devleti'nin dış ilişkileri İtalyan üniversitelerinde eğitim alan Rum'lar tarafından idare edilmiştir (Esenkal, 2007:38). Böylece İtalyan Üniversitelerinin ve eğitiminin Osmanlı idaresine ve yönetimine katkısı olmuştur.

5.1.5 Edebiyat Alanında Yaşanan Yansımalar

Osmanlı topraklarına yerleşen İtalyan halkın ve Osmanlı tebaasının yaşadığı sosyal gelişmeler dönemin görsel iletişim aracı olan yazılı kaynaklara da yansımıştır (Yaban, 2018:19). Yaşanan ilişkiler yazıya yansımaları ile dönemlere ışık tutucu kalıcı belgeler olmuşturlar.

5.1.5.1 İtalyan Yazar Ve Şairlerin İzleri

İtalyanlarla yaşanan ilişkiler Osmanlı edebiyatına da yansımış 1870'lerden 1923'lere, kadar İtalyan edebiyatının yansımaları görülmüştür. İtalyan yazarlar Osmanlı'da tanınmış ve eserlerinden Vittorio Alfieri, Dante Alighieri, Gabriele D'Annunzio, Torquato Tasso, Matilde Serao gibi İtalyan yazarların eserlerinden çeviriler yapılmıştır (Karakartal, 2009:72). Böylece İtalyan edebiyatı Osmanlıda okunmaya başlanmıştır.

İtalyan edebiyatının Osmanlı'da tanınması birebir Türkçeye çevrilen eserlerden değil dolaylı yoldan çevirilerle tanınmıştır. İtalyan kültürünü, dilini, edebiyatını anlamak için Fransızcaya çevrilen İtalyanca eserler aracılığıyla olmuştur (Karakartal, 2004'den akt. Karakartal, 2009:72). Burada İtalyancaya direk çevirinin olamaması ya o dönemde batı dillerini öğrenmede isteksiz olan Osmanlı'nın çevirmenlik konusunda yetersiz olması olmuş olabilir.

1870’lerde İtalyan şehir devletlerinin birleşerek siyasi birliğini sağlamasından sonra Avrupa’da kendinden söz ettiren İtalya Osmanlı’da dikkat çekmiş ve İtalyan halkı önceden beri tanınması bu ilgiyi arttırmıştır. 1834’de ilk basımı yapılam İtalyan Tarihi kitabı, 1877’de İtalya Tarihi İstanbul Matba-i Amire’de, basılmıştır (Karakartal, 2009:72).

Osmanlı yazın dünyasında 1874’ten sonra bilhassa 1880’lerde Osmanlı dergiciliği boy göstermiş. Dergilerde İtalyan yazar Dante ‘den bahsedilmiş. Türk şiirinin babası olarak görülen Abdülhak Hamit Tarhan, İtalyan edebiyatından ve yazarlarından etkilenmiştir. Osmanlı İstanbul’un da basılan İtalyan gazeteler İtalya ve Osmanlı Devleti münasebetleri hakkında bilgi verici kaynaklar olmuştur. Bu gazeteler 19. Yüzyılın ortalarına kadar ki olan süreçte İtalya-Osmanlı Devleti arasında yaşanan Ticareti konu almıştır. İlk İtalyanca basılan gazetenin 1834’de basıldığı kanısı vardır (Dal, 2017:77).

Tablo 5.2 Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yayınlanan ticaret gazeteleri

Osmanlı Devleti Sınırları İçinde Yayınlanan Ticaret Gazeteleri	Yayınlandığı Yıllar
Omnibus	1834- 1855
Juris Prudenza	1834- 1855
Album Bizantino	1834- 1855
Indicatore Bizantino	1834- 1855

Kaynak: Dal, H. (2017).

5.1.5.2 İtalyancanın Tanınması

Osmanlı'nın Batılı kültür ile yoğunlaşması 1850' den itibaren başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin hâkim olduğu sınırlar içerisinde Avrupa dillerini bilmek kıymetli bir hal aldı. Batı ile bağlantıyı kuran İtalyanların dilini öğrenmek için kaynak bulma 1890'lı yıllarda olmuştur. İtalyanca Türkçe sözlük ve kitapların basımı 1890'da olmuştur. Gramatica Turca adlı İtalyan okullarında Türkçeyi Öğretmek için basılmış eserdir.

İlk özel gazete olan Ceride-i Havadis “*Mehmet Atıf'ın Dictionnaire Français, Turc, Italien'i (1868)*” adlı eserini İtalyanca olarak basılmış ve bu dönemde ses getiren bir etki yaratmıştır (Karakartal, 2007'den akt. Dal, 2017: 78). Eserlerin gazeteye basılması ile Osmanlı halkı İtalyanca ile daha bir haşır neşir olma noktasında adımlar atılmıştır.

6. SONUÇ

İçinde yaşadığımız evrenin bölgelere göre farklı coğrafi yapısı ve iklim tiplerinin olması yaşanan evrende farklı ihtiyaçlara gereksinim duyulmasını sağlamıştır. Gereksinim duyulan bu ihtiyaçların giderilmesinin sağlanması için karşılıklı olarak yapılan ticaret yapılmıştır. Karşılıklı yapılan ticaret zamanla ülkelerin ekonomik, siyasal, askeri, sosyal ve kültürel alanlar gibi önemli alanlarda ciddi derecede önem arz eden bir noktaya gelmiştir.

Osmanlı ve İtalyanlar arasında yaşanan ticaret faaliyetleri geçimini denizcilik faaliyetleri ve tüccarlıkla sağlamalarından kaynaklanmıştır. Coğrafyanın cömertliği Osmanlı topraklarına hâkim iken İtalya yarım adasında yaşayan İtalyan halkında bu cömertlikten yararlanarak hem kendilerini hem de Avrupalı'ların ihtiyaçlarını ticaret aracılığıyla gidermişlerdir.

İtalya'nın birliğini geç sağlaması İtalyan şehir devletlerini ortaya çıkarmıştır. Venedik, Amlfi, Ceneviz, Sardunya, Napoli, Milano, Pisa, Floransa gibi şehir devletlerine ayrılmıştır. Akdeniz İtalyan yarımadası ve Osmanlı hâkimiyeti altındaki Anadolu'nun ortak sınır denizidir. Akdeniz sayesinde geçimini denizcilikle ve ticaret ile sağlayan İtalyan şehir devletleri Osmanlı ile de ticaret alanında ilişkiler kurmaktan kaçınmamıştır. Kökenine inildiğinde Türkler ve İtalyanların karşılaşması 11. Yüzyıla kadar dayanmaktadır. Bu ilişkilerin geçmişi neticesinde atılan adımlar geçmişten taşınan gelenek misali devam ettirilmiştir.

Osmanlı devleti İtalyanlar ile kurulan ilişkilerin kuruluş aşamasında kaymağını yemiş tarafta yer almıştır. Osmanlı'nın düşünce politikasında İtalyanların denizcilik alanındaki tecrübeleri ve bilgileri Osmanlı'nın güçsüz olan deniz filoları için İtalyan deniz gücü ve ticaret ağı ciddi derece de önemliydi. İtalyanları yanında tutan Osmanlı deniz ve ticaret gücünden yararlanmak istemiştir. Sadece deniz ve ticaret gücü değil aynı zamanda Batı devletleri arasında iletişimin sağlanmasını ve bilgi aktarımının gerçekleşmesi için önem arz etmekteydi. Bu düşünce ile hareket eden Osmanlı İtalyanlara ticaret alanında ayrıcalıklar vermiştir. Bu ayrıcalıklar “ahidname” adı verilen yazılı belgeler haline getirilerek taraflar arasında kalıcılığı sağlanmış antlaşma metinlerine dönüştürülmüştür. İtalyanların Osmanlı'nın yanında

olması ve ticaret yapması ise kuruluşunda güçsüz olarak gördüğü Osmanlı'yı Akdeniz'de güçlü bir devlet yerine seçimini Osmanlı'dan yana kullanmıştır. Geçimlerini sağlamak amacıyla Bizans döneminde elde ettikleri ticari imtiyazları Türk Beylikleri ve Osmanlı Devleti kurulduktan sonrada devam ettirmişlerdir. Ticarete elde ettikleri ticari imtiyazlar onlar için yeterli bir durumdur. Akdeniz'i Osmanlı İle paylaşıp paylaşmama meselesi değil. Mesele İtalyanlar ticaret yapıp yapamadıklarına bakmalarıdır. Osmanlı devletinden aldıkları ticari imtiyazlar Venedik şehir devletleri arasında rekabete neden olmuştur. Bu rekabet ortamından Karadeniz kıyılarına yerleşme ve Karadeniz'in ticaret ağına hâkim İtalyanları saf dışı bırakmada Osmanlı'nın işine yaramıştır.

İtalyanlar gerekmedikçe Osmanlı ile savaş ortamından uzak durmuşlar barışçıl tutum izlemişlerdir. İstanbul'un fethinden sonra bu tutumlarında esnemeler olmuş savaştan geri kaçınmaz olaylara kadar gidilmiştir. İstanbul'un Fethi esnasında sulh yolu ile Galata'nın alınması ile Floransalı ve Cenevizli İtalyanlara ticari imtiyazlar tanınmıştır. Angarya işlerden muaf tutulmuş, vergi alınmamıştır. Osmanlı topraklarında serbest ticaret yapma hakkı verilmiştir.

İtalyanlar ve Osmanlı devleti arasında ticarete konu olan ürünler arasında buğdayın önemli bir yeri vardır. Buğday hem Avrupalıların gereksinim duyduğu temel ihtiyaç maddesi hem de İtalyanlar için önemliydi. Osmanlı Avrupa ve İtalyanlar için önemli olan buğdayı dönem dönem stratejik olarak aleyhine kullanmıştır. Osmanlı'nın buğday ve hububatını Batı'ya taşıyan İtalyanlar Batı'dan da çuha gibi değerli eşya, balık gibi ürünler getirmekteydiler. Anadolu'nun ihtiyaç fazlası ürünlerin satışında, Anadolu'da yaşanan pazar fiyatlarındaki denge ve rekabetin sağlanmasında İtalyanlar önemli rol üstlenmişlerdir. Batı'nın ihtiyaç duyduğu ürünleri Anadolu'dan temin ederek Batılı devletler ve Anadolu arasında köprü vazifesi kurmuştur.

Osmanlı ve İtalyanlar arasında imzalanan antlaşmaların ulaşılan kısmının incelenmesi neticesinde taraflar arasında savaş ortamını engelleyecek maddeler yer almaktadır. İkili arasında imzalanan antlaşma metinlerinde serbest ticaret hakkı elde eden İtalyanlara savaş da kullanılacak top, barut, silah gibi ürünlerin ülke içine girişi ve çıkışı engellenmiştir. Verilen ticaret ahidnameleri genelde yeniden düzenlenmemiş olup bir önceki antlaşmadaki hükümlere aynen mutabık kalındığını

bildiren hüküm eklenerek ek hükümler eklenmiş ve yahutta muallâkta olan maddeler açığa kavuşturulmuş ve ayrıntılı anlatılmıştır.

Osmanlı İtalyanlar arasında yaşanan ekonomik ilişkiler siyasi, kültürel, sosyal, eğitim gibi çeşitli alanlarda Osmanlı Devleti'ne ve toplumuna yansımaları olmuştur. Osmanlı topraklarında yaşayan İtalyan halk kendi dillerini ve geleneklerini aktarmak amacıyla okul açılması talepleri olmuştur. Okul açamayan Osmanlı kendi dillerini öğrenmesi hususunda yer tayin edip izin vermiştir. Çok geçmeden Osmanlı topraklarının birçok yerinde İtalyan okulları açılmıştır. Batı'nın sanat ve sanatçıları Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulan ilişkilerle temellerinin atılması sağlanmıştır. Fatih Sultan Mehmed Han İtalya'dan sanatkâr istemiş ve İtalya'ya öğrenci göndertmiştir. İtalyanca kitaplar ilk Fransızcaya sonrada Türkçeye tercüme edilmiştir. Direk çevirilerinin neden yapılmadığı konusunda bir düşünmeye sevk etmiyor değil.

Kısaca toparlayacak olursak İtalya'nın birliğini geç tamamlaması yapılan araştırmalarda öncesinde bilgi toplamak sureti ile yol haritası belirlenip çalışmalar yapılmalıdır. İtalya olarak toplanan İtalyan şehir devletlerine ait bilgiler bundan sonra yapılacak çalışmalarda bilgiye ulaşmada kaynak sağlayıcı rol üstlenmek istenilmiş. Literatüre katkı sağlanmak amacıyla çalışma yürütülmüştür. Osmanlı – İtalyan ekonomik ilişkileri taraflar arasında çeşitli alanlarda yansımalar göstermiştir.

KAYNAKLAR

- Acıpmar, M.(2015). Ahidnâmeler çerçevesinde Karadeniz’de ticaret ve yabancı tüccarların durumu (XV-XVII. yüzyıllar). *ODÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(12), 319 – 336.
- Aksın, A. ve Öztürk, M. (2012). Venedik devlet arsivindeki bailo defterlerine göre Osmanlı Devlet’nin Venedik’e zahire ve asker yardımı (1624-1631). *Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 32(32), 141-170.
- Aksoy, F. (2019). XII.-XIII. yüzyıllarda Türkiye Selçuklularının Anadolu’nun Türk yurdu olmasına etki eden iktisadi ve ticari faaliyetleri. *Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 189-241.
- Alexander, J. ve Kiel, M. (2020). Mora. *TDV İslam Ansiklopedisi* 30, 278-283. Türk Diyanet Vakfı.
- Altan, E. (2017). İstanbul’un fethi sırasında şehirde yaşananlar ve psikolojik durum. *Tarih Dergisi*, 66(2), 63-76.
- Arslan, S. A. (2014). Erken dönem osmanlı sanatında latin etkileri. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken Journal Of World Of Turks*, 6(2).
- Atav, R. (2011). İpek liflerinin dünü ve bugünü. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 1(3), 112-119.
- Atav, R. ve Namırtı, O. (2011). Tekstilde yeni bir konsept olan dendrimerlerin tarihçesi, sınıflandırması, molekül yapısı ve özellikleri. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 17(2), 109-115.
- Balevi, E. (2020). Türk-İtalyan İlişkileri (1923-1945). *Yeditepe Üniversitesi Tarih Bölümü Araştırma Dergisi*, 4(7), 38-55.
- Baldoli, C. (2018). *İtalya tarihi*. (Çev. Eylem Çağdaş Babaoğlu). Feylesof Kitap. İstanbul.
- Bilici, F. (2001). Karadeniz (XVIII. yüzyıl ve sonrası). *TDV İslam Ansiklopedisi* (24. Cilt, ss.388-389) içinde. Türk Diyanet Vakfı.
- Bizbirlik, A. (2011). Osmanlı-Venedik ilişkileri ve XVII. yüzyılın başlarında adriyatik bölgesindeki sınırlarda yaşanan bazı sorunlar üzerine. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*. 26, Ankara, 41-54.

- Bulunur, K. İ. (2012). II. Mehmed tarafından galatalılara verilen 1453 ahidnamesi ve buna yapılan eklemeler hakkında yeni bilgiler. *Tarih Dergisi*, 0(50) , 59-85.
- Çakılcı, D. (2014). Osmanlı Devleti'nde uluslararası telgraf işbirliği: Sicilyateyn/İtalya örneği. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*. 13 (25-26), 51-82.
- Can, O. (2021). Avrupa Birliği'nin Doğu Akdeniz jeoekonomi politikaları ekseninde Türkiye-İtalya ilişkileri. *EURO Politika*, 11,64-81.
- Cantemur, T. (2012). Türkiye-İtalya ilişkileri (1930 – 1950). *ICANAS International Congress of Asian and North African Studies* (38. ss. 779-813) içinde. Ankara Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Çavuşdere, S. (2007). *14. yüzyıl italyan kaynaklarında (zibaldone da canal, francesco balducci pegolotti, pignol zucchello) türkiye ticaret tarihine dair kayıtlar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.
- Çavuşdere, S. (2009). Ege'de Türk-İtalyan hububat ticareti (13.-14. yüzyıllar). *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 46.
- Çelik, K. Ç. (2016). Osmanlı idaresindeki Lübnan'da ipek üretim ve ticareti üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 277-290.
- Dal, H. (2017). *XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı-İtalyan ilişkileri (1850-1900)*. [Yüksek lisans tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Daş, A. (2004). Ankara Savaşı Öncesi Timur ile Yıldırım Bayezid'in mektuplaşmaları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, 141-167.
- Demir, M. Ş. (2017). XI. asırda değişen Anadolu'da Türkler: Malazgirt Savaşı (26Ağustos 1071). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(11), 240-256.
- Demirkent, I. (1996). Franklar. *TDV İslam Ansiklopedisi* (13. Cilt, ss.173-176) içinde. Türk Diyanet Vakfı.
- Delilbaşı, M. (1984). *Elizabeth A. Z. Trade and crusade. Venetian crete and the emirates of Monteshe and Aydın (1300-1415), venice 1983. library of the hellenic institute of byzantine studies-no 11*. [Kitap Tanıtımı]. *Belleten*, 48(189-190) , 343-352.
- DİA. (2001). Karadeniz (Tarih). *TDV İslam Ansiklopedisi* (24. Cilt, ss.386-388) içinde. Türk Diyanet Vakfı.

- Dilek, S. , Esev, A. ve Fidan, M. (2019). Düünden bugüne paranın tarihi ve Türkiye’de kâğıt para kullanımı. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18), 141-162.
- Dursun, D. (1989). Almanya (Tarih). *TDV İslam Ansiklopedisi* (2. Cilt, ss.510-520) içinde. Türk Diyanet Vakfı.
- Doğan, G. (2012). Osmanlı-Venedik ilişkilerinde bir "Tüccarın" (Abdurrahman Çelebi) dünyası (1701-1702): Esaret, çaresizlik ve özgürlük. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1).
- Elibol, N. (2005). XVIII. Yüzyıl Osmanlı dış ticaretiyle ilgili bazı değerlendirmeler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 61-76.
- Emecen F. (2006). Nakşa. *TDV İslam Ansiklopedisi* (32. Cilt, ss.332-333). Türk Diyanet Vakfı.
- Engin, F. (2011). Osmanlı imparatorluğunun 15.yüzyıl ve 18.yüzyıllar arası saray kumaşlarında kullanılan bitkisel üslup. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1) , 26-49.
- Eren, E. (2017). Osmanlı devleti’nde yabancı okullar. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 87-102.
- Erdoğan, M. K. (2003). 1701 Tarihli Osmanlı-Venedik ahidnamesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1) , 63-76.
- Esenkal, E. (2007). *Yabancı ülkeler tarafından Osmanlı coğrafyası’nda açılan okullar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Edirne Trakya Üniversitesi.
- Fidan, M. (2002). *XIX. yüzyılda Osmanlı-Rusya ticari münasebetleri*. [Doktora Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Frazee, C. A. (2009). *Katolikler ve Sultanlar: Kilise ve Osmanlı İmparatorluğu 1453-1923*. Küre Yayınları.
- Gallotta A. (1993).Ceneviz. *TDV İslam Ansiklopedisi* (7. Cilt, ss.363-365). Türk Diyanet Vakfı.
- Güneş, H. (2019). XVI ve XVII. Asırlarda Akdeniz’in iktisadi yapısı ve Osmanlı Devleti. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 47-52.
- Gökbilgin, M. T. (1970). Venedik doju ve Leh kralına verilen bir kısım ahitnamelerin şekil ve muhteva bakımından taşıdıkları önem ve tarihi gerçekler, *VII. Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 473-483.

- Haydaroglu, İ. (2006). Osmanlı Devleti'nde yabancı okullarda denetim ve cumhuriyet dönemine yansımaları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25 (39), 149-160.
- İlhan, M. ve Zeyrek, S. (2016). İtalya'nın milli birlik sonrasında Osmanlı Devleti ve Balkan siyaseti. *Journal Of History Culture And Art Research*, 5(2), 59-85.
- İnalcık, H. (1992). Bursa. *TDV İslam Ansiklopedisi* (6. Cilt, ss.445-449). Türk Diyanet Vakfı.
- İtalya, [https://history.state.gov/countries/italy#:~:text=The%20formation%20of%20the%20modern,War%20\(1870%2D71](https://history.state.gov/countries/italy#:~:text=The%20formation%20of%20the%20modern,War%20(1870%2D71) Erişim: 09.06.2022
- Kaçan, M. (1995). *XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlı Venedik Ahitnameleri* [Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Kahyaoğlu M. (2010). 12. ve 13. Yüzyıllarda batı anadolu liman kentleri tarihsel bir yaklaşım. [Doktora Tezi]. İzmir. Ege Üniversitesi.
- Karabulut, M. (2021). Barbarların Avrupa'yı istilas1. *Tarih Kritik Dergisi*, 7(1) , 12-16.
- Karakartal, O. (1913). Türkiye'deki ilk İtalyan edebiyatı tarihi: Mehmet Rauf ve İtalyan tarihi edebiyatı üzerine. *Mediterráneo/Mediterraneo*, 4, 71-91.
- Karakaya, E. ve Merçil, E. (2004).Menteşeoğulları. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (29. Cilt, sss. 152-156) Türk Diyanet Vakfı.
- Kavas, A. (2001). İtalya (Tarih).*TDV İslam Ansiklopedisi* (23. Cilt, ss.446-448). Türk Diyanet Vakfı.
- Kıbar, B.(2022). Erken dönem Osmanlı ve Batı Anadolu beylikleri ile Venedikliler arasındaki siyasi ve ticari ilişkiler. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1),137-182.
- Kiel M. (1991). Ayamavra. *TDV İslam Ansiklopedisi* (4. Cilt, ss.194-195). Türk Diyanet Vakfı.
- Kiremitçi, M. (2019). Balıhi ailesinden Got İmparatoru Alaricus. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (1) , 80-90.
- Kılıç, S. (2020). Cumhuriyet döneminde yabancı okullar (1923-1938). *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 21 (61) , 259-280.

- Kurtcephe, İ. (1990). Trablusgarb'ın İtalyanlarca işgali Mustafa Kemal ve arkadaşlarının direnişe katılmaları. *Atatürk Yolu Dergisi*, 2(06). 361-375.
- Kutlay Baydar, E. (2010). Osmanlı'da görevli iki İtalyan müzisyen: Giuseppe Donizetti ve Callisto Guatelli. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(1), 283-293.
- Kuzucu, S. (2015). XVIII. yüzyılda uluslararası bir sorun olarak Garp Ocakları'nın Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleri. *Gazi Akademik Bakış*, 9 (17) , 165-180.
- Küçükcan, T. (2001). İtalya. *TDV İslam Ansiklopedisi* (23. Cilt, ss.445-446). Türk Diyanet Vakfı.
- Kütükoğlu, S.M. (1988). Ahitname (Türk Tarihi).*TDV İslam Ansiklopedisi* (1. Cilt, ss.536-540)*içinde*. Türk Diyanet Vakfı.
- Koca, Y. N. (2017). 18. Yüzyılda Karadeniz'de Rus deniz ticareti ve Osmanlı Devleti'ne etkileri. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 12(23), 83-106.
- Kozan, M. (2016). İmparator Zeno dönemi Doğu Roma İmparatorluğu'nun izlediği Got dış politikası. *Tarih Okulu Dergisi*, XXV, 669 - 681.
- Lombardiya. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/Lombardiya>. Erişim:21.09.2022)
- Mantran, R. (1987). XVIII. Yüzyılda Osmanlı imparatorluğu'nda ticaretin değişmesi (Çev: Zeki Arıkan) . *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 3(1) , 159-175.
- Masters, B. (1997). Halep (Osmanlılar Dönemi).*TDV İslam Ansiklopedisi* (15. Cilt, ss.244-247) *içinde*. Türk Diyanet Vakfı.
- Merçil, E. (1991). Aydınogulları. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (4. Cilt, sss. 239-241) Türk Diyanet Vakfı.
- Nurullah, B. (1953). Fatih Sultan Mehmet ve venedikli ressam Gentile Bellini. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(2-3), 143-160.
- Ortaylı, İ. (1996). Galata. *TDV İslam Ansiklopedisi* (13. Cilt, ss.303-307). Türk Diyanet Vakfı.
- Oral, Ö. (2017). *Osmanlı-Venedik Ticari İlişkileri (1763-1794)*. [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Özkan, S. H. (2012). Karlofça antlaşması sonrası Osmanlı–Avusturya ilişkilerinde Macarların durumu. *Avrasya Etüdleri*, 41(1), 183-195.

- Öztürk, Y. (2002). Kefe. *TDV İslam Ansiklopedisi* (25. Cilt, ss.182-184). Türk Diyanet Vakfı.
- Sever, S. (2020). 15. Yüzyıl Osmanlı dönemi minyatür sanatı üzerine bir değerlendirme. *Sanat Dergisi*, (35), 153-166.
- Şahbaz, S. (2007). *Geçmişten günümüze kahvehaneler, kahvehanelerin sosyal hayattaki yeri ve önemi: Aydın merkez örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Şahin, A. ve Cengiz, S. (2010). 16'ncı yüzyıl fiyat devrimi ve Osmanlı İran savaşlarının Osmanlı ipekçilik endüstrisi üzerine etkileri. *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 69-82.
- Şakiroğlu, M. (1986). II. Selim'in Venedik Cumhuriyeti'ne verdiği 1567 ve 1573 tarihli ahitnameler. *Erdem*, 2(5), 527-554.
- Şakiroğlu, M.H. (1992). Balyos. *TDV İslam Ansiklopedisi* (5. Cilt, ss.43-37). Türk Diyanet Vakfı.
- Şar, S. (2012). Kahvenin sağlık ve sosyal yaşantımızdaki yeri. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 2(2) , 35-44.
- Panzac, D. (1989). XVIII. Yüzyılda Osmanlı imparatorluğunda deniz ticareti. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 4(1), 179-192.
- Parlaz, S. (2017). *Osmanlı tarihi araştırmalarında Ceneviz arşiv kaynaklarının yeri ve önemi*. Osmanlı'da siyaset ve diplomasi (337-347) içinden, Mahya Yayınları.
- Paskaleva, V. (2011). Osmanlı Balkan eyaletleri'nin Avrupalı devletlerle ticaretleri tarihine katkı (1700-1850) . *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 27(1-2) , 37-74.
- Pedani, M. P. (2013). Venedik. *TDV İslam Ansiklopedisi* (43. Cilt, ss.44-47).Türk Diyanet Vakfı.
- T.C. Dış İşleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-italya-siyasi-iliskileri.tr.mfa> Erişim: 18.04.2019.
- Osmanlı Devletinin jeopolitik konumu. <https://tarihnotlarim.com/osmanli-devletinin-jeopolitik-konumu/> Erişim: 09.06.2022.

- Osmanlı Devleti ticaret ve ulaşım sistemi. <http://tarih.tumders.com/ticaret-ve-ulasim-sistemi.html> Erişim: 09.06.2022.
- Roux, J. (1990). *Osmanlı Sanatı*. Erdem, 6(18), 893-932.
- Tezcan, M. (2014). İpek yolu'nun İran güzergâhı ve ipek yolu ticaretine İran engellemesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 3 (1), 96-123.
- Tuncel, M. (2001). Karadeniz. *TDV İslam Ansiklopedisi* (24. Cilt, ss.385-386.). Türk Diyanet Vakfı.
- Turan, Ş. (2001). İtalya(III. İslâm Dünyasıyla İlişkileri ve Sömürgecilik Faaliyetleri). *TDV İslam Ansiklopedisi* (23. Cilt, ss. 448.-452.) içinde. Türk Diyanet Vakfı.
- Yaban, N. T. (2018). Environment of Culture and Art in the Ottoman Empire in 19th Century. *The Online Journal of Science and Technology*. 8(2). 71-78.
- Yücekaya, H. (2021). Osmanlı öncesi ipekçiliğe dair izler ve Osmanlı dönemi Edirne ipekçiliği. *Gazi Akademik Bakış*, 15(29), 155-172.
- Yücel Y. (1993). Candaroğulları. *TDV İslam Ansiklopedisi* (7. Cilt, ss. 146.-149) içinde. Türk Diyanet Vakfı.
- Yemişçi, C. (2009). *1618-28 arası Osmanlı-Venedik ilişkileri (6004 No'lu Ahkâm Defteri'ne göre)* [Yüksek Lisans Tezi]. Konya Selçuk Üniversitesi.

EKLER

EK A

1604 yılında imzalanan ahidname

“Nişân-ı hümayun oldur ki, şimdiki hâlde avn-i inâyet-i rabbânî ve meşîyyet-i hidâyet-i sübhânî mukâreneti ile ben ki Sultan-1 selâtîn-i cihan ve burhân-1 havâkin i devran tâc-bahş-1 hüsrevân, rû-yı zemin Sultan Ahmed Hân ibn-i Sultân Mehemmed Hân ibn-i Sultan Murad Hân ibn-i Sultan Selim Hân ibn-i Sultan Süleyman Hân ibn-i Sultan Selim Han'ım. Hâlâ Venedik Doju olan Marin Grimani (Marino Grimani) vesâ'ir beyleri dergâh-1 sa'âdet-destgahima Covan Muçiko (Giovanni Muceniko) nâm yarar ve mu'temedün-aleyh âdemisin elçi ta'yîn idüp arz-1 sadakat ve ihlâs eyleyüp merhumûn ve mağfûrun-lehüm cedlerim Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selim Hân ve Sultan Murad Hân ve babam Sultan Mehemmed Hân zamanlarında dostluk ve mu'ahede olduğu üzere Âsitâne-i Sa'âdetimle olan sulh u salâh ve işbu ahidnâme-i hümayûnda mûnderic olan şurût u uhûd kemâ-kân mukarrer olup müceddeden ahidnâme-i hümayûn virilmek bâbında istid'â etdikleri ecilden istid'âları hîn-i kabûlde vâkı' olup bu üslûb üzere ahidnâme i hümayûn virile hatt-1 hümayûn-1 sa'âdet-makrûnlarıyla fermân-1 âlişânım sâdır olmağın müşârûn-ileyh Venedik Doju ile vesâ'ir beyler ile sulh u salah mukarrer olup müceddeden ahidnâme-i hümayûn virilüp ahidnâmede mûnderic olan şurût u uhûd alâ vechi't-tafsil beyân olunup iş bu virilen nişân-ı şerîfimle and u emân müstahkem olup ve ahidnâme-i hümayûnum mü'ekked olmaşıçün yemîn iderim ki yeri ve göğü yaradan Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerinin birliği hakkıçün mâdâm ki anlar tarafından ahde muhalif iş olmaya benden dahi mu'âhede-i şerîfime mugayir vaz' sâdır olmayup min ba'd Venedik Doju vesâ'ir beyleri ile ve âdemleri ile deryada ve karada iki canibe müte'allik olan yerlerin ve vilayetlerin halkı ile ve Akdeniz'de vâkı Tine nâm-1 diğer Istendil cezîresi kal'asıyla vesâ'ir tasarruflarında olan cezîreler ve şehirler ve kal'alar ve burgazları ile sulh u salâh mukarrer olup bi'l-cümle Ayamarko'nun sancağın götüren kimesneler ile yaşıdan ve kurudan el'ân tasarruflarında olan illeri ve köyleri ile şimdiye değin tasarruflarında olup ve şimden sonra dindaşlarından alacak yerleri ile ba'de'l-yevm aramızda olan dostluk ve barışıklık mukarrer olup ve Yanya sancağı sinurında olan Parga nâm mevzi ki sabıkâ merhum Sultan Süleyman Hân emriyle

yakılıp yıkılmış idi. Mezîd inayetlerinden yine anlar cânibine tasarruf olunmasın emr idüp zıkr olunan mevzi kal'asıyla ve varoşıyla ve karyeleri ile ve hudûd ve sinuriyla merhum ceddîm mûma-ileyh hazretleri inâyet eyledüğü üzere anların zabt u tasarruflarında ola. Ammâ mezbûr Parga ve ana tâbi olan köylerde vâkı' olan âdemleri denizden ve kurudan Memâlik-i Mahruseme zararı ziyân iderlerse Venedik beyleri ol zarar u ziyânı tazmîn itdüreler ve idenlerin muhkem haklarından geleler. Ve Memâlik-i Mahrûsemde olan sancak beylerinden ve subaşlarından ve bi'l-cümle huddâm-ı encüm-ihtişamımdan hiç ahad anların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirmeyeler. Ve eğer cenâb-ı celâlet-me'âbîma müte'allik olan beylerden ve asâkir-i zafer me'âsirimden anların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirirlerse vakı' olan zarar u ziyân fermân-ı şerîfimle yerine konulup dahl idenlerin haklarından geleler. Ve mezbûr beylerin bâzirgânlarından ve âdemlerinden Memâlik-i Mahruseme yaşdan ve kunidan kadırga ve gökeleri ve gayri küçük gemileri ile Mahrûse-i İstanbul'a ve Galata'ya ve diyar-ı Arabistan'dan İskenderiye-i Mısır ve Gelibolu'dan aşağı olan boğaza ve Inebahtı ve Preveze boğazlarına ve Moton Limanları'na gaflet ile gelüp girmeyüp mukaddemâ dizdarlarına tenbîh eyleyüp icâzet ile gelüp girüp meğer ki rüzgâr şiddet üzere olmağla furtuna olup veyâhûd anları levend kalyataları kovup of iskelelerden gayri konacak yerleri olmayup zaruret ola ol vakt gelüp gireler. Eğer mümkün ise tenbîh ideler ve gitmelü olacak icâzetsiz gitmeyüp muhalefet idenlerin haklarından geline. Anunçün Venedik beylerine töhmet olunmaya (s. 8). Ve Memâlik-i Mahrûsemde deryâ yüzüne giden gemiler ve kadırga ve donanmalar deniz yüzünde Venedik gemilerine buluşursa birbirine dostluk idüp zarar u ziyân etmeyeler. Anlar dahi fermân-ı şerîfimle derya yüzüne çıkmış donanma ve kadırgalaruma vesâ'ir derya yüzünde yürüyen gemilerimle buluşduklarında yelkenlerin indirüp dostlukların bildüreler. Ve eğer yelkenlerin indirüp dostlukların bildirdikten sonra zarar u ziyân idecek olurlarsa ve eğer gemi ve âdem ve esbâb ve davar ziyânıdır yerine konula. Hemçünân anların gemileri ve kadırgaları ve donanmaları dahi deniz yüzünde benim gemilerime veyâhûd rençber gemilerine buluşurlarsa dostluk üzere geçüp zarar u ziyân etmeyeler. Eğer gemiler ve âdemler ve esbâb ve davar ziyânıdır. Her ne ise yerine koyalar. Ve eğer ittifak düşüp harâmî ve levend gemisine buluşup ol harâmî gemisi bunlara kasd idecek olursa harâmî gemisine bunlar galib olalar hîn-i muharebede helâk olandan gayri ne kadar

âdem esir olup diri tutarlarsa asla katl etmeyüp bi-kusûr sağ ve sâlim Südde-i Sa'âdetime irsal ideler muhkem haklarından gelinüp bir vechile siyaset itdürem ki sâ'irlerine mûcib-i ibret ola. Ve Memâlik-i Mahrûseminden donanma gemilerim ki bir tarafa sefere gide Venedik'e müte'allik olmaya. Venedik donanması epsem kendü halinde dostluk üzere durup ve hareket etmeyüp varup kimesneye mu'âvenet etmeye ve benim donanma-yı hümâyûnuma zarar u ziyân iriştirmesine sebep olmaya. Benimle düşmanlık üzere olan kimesnelerin donanmaların aralarına getürmeyeler ve anlara yardım ve azık vermeyeler. Ve eğer donanmalarından her kim bu emrime muhalefet iderse eyledüğü yerde Venedik beyleri muhkem haklarından geleler sâ'irlerine mûcib-i ibret vâkı' ola. Ve gayri vilâyetin dahi barçalarına ve kadırgalarına ve gayri gemilerine rast geldikleri vakt Venedik beyleri kendü adalarına ve limanlarına ve hisârlarına sığdırmayup durgurmayalar tutmak mümkün olursa tutup mecâl vermeyüp haklarından geleler. Benim tarafımdan dahi ol vechile amel olunup gayri vilâyetin harâmî barçalarını ve kadırgalarını limanlarıma sığdırmayup tutmak mümkün olursa tutup mecâl vermeyüp haklarından geleler. Ve Venedik'den biri gelüp Memâlik-i Mahrûsemde bir kimesne ile satu-bazar idüp akçesin bi't-tamam virmedin hîle idüp kaçup giderse benim hükmi-i şerîfimle varup taleb olundukda ol kimesne bulunursa rızkı sahibine alivirile. Ve Memâlik-i Mahrûseminden bir kimesne borc idinse veyâhûd bir vechile müttehem olup gaybet eylese anunçün bir günahsız tutulmaya. Ve Venedik beylerine anun için töhmet olunmaya. Meğer ki anların memleketine varup dura. Benim cânibimden dahi ol vechile itdürile. Ve balyos kimi dilerlerse göndereler. İsterlerse horandalarıyla gelüp Mahrûse-i Kostantiniyye'de üç yıla karîb dura tamam olmadın gide, dilerse horandasız gele maslahat ne ise göre üç yıl tamam olmadın ol dahi gide anun yerine ol vechile biri dahi gele. Ve Venedik'den bir esîr kaçup Memâlik-i Mahrûseme gelüp müslüman olursa ve sahibi gelürse bin akçe virile. Sahibi gelmeyüp vekili gelürse akçeyi vekiline vireler eğer küfrî üzere ise ol esir aynî ile virile. Ve Memâlik-i Mahrûseminden kaçup anlara varırsa ve eğer müslüman ise veyâhûd Mürted oldu ise te'allül etmeyüp eline aynî ile kendüyi vireler. Ve eğer küfri üzere ise sahibine veyâhûd vekiline bin akçe vireler. Eğer Mağrib'in levend kalyataları ve gayri yerlerin korsan kayıkları deryâdan vesâ'ir karadan olan harâmîler varup Venedik'e tâbi olan adaları ve gayri yerlerin (s. 9) urup âdemlerin esîr idüp götürüp Rumeli'nde ve Anadolu'da ve Mağrib'de vesâ'ir yerlerde satup veya kendüler kullanup bu ma'kule esîr her kimin elinde bulunursa bila-

tereddüd ellerinden alınup Venedik beylerinin balyoslarına veya kâim makamlarına veya vekillerine teslîm ideler. Ve ol harâmî levend ele getirilüp muhkem haklarından gelinüp ve ol esir müslüman olmuş ise azad olup salivirele ve ahidnâme-i hümayûna ve sulh u salâha muhalif Venedik re'âyâsın ba'zi kimesneler esir idüp ve elden ele kaçıрмаğla ihtilâle ba'is olurlar imiş. İmdi sulh u salâh zamanında vakı' olan Venedik esîrleri her kimin elinde bulunursa müslüman olmuş ise azad itdürile. Ve eğer henüz küfri ise işbu ahidnâme-i hümayûn ve sulh u salah mücebince Venedik balyosuna veya kendü ta'yin etdüğü âdemisine teslim etdirilüp min ba'd ahidnâme-i hümayûna ve sulh u salâha muhâlif esîr itdirilmeyüp idenlerin haklarından gelinüp te'allül ve bahâne etdirilmeye deyü vârid olan hatt-1 hümayûn mücebince nişân-ı hümayûn virilmeğin kemâ-kân ol nişân-ı hümayûn mazmunıyla amel oluna. Ve Venedik gemileri Memâlik-i Mahrûseme gelürken muhalif yel çıkup ol gemi helak olup ne mikdar âdem kurtulursa azad ola. Esbabları kurtulursa sahibine virile. Kapudan cânibinden ve âdemlerinden vesâ'irlerinden kat'a dahl olunmaya. Ve Memâlik-i Mahrûsemenden ol tarafa bir gemi varırken muhalif yel çıka ol gemi helak olursa Venediklü âdem kurtulursa anlara dahl olunmayup esbâbları sahibine virile, kat'a dahl u nizâ' olunmaya. Ve eğer Memâlik-i Mahrûsemenden şol yerlerden ki kadirga ve kayıkları ve gayri gemileri deryâ yüzüne çıkup gidecekleri vakt ki kapudanım anlar ile bile olmaya. Ol gemilerin re'isleri muhkem kefillere virile ki varup Venedik memleketine zarar u ziyân iriştirmeyeler. Eğer kefil virmedin giderlerse mücrim ve günâhkâr olalar muhkem haklarından geline. Ve eğer kefil virdikden sonra zarar iderlerse ne zarar u ziyân olur ise kefilleri vireler. Hemçünân Venedik cânibinden dahi deryâ yüzüne gemileri çıka. Venedik kapudani bile olmaya re'isleri muhkem kefile virdikden sonra Memâlik-i Mahrûseme zarar u ziyân yetiştirirlerse olan zarar u ziyânı kefilleri vireler eğer kefilsiz giderlerse mücrim ve günahkâr olalar muhkem haklarından geline. Ve Memâlik-i Mahrûsemenden bir harâc-güzâr veyâhûd bir âmil kaçup Venedik'e müte'allik kal'alara ve adalara varup temekkün itse kabul olunmaya varan âdemlere te'allül etmeyüp ayni ile vireler. Ve şöyle ki âdem öldürüp veyâhûd uğruluk idüp rızk getürür ise aynî ile vireler benim cânibimden dahi ol vechile etdirilüp of taraftan âdem öldürüp veyâhûd uğruluk idüp rızk getürürler ise aynî ile vireler ve Venediklünün birbiri arasında nizâ'ları olsa balyosları âdetlerince dinleye kimesne mâni olmaya. Ve bir kimesnenin balyosla nizâ'ı olsa şöyle ki Südde-i Sa'âdetimden Mahrûse-i İstanbul'da ola vâkı' olan

kaziyyesi Divân-ı âlîşânında istimâ oluna. Ve lâkin ben sa'âdet ile sefer-i hümâyunda bulunacak olursam anun gibi balyosla vâkı' olan münâza'a İstanbul muhafazasıçün konulan hâkim huzurunda kâdi ma'rifetiyle istima' oluna. Ve şöyle ki Venedik bâzîrgânları ile bir kimesnenin nizâ'ı olup kadiya varalar Venediklünün kendü tercümânları hazır olmayınca kadı olan da'vaların istimâ itmeye. Amma anlar dahi te'allül idüp tercümân hazır değildir deyü avk itmeyüp tercümanların ihzâr idüp eğer tercümânları mühim maslahatda ise gelince tevakkuf oluna. Ve balyos olanı âharın borcu için kimesne rencîde itmeyüp muzayaka virmeyeler ve nesne ödetmeyeler ammâ müdde'î olanlar medyunları sakın olduğu yere varup hâkimi ma'rifetiyle hakk u adl üzere taleb oluna balyos dahi bu ahvalin fasl olunmasın Venedik beylerine i'lâm ide. Ve Venedik'den İnebahtı ve Mora (s. 10) vesâ'ir Memalik-i Mahruseme bir bâzîrgan ki gele gayri kimesne borcu ani tutup incitmeyeler. Ve Venediklü bâzîrgan Burusa'ya ve gayri yere gitmek isteye, balyosdan icâzetnâme almayınca gitmeyeler. Eğer temerrüd idüp icâzetsiz gitmek isterse subaşı balyosa mu*âvenet idüp koyuvirmeye. Ve Venedik'den gelen gemilerin neftileri Memâlik-i Mahrûsemde hidmete tutulmayup nice gelürse gemileriyle gideler. Ve Venedik'den gelüp temekkün iden kimesneler evlü olsun ergen olsun mâdâmeki gelüp gidüp rençberlik idüp Memâlik-i Mahrusemde yerleşmeye varup girü gide anlardan harâc taleb olunmaya. Ve Venediklünün ba'zi harâc-güzar kâfirler ile nizâ'ları olup da'vâda Venediklü şâhidler ikamet iderler imiş. Hasm olanlar bu yer kâfirlerden gerekdir deyü muzayaka virüp Venediklü nasrânîlerin şهادetlerin kabul etmezler imiş. İmdi cümle nasârâ millet-i vâhide olduğu ecilden gerekdir ki anların eğer kefare ile nizâ'ları olup ikamet-i şâhide ihtiyâc olursa kefare tâyifesinden kangî sınıftan ki şâhid ikamet idüp şer'-i şerîf-i nebevî muktezâsınca isbât ideler, kabul oluna. Ve Venedik'den bir bâzîrgan Memâlik-i Mahrûsemde yolda ve izde ve köyde basılıp rızkı alınsa veyâhûd basıldıkda bâzîrgan depelenmiş olsa veya gayib olsa vârisi veyahûd vekili gelürse şer'le görölüp hak yerine vara. Ve Venedikluden bir bâzîrgân Memâlik-i Mahruseme gelüp ticâret üzere kendü halinde yürürken mürd olsa metrûkâtına beytûlmâlcı karışmayup balyoslarına teslim ideler. Ve Mağrib müslümanlarından ve bunlardan gayri sâir yerlerin bâzîrgânları ki bey' u şira' itmekîçün yaşdan ve kurudan gelmelü olacak ki Venedik hükm etdüğü yerlere uğraya, âdet ve kanûnları üzere metâ'larının rûsumun aldıktan sonra mâni olmayalar ve zarar u ziyân iriştirmeyeler, Memâlik-i Mahrûseme nice dilerlerse gelüp gideler. Ve

Korfoz'dan yukarı boğazda yürüyen gemiler Venediklü olsun gayri olsun ki Venedik'e ticarete varalar ve geleler, kimesne mâni' olmaya ve zarar u ziyan iriştirmeyeler, meğer ki yaramazlık etmiş olalar. Ve bir Venedik gemisi âdet ve kanûn üzere İstanbul'da aranup gittikten sonra kânûn-ı kadîm üzere bir dahi Boğazhisârları önüne vardukda aranup andan sonra gitmeğe icâzet virile. Ve hâliyâ kânûn-1 kadîme muhâlif Gelibolu'da dahi aranur imiş. Min ba'd Gelibolu'da aranmayup âdet-i kadîme muktezâsınca girü hemân Boğazhisârları önünde aranup gide. Ve Zakilisa cezâresîçün sâl be-sâl Asitâne-i Sa'adetime bin beş yüz sikke altun ırsal ve îsâl ideler. Ve Memâlik-i Mahruseme Arabistan memleketleri feth olunduğu zamandan berü olagelen üslûb-1 kadîm üzere iki pâre mavnaları Mısır İskenderiyesi'ne ve iki kıt'a mavnaları dahi Mahrûse-i Şam'a tâbi' olan Trablus ve Beyrut iskelelerine olageldiği üzere esbâb ve metâ'larıyla mukarrer olan vakitte ve mevsimlerde gelüp gideler. Vaktinden ve mevsiminden te'hîr itmeyüp eğer iki mavnadır ve eğer dahi ziyadedir ve eğer büyük ve küçük gemileridir, şimdiye değin ne vechile gelüp gidüp bey' u şîrâ idegelmişler ise girü idüp olagelene muhalif nizâ itmeyeler. Ve Mahruse-i İstanbul'da ve Beyrut ve Trablus iskelelerinde vesâ'ir yerlerde eğer akçe ve metâ'dan evvelden olagelene muhalif ihdâs olunan bid'atlar ref olunup kadimden nice olageldi ise anâ göre amel olunup kânûn-1 kadime muhalif kimesneye te'addî etdirilmeye ve merhum ceddîm Sultan Süleyman Hân zamân-ı şerîfnde virilen ahidnâme-i hümayûn muktezâsınca mu'tâd-1 kadimden ziyade gümrük taleb olunmayup gümrük hususunda kânûn-1 kadîm olan kânûnnâme defteri mûcebince müstakillen emr-i şerîf virile ki Dergâh-1 mu'allâmda ve Şam Trablusu'nda ve Mısır İskenderiyesi'nde ve sâ'ir (s. 11) Memâlik-i Mahrûsemde sâkin olan Venedik balyosları ve konsolosları ol emri temessük ideler. Ve mezbûr mavnalar vesâ'ir gemilerine ve tâcirlerine ve metâ'larına beylerbeyilerimden ve beylerimden vesâ'ir kullarımdan hiç ahad kânûn-1 kadîme muhalif zulm u te addî etmeye emn üzere olalar, kimesne anları rencîde etmeye. Ve Ammavudluk'da ve Bosna vilâyetlerinde olan yerlerin ba'zi bu cânibin tasarrufuna girüp ve ba'zi Venedik beylerinin ellerindedir, canibeynin ellerinde olan hisârların kadîmi sinuri ve karyeleri vire bozulmadın ne vechile zabt oluna gelmiş ise min ba'd ol vechile zabt oluna deyü bu bâbda tarafeynden mezbûr vilayetlerin hâkimlerine müceddeden emirler gönderilüp tenbîh olunup ve sabika Bosna Beyi olan Ferhad Bey'e emirler vârid olup Yakomo Soranso nâm Venedik elçisi muvâcehesinde sinur kat olunup ne vechile

ta'yîn ve tebyîn olundu ise vukû'ı üzere amel oluna. Ve mukaddemâ fetretiden sonra merhum cedlerim Sultân Süleyman Hân ve Sultan Selim Hân zamanlarında tekrar sulh olundukda üç yıla değin virmeğe müteahhid oldukları üç yüz bin altunu tedrîciyle bi-kusûr edâ itdikleri Hızâne-i Âmiremde mahfûz olan defterde mukayyed olup ve merhûmûn cedlerim Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selim Hân ve Sultan Murad Hân ve babam Sultan Mehemmed Hân zamanlarında zıkr olunan filoriden gayri sâ'ir vâkı' olan şartları ve ahidleri bi't-tamam yerine getürdikleri ecilden tekrar işbu ahidnâmede derc olunmamıştır. Min ba'd ol hususlar îçün dahl u ta'arruz olunmaya ve merhûmûn zamanlarında ve cülûs-ı hümâyûnumdan sonra virilen ahkâm-ı şerîfeyi kemâ-kân mukarrer tutdum. Mâdâm ki südde-i seniyye-i sa'âdet destgâhımdan kurudan ve yaşdan düşmanlık üzere olanlara Venedik Doju ve beyleri kavlen ve fi'len mu'ayyen ve zahir olmayalar vakı' olan sulh u salahdan tecavüz etdirmeyim ben dahi Hakk Sübhânehû ve Te'âlâ hazretlerinin ululuğu ve vahduniyeti hakkîçün ve Habib-i Ekrem ve Şefî'i Ümem iki cihân güneşi peygamberimiz Muhammed Mustafa-sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem- hazretlerinin hürmetiçün ahd u yemîn iderim ki mâbeynde mün'akid olan dostluk ve sulh u salahdan ve şerh u beyân olunan şurût u uhûddan udûl ve inhirâf göstermeyim. Fi Evâhir-i şehr-i Cemaziyelâhir sene 13.”

Ek B

1619 yılında imzalanan ahidname

“Nişân-ı hümyûn oldur ki, şimdiki hâlde avn-i inâyet-i rabbânî meşîyyeti hidayet-i sübhânî mukâreneti ile ben ki sultan-1 selâtin-i cihan ve burhân-1 havâkin-i devrân tâc-bahş-1 hüsrevân, rü-yı zemîn Sultan Osman Hân bin Sultan Ahmed Hân bin Sultan Mehmed Hân bin Sultan Murad Hân bin ve Sultan Selîm Hân bin Sultan Süleyman Hân bin Sultan Selim Hân'ım. Hâlâ mefâhirü'l-ümerâi'l-izâmi'l Îseviyye merâci'l-küberâi'l-fihâm fi't-tâifeti'l-mesîhiyye Venedik Doju olan Antonyo Piryul vesâ'ir beyleri -hutimet avâkibihüm bi'l-hayr- dergâh-1 felek destgâhima Francesko Kontarin kavalier purokorator nâm yarar ve mu'temedün-aleyh beyzâdeyi elçi ta'yin idüp arz-1 sadakat ve ihlâs eyleyüp merhûmûn ve mağfûrun-lehüm cedlerim Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selim Han ve Sultan Murad Hân ve Sultan Mehmed Hân ve babam Sultan Ahmed Hân -aleyhimü'r-rahmeti ve'l-gufrân- zamânlarında dostluk ve mu'âhede olduğu üzere Asitâne-i Sa'âdetimle olan sulh u salah ve işbu ahidnâme-i hümyûnda münderic olan şurût ve uhûd kemâ-kân mukarrer olup müceddeden merhum babam Sultân Ahmed Hân zamanında ahidnâme virilmek bâbında istid'â-yı inâyet eyledikleri ecilden istid'âları hîn-i kabûlde vâkı' olup bu üslûb üzere ahidnâme-i hümayûn virile deyü hatt-1 hümayûn-ı sa'âdet-makrûnları ile fermân-ı âlişân sâdır olmağla müşârûn-ileyh Venedik Doju ile vesâ'ir beyler ile sulh u salah mukarrer olup müceddeden ahidnâme-i hümayûn virilüp ahidnâmede münderic olan şurût ve uhûd alâ vechi't-tafsîl beyân olup işbu virilen nişân-ı şerîfle ahd u emân müstahkem olup ve ahidnâme-i hümayûnum mukarrer ve müekked olmasîçün yemîn iderim ki yeri ve göğü yaradan Hakk Sübhanehu ve Te'âlâ celle celâlluhû hazretlerinin birliği hakkîçün mâdâmeki anlar tarafından ahde muhâlif iş olmaya benden dahi mu'âhede-i şerîfime mugâyir vaz' sâdır olmayup min ba'd Venedik Doju vesâ'ir beyleriyle ve âdemleriyle deryâda ve karada iki canibe müte'allik olan yerlerin ve vilâyetlerin halkı ile Akdeniz'de vâkı' Tine nâm-ı diğêr İstendil cezîresi kalasıyla

vesâ'ir tasarruflarında olan cezîreler ve şehirler ve kal'alar ve burgazları ile sulh u salah mukarrer olup bi'l-cümle Ayamarko'nun sancağın getüren kimesneler ile yaşdan ve kundan el'an tasarruflarında olan illeri ve köyleriyle şimdiye değin tasarruflarında olup ve şimden sonra kendü dindaşlarından alacak yerler ile ba'de'l yevm aramızda olan dostluk ve barışıklık mukarrer olup ve Yanya Sancağı sinurında olan Parga nam mevzi' ki sabika merhum ve mağfürun-leh Sultan Süleyman Hân emriyle yakılup yıkılmış idi. Mezîd inâyetlerinden yine anlar cânibine tasarruf olunmasın emr idüp zikr olunan mevzi' kal'asıyla ve varoşıyla ve köyleriyle ve hudud sinuriyla merhum ceddîm mûma-ileyh hazretleri inâyet eylediği üzere anların zabt u tasarruflarında ola ama mezbûr Parga ve ana tâbî' olan köylerde vâki olan ademleri denizden ve karadan Memâlik-i Mahruseme zarar u ziyân iderler ise Venedik beyleri ol zarar u ziyânı tazmin itdiriler ve idenlerin muhkem haklarından geleler ve Memâlik-i Mahrûsemde olan sancakbeylerinden ve subaşlarından ve bi'l-cümle huddam-1 encüm-ihtişamımdan hiç ahad anların vilayetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirmeyeler ve eğer cenâb-ı celâlet-me'âbîma müte'allik olan beylerden ve asâkir i zafer me'âsirimden anların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirirler ise vâkı' olan zarar u ziyânı fermân-i şerîfimle yerine konulup dahl idenlerin haklarından geleler ve mezbûr beylerin bâzırganlarından ve âdemlerinden Memâlik-i Mahrûseme yaşdan ve kuridan kadırgaları ve gökeleri ve gayri küçük gemileri ile Mahruse-i İstanbul'a ve Galata'ya ve diyar-1 Arabistan'dan Iskenderiye-i Misiriye ve Gelibolu'dan aşağı olan boğaza ve Inebahtı ve Preveze boğazlarına ve Moton Limanı'na gaflet ile gelüp girmeyüp mukaddemâ dizdârlarına tenbîh eyleyüp icâzet ile gelüp girüp mâdâmeki rüzgâr şiddet üzere olmağla furtuna olup veyâhûd anları levend kalyataları kovup ol iskelelerden gayri konacak yerleri olmayup zaruret ola ol vakit gelüp gireler. Eğer mümkün ise tenbîh ideler ve gitmelü olcak icâzetsüz gitmeyüp muhalefet idenlerin haklarından geline anun için Venedik beylerine töhmet olunmaya ve Memâlik-i Mahrûsemde derya yüzüne giden gemiler ve kadırgalar ve donanmalar deniz yüzünde Venedik gemilerine buluşur ise birbirine dostluk idüp zarar u ziyân itmeyeler. Anlar dahi fermân-1 şerîfimle derya yüzüne çıkmış donanma ve kadırgalarına ve sâ'ir derya yüzünde yürüyen gemiler ile buluşduklarında yelkenlerin indirüp dostlukların bildirdikten sonra zarar u ziyân idecek olurlar ise eğer gemi ve âdem ve eshâb ve davar ziyân idüp her ne ise yerine

konula. Anların donanmaları ve gemileri ve kadırgaları dahi denüz yüzünde benim gemilerime veyahud rençber gemilerine buluşurlar ise dostluk üzere geçüp zarar u ziyan itmeyeler ve eğer gemileri ve âdemleri ve davarlar ve esbâb ziyanıdır her ne ise yerine konula ve eğer ittîfak düşüp harâmî ve levend gemisine buluşup ol harâmî gemisi bunlara kasd idüp ceng eyleye harâmî gemisine bunlar galib olalar hîn-i muharebede helâk olandan gayri ne kadar âdem esir olup ve diri tutarlarsa asla katl itmeyüp bi-kusur sağ ve sâlim sūdde-i sa'âdetime irsal ve isâl eyleyeler. Muhkem haklarından gelinüp bir vechile siyaset itdiririm ki sâ'irlerine mücib-i ibret oluna. Ve Memalik-i Mahrûsemden donanma gemilerim ki bir tarafa sefere gide ve Venedik'e müte'allik olmaya Venedik donanması epsem kendü halinde ve dostluk üzere durup hareket itmeyüp kimesneye mu'âvenet itmeye ve benim donanma-yı hümüyünuma zarar u ziyan iriştirmeye bâ'is olmaya benimle düşmanlık üzere olan kimesnelerin donanmaların aralarına getürmeyeler ve anlara yardım ve azık virmeyeler ve eğer donanmalarından her kim bu emrime muhalefet iderlerse eylediği yerde Venedik beyleri muhkem haklarından geleler ki sâ'irlerine mücib-i ibret ola. Ve gaynı vilâyetin dahi gemi ve barçalarına ve kadırgalarına ve gayri gemilerine rast geldikleri vakit Venedik beyleri kendi adalarına ve limanlarına ve hisarlarına sığdırmayup durgurmayalar. Tutmak mümkün olursa tutup mecal virmeyüp haklarından geleler. Benim tarafımdan dahi ol vechile amel olunup gayri vilayetin harâmî barçaların ve kadırgaların liman ve hisârlarıma sığdırmayup tutmak mümkün olursa tutup mecâl virmeyüp haklarından geleler. Ve Venedik'den biri Memâlik-i Mahrûsemde bir kimesne ile satu-bazar idüp akçesin tamam virmedin hile idüp kaçup giderse benim hükm-i şerifimle varup taleb olundukda ol kimesne bulunursa rızkı sahibine alivireler ve Memâlik-i Mahrûsemden varup Venedikluden biriyle satu-bazar idüp akçesin tamam edâ itmedin kaçup gelürse sabit olan hakkı alivirile ve Memâlik-i Mahrûsemde bir kimesne borc idinse veyâhûd bir vechile müttehem olup gaybet eyleye anun için bir günahsız tutulmaya. Venedik beylerine anun için töhmet olunmaya meğer ki anların memleketine varup dura benim cânibimden dahi ol vechile itdirile ve balyos kimi dilerlerse göndereler isterlerise horandalarıyla göçüp Mahrûse-i Kostantiniyye'de üç yıla karîb dura tamam olmadın gide dilerse horandasız gele maslahat ne ise göre üç yıl tamam olmadın ol dahi gide anın yerine ol vechile biri dahi gele Venedik den bir esir kaçup Memalik-i Mahruseme gelüp müslüman olursa ve sahibi gelürse bin akçe virile ve sahibi gelmeyüp vekili gelürse

akçeyi vekiline vire. Eğer küfri üzere ise ol esiri ayni ile virile. Memalik-i Mahrûsemenden kaçup anlara varursa eğer müslüman ise veyâhüd Mürted oldu ise te'allül itmeyüp elbette ayni ile kendüyü vireler ve eğer küfri üzere ise sahibi veyahud vekiline bin akçe vireler. Eğer Mağribin levend kalyataları ve gayri yerlerin korsan kayıkları deryadan vesâ'ir karadan olan haramileri varup Venedik'e tabi' olan adaları vesâ'ir yerleri urup âdemlerin esîr idüp getürüp Rumeli'ne ve Anadolu'da ve Mağrib'de vesâ'ir yerlerde satup veya kendüler kullanup bu makule esiri her kimin ellerinde bulunur ise bila-tereddüd ellerinden alinup Venedik beylerinin balyoslarına veya kâimmakamlarına veya kendülerine teslim ideler ve ol harami levend ele getirilüp muhkem haklarından gelinüp ve ol esir müslüman olmuş ise azad olunup salivirile ve ahidnâme-i hümayuna ve sulh u salâha muhalif Venedik re'âyâsın ba'zi kimesneler esir idüp ve elden ele kaçırmağla ihtilâle bais olurlar imiş. İmdi sulh u salah zamanında vâki olan Venedik esirleri her kimin elinde bulunursa müslüman oldu ise azâd itdirile henüz küfri üzere ise işbu ahidname-i hümayûnum ve sulh u salah mücebince Venedik balyosuna veya kendü ta'yin itdüğü âdemisine teslim etdirüp min ba'd ahidnâme-i hümayûnum ve sulh u salaha muhalif esir itdirilmeyüp idenlerin haklarından gelinüp te'allül ve bahane itdirilmeye deyü vârid olan hatt-1 hümayûn mücebince nişân-ı hümayûn virilmeğin kemâ-kan ol nişân-1 hümayûn mücebince amel oluna ve Venedik gemileri Memâlik-i Mahrûseme gelürken muhalif yel çıkup ol gemi helâk olup ne mikdar âdem kurtulur ise azad ola esbabları kurtulursa sahibine virile kapudân câinibinden ve âdemlerinden ve sâ'irlerden kat'â dahl ve nizâ' olunmaya ve Memalik-i Mahrûsemenden ol tarafa bir gemi varırken muhalif yel çıkup of gemi helak olursa Venediklûden âdem kurtulursa anlara dahl olunmayup esbabları sahibine virile kat'a dahl olunmaya eğer Memâlik-i Mahrûseden şol yerlerden ki kadirga ve kayıkları ve sâ'ir gemileri derya yüzüne çıkup gittikleri vakit ki kapudanım anlar ile bile olmaya gemilerin reisleri muhkem kefillere virile ki varup Venedik vilayetlerine zarar u ziyân irişdirmeyeler eğer kefil virmedin giderlerse mücrim ve günahkar olalar muhkem haklarından geline eğer kefil virdikden sonra zarar iderler ise ne zarar u ziyân olursa kefilleri vireler hemçünân Venedik câinibinden dahi derya yüzüne gemileri çıka Venedik kapudânı bile olmaya re'isleri muhkem kefillere virdikden sonra Memâlik-i Mahrûseme zarar u ziyân irişdirirlerse olan zarar u ziyânı kefilleri vireler. Eğer kefilsiz giderlerse mücrim ve günahkar olalar muhkem haklarından geline Memâlik-i Mahrûsemenden bir harâc-

güzar veyahud bir âmil kaçup Venedik'e müte'allik kal'alara ve adalara varup temekkün etse kabul olunmaya varan âdemiere te'allül itmeyüp aynı ile vireler ve şöyle ki âdem öldürüp veya uğruluk idüp nzık getirirler ise aynı ile vireler. Benim cânibimden dahi ol vechile itdirilüp ol taraftan uğrılık idüp veyâ âdem öldürüp rızık getirürler ise aynı ile vireler Venediklünün birbiri arasında nizâ'ları olsa balyosları adetlerince dinleye kimesne mâni' olmaya ve bir kimesnenin balyos ile nizâ'ı olsa şöyleki Südde-i Sa'âdetimden Mahrûse-i İstanbul'da ola vâki' olan kaziiyesi Divan-1 âlişanımda istimâ oluna lakin ben sa'âdet ile sefer-i hümayunda bulunacak olursam anın gibi balyos ile vâki' olan münâza'a İstanbul muhafazasıçün konulan hâkim huzurunda kâdi ma'rifetiyle istima oluna. Şöyleki Venedik bâzırganları ile bir kimesnenin niza's olup kadiya varalar Venediklünün kendü tercümanları hazır olmayınca kâdi da'valarında istimâ itmeye. Amma anlar dahi te'allül idüp tercüman hazır değildir deyü avk itmeyüp tercümanların ihzâr itdirüp eğer tercümanları mühim maslahatda ise gelince tevakkuf oluna ve balyos olanı aharın borcu için kimesne rencide itmeyüp muzayaka virmeyeler ve nesne ödetmeyeler amma müdde'î olanlar medyunları sakın olduğu yere varup hâkimi ma'rifetiyle hakk u adl üzere taleb oluna balyos dahi bu ahvâlin fasl olmadın Venedik beylerine i'lâm eyleye ve Venedik'den Inebahtı ve Mora vesâ'ir Memâlik-i Mahrusemden bir yere bir bazırgan gele gayri kimesneye borcu için dutup incitmeyeler ve Venediklü bâzırgan Burusa ve gayri yere gitmelü oldukda balyosdan icâzetname almayınca gitmeyeler. Eğer temerrüd idüp icâzetsiz gitmek isterse subaşı balyosa mu'âvenet idüp koyuvirmeye ve Venedik'den gelen gemilerin neftileri Memâlik-i Mahrûsemde hidmete tutulmayup nice geldi ise gemiler ile gideler ve Venedik'den gelüp temekkün iden kimesneler evlü olsun ergen olsun mâdâmeki gelüp ve gidüp rençberlik idüp Memâlik-i Mahrûsemde yerleşmeye. Varup gerü gide anlardan harâc taleb olunmaya ve Venediklünün ba'zi harac-güzar kâfirler ile nizâ'ları olup hîn-1 da'vada Venediklü şâhidler ikamet iderlermiş. Hasım olanlar bu yerlü kâfir gerekdir deyü muzayaka virüp Venediklü kâfirlerin şehadetlerin kabul itmezler imiş imdi cümle nasârâ millet-i vâhide olduğu ecilden gel görki anların eğer kefare ile nizâ'ı olup ikâmet-i şâhide ihtiyac olur ise kefare tâifesinden kangı sinifdan ki şâhid ikâmet idüp şer'i şerîf muktezâsınca isbât ideler kabul oluna ve Venedik'den bir bâzırgan Memâlik-i Mahrûsemde yolda ve izde ve köyde basilup rızkı alınsa veyahud basıldıkda bâzırgan depelenmiş olsa veya ga'ib olsa vârisi veyâhüd vekili gelürse şer'le görölüp hak yerine vara. Ve Venediklünden

bir bazirgan Memâlik-i Mahrûsemde ticaret üzere kendü hâlinde yürürken mürd olsa metrûkâtına beytû'lmalcı kanışmayup balyoslarına teslim ideler ve Mağrib müslümanlarında ve bunlardan mâ'adâ sâ'ir yerlerin bâzirganları ki bey' u şîrâ itmek içün yaşdan ve kurdan gelmelü olucak ki Venedik hüküm itdüğü yerlere uğraya adet ve künün üzere metâ'larının rüsumun aldıkdan sonra mâni olmayalar ve zarar u ziyan iriştirmeyeler Memalik-i Mahruseme nice dilerler ise gelüp gideler ve Korfoz'dan yukarı boğazda yürüyen gemiler Venediklü olsun ve gayri olsun ki Venedik'e ticarete varalar ve geleler kimesne mâni olmaya ve zarar u ziyan iriştirmeyeler. Meğer ki yaramazlık itmiş olalar ve bir Venedik gemisi âdet u künün üzere İstanbul'da aranup gıtdikden sonra ki kânûn-1 kadim üzere dahi Boğazhisârları önüne vardıkda aranup andan sonra gitmeğe icâzet virile hâlâ kânûn-1 kadime muhalif Gelibolu'da dahi aranurmuş min ba'd Gelibolu'da aranmayup âdet-i kadîm muktezâsınca gerü hemân Boğazhisârları önünde aranup gide ve Zakilisa cezîresîçün sâl be-sâl Asitâne-i Sa'âdetime bin beş yüz sikke altun irsâl ve îsâl ideler. Memâlik-i Mahrûseme Arabistan memleketleri feth olunduğu zamandan berü olagelen üslûb-1 kadim üzere iki pâre mavnaları Mısır Iskenderiyesine ve iki kıt'a mavnaları dahi mahrûse-i Şam'a tâbi' olan Trablus ve Beyrut iskelelerine ve olageldiği üzere esbab ve metâ'larıyla mukarrer olan vakitte ve mevsimlerde gelüp gideler. Vakitten ve mevsimden te'hir itmeyüp eğer iki mavnalardır ve eğer dahi ziyadedir ve eğer küçük ve büyük gemileridir şimdiye değin ne vechile gelüp ve gidup bey' u şîrâ idegelmişler ise girü idüp olagelene muhalif niza itmeyeler ve Mahruse-i İstanbul'da ve Beyrut ve Trablus iskelelerinde vesâ'ir iskelelerde eğer akçe ve eğer metâ'dan evvelen olagelene muhâlif ihdâs olunan bid'atlar ref' olunup kadimden nice olagelmiş ise ana göre 'amel olunup mu'tâd-i kadime muhalif kimesneye te'addi itdirilmeye ve merhum ceddîm Sultan Süleyman Hân zaman-1 şerîfînde virilen ahidnâme-i hümayûn muktezâsınca mu'tâd-1 kadimden ziyade gümrük taleb olunmayup gümrük hususunda mu'tâd-1 kadim olan kanunname defteri mücebince müstakillen emr-i şerif virile ki Dergah-1 mu'allâmda ve Şam Trablusu'nda ve Mısır Iskenderiyesi'nde vesâ'ir Memâlik-i Mahruseme sâkin olan Venedik balyosları ve konsolosları of emri temessük ideler ve mezbûr mavnalara ve sâ'ir gemilerine ve tacirlerine ve metâ'larına beylerbeyilerimden ve beylerimden vesâ'ir kullarımdan hiç ahad kânûn-; kadîme muhalif zulm u te'addi itmeye. Emn üzere olalar kimesne anları rencide itmeye. Memâlik-i Mahrûsem serhâd ve sinurlarına ticaret ile varalar Venedik

bâzırganlarına himâyet u siyânet olunup mu'tâd-1 kadim ve üslûb-1 sâbikâ muhalif bid'atlar ile rencide olunmayalar ve Arnavudluk'da ve Bosna vilayetlerinde olan yerlerin ba'zi bu cânibin tasarrufuna girüp ve ba'zi Venedik beylerinin ellerindedir iki cânibin ellerinde olan hisârların kadîmî sinuri ve karyeleri vire bozulmadın ne vechile zabt oluna gelmiş ise min ba'd ol vechile zabt oluna deyü bu bâbda tarafeynden mezbûr vilâyetlerin hâkimlerine müceddeden emirler gönderilüp tenbîh olunup ve sabikâ Bosna beyi olan Ferhad Bey'e emirler vârid olup Yakomo Soranso nam Venedik elçisi muvâcehesinde sinur kat olunup ne vechile ta'yîn ve tebyin olundu ise vukû'ı üzere amel oluna ve mukaddemâ fetretten sonra merhum ceddim Sultan Selim zamanında tekrar sulh olundukda üç yıla değin virmeye müteahhid oldukları üç yüz bin altunu bi-kusûr alalar. Hızâne-i âmiremde mahfuz olan defterde mukayyed olup merhumun [ve] mağfurun-lehüm cedlerim Sultân Süleyman Hân ve Sultan Selim Hân ve Sultan Murad Han ve Sultan Mehemmed Hân ve babam Sultan Ahmed Hân -tâbe serâhüm zamanlarında zikr olunan filoriden gayri sa'ir vâki' olan şurûtları ve ahidleri bi't-tamam yerine getirdikleri ecilden tekrar işbu ahidnâmede derc olunmamışdır. Min ba'd ol hususlar için dahl u taarruz olunmaya merhumun zamanlarında ve cülûs-1 hümayunundan sonra virilen ahkâm-i şerifeyi kema-kân mukarrer tutup mâdâm ki sūdde-i seniyye-i sa âdet-destgahımda kuridan ve yaşdan düşmanlık üzere olanlara Venedik Doju ve beyleri kavlen ve fi'len muayyen ve zahir olmayalar. Vakı olan sulh u salahdan tecavüz itdirmeyim ben dahi Hakk Sübhanehu ve Te'âlâ hazretlerinin ululuğu ve vahdaniyeti hakkiçün Habib-i Ekrem ve Şefi'i Ümem iki cihan güneşi Peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa -sallallahu teâlâ aleyhi ve sellem hazretlerinin hürmetiçün ahd u yemîn iderim ki mübeynde mün'akid olan dostluk ve sulh u salahdan ve şerh u beyân olunan meşrût ve uhûddan udûl ve inhirâf göstermeyim. Şöyle bileler, alâmet-i şerife i'timâd kilalar. Tahriren fi Evâhir-i şehr-i Muharremi'l-haram sene semâne ve işrîn ve elf. Bir süreti vech-i meşrûh üzere yazılmışdır. Bir süreti vech-i meşrûh üzere yazılmışdır. Bir süreti vech-i meşrûh üzere yazılmışdır. Bir süreti vech-i meşrûh üzere yazılmışdır. fi Evâhir-i şehr-i Saferi'l Muzaffer 1028.”

Ek C

1625 yılında imzalanan ahidname

“Nişan-1 hümiyün oldur ki, şimdiki hâlde avn-i inâyet-i rabbânî ve meşîyyet-i irâdet-i sübhâni mukârenetiyle ben ki sultan-1 selâtin-i cihân ve burhân-1 havâkin-i devrân tât-bahs-i hüsvân, rü-yı zemin Sultan Murad Hân ibn-i Sultan Ahmed Hân ibn-i Sultan Mehmed Hân ibn-i Sultan Murad Hân ibn-i Sultan Selim Hân ibn-i Sultan Süleyman Hân ibn-i Sultan Selim Hân'ım. Hâlâ mefâhirü'l ümerâi'l-izami'l-İseviyye merâci'ü'l-küberâi'l-fihâm fi milleti'l-mesîhiyye Venedik Doju olan Covane Kornaro (Giovanni Cornaro) ve sâ'ir beyleri -hutimet avâkibihum bi'l-hayr- dergâh-1 sa'âdet-destgâhima Simon Korontari Kavaliyer Purokorator nam yarar ve mu'temedün-aleyh beyzâdeyi elçi ta'yîn idüp arz-1 sadakat ve ihlas eyleyip merhûmün ve mağfûrun-lehüm cedlerim Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selim Hân ve Sultan Murad Hân ve Sultan Mehmed Hân ve babam Sultan Ahmed Hân ve karındaşım Sultan Osman Hân -aleyhimü'r-rahmeti vel-gufrân-zamanlarında dostluk ve mu'ahede olduğu üzere Asitâne-i Sa'âdetimle olan sulh u salah ve iş bu ahidnâme-i hümayunda münderic olan şurût u uhûd kemâ-kân mukarrer olup müceddeden ahidnâme-yi hümiyün virilmek bâbında istid'â-yı inâyet ittikleri ecilden istid'âları hîn-i kabûlde vâkı' olup bu üslûb üzere ahidnâme-yi hümayân virile deyü hatt-1 hümiyün-1 sa'âdet-makrunumla fermân-1 âlîşanım sâdır olmağın müşürün-ileyh Venedik Doju ile ve sâ'ir beyleri ile sulh u salah mukarrer olup müceddeden ahidnâme-yi hümayûn virilüp ve ahidnamelerde münderic olan şurût u uhûd alâ vechi't-tafsil beyân olunup iş bu virilen nişân-1 şerifimle and u emân müstahkem olup ve ahd-i hümayûnum mukarrer ve mü'ekked olmasîçün yemîn iderim ki yeri ve göğü yaradan Hakk Sübhanehu ve Teâlâ'nın birliği hakkîçün mâdâmeki anlar tarafından ahde muhalif iş olmaya benden dahi mu'ahede-i şerifime mugayir vaz' sâdır olmayup min ba'd Venedik Doju ve beyleri vesâ'ir âdemleriyle ve deryada ve karada iki cânibe müte'allik olan yerlerin halkı ile ve Akdeniz'de vâkı' Tine nam-1 diğer Istendil cezîresiyle vesâ'ir tasarruflarında olan cezîreler ve şehirler ve burgazlarıyla sulh u salah mukarrer olup ve bi'l-cümle Ayamarko'nun sancağın getüren kimesneler ile yaşıdan ve kurudan el'ân tasarruflarında olan illeri ve köyleri

ile şimdiye değin tasarruflarında olup ve şimden sonra kendi dindaşlarından alacak yerleriyle ba'de'l-yevm aramızda olan dostluk ve barışıklık mukarrer olup ve Yanya Sancağı sinurında olan Parga nam mevzi ki sabikâ merhum ve mağfürun-leh Sultan Süleyman Hân -nevvara'llâhu merkadehû- emriyle yakılup yıkılmış idi. Mezid inâyetlerinden yine anlar cânibine tasarruf olunmasın emr idüp zikr olunan mevzi' kal'asıyla ve varoşuyla ve karyeleriyle hudud ve sinuriyla merhum ceddîm mümâ-ileyh hazretleri inayet eylediği üzere anların zabt u tasarruflarında ola. Ammâ mezbûr Parga ve âna tabi' olan köylerde vâkı' olan âdemleri denizden ve kurudan Memalik-i Mahruseme zarar u ziyan iderlerse Venedik beyleri ol zarar u ziyanı tazmin itdireler. Ve anların muhkem haklarından geleler. Ve Memâlik-i Mahrûsemde olan sancakbeylerinden ve subaşılardan ve cümle huddâm-ı encüm-ihtişamımdan hiç ahad anların vilayetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân. irişdinmeyeler ve eğer cenâb-ı celâlet-me'âbima müte'allik olan beylerden ve asâkir i zafer me'âsirinden anların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyan irişdirirler ise vâkı' olan zarar u ziyân fermân-i şerifim ile yerine konulup dahl idenlerin haklarından geleler. Ve mezbûr beylerin bâzırganlarından ve âdemlerinden Memâlik-i Mahrûseme yaşdan ve kurudan kadirga ve gökeleri ve gayri küçük gemileriyle Mahrûse-i İstanbul'a ve Galata'ya ve diyar-ı Arabistan'dan Iskenderiye-i Mısıriyye ve Gelibolu'dan aşağı olan Boğaza ve Inebahtı ve Preveze boğazlarına ve Moton limanlarına gaflet ile gelüp girmeyüp mukaddemâ dizdârlarına tenbîh eyleyüp icâzet ile gelüp girüp meğer ki rüzgar şiddet üzere olmağla furtuna olup veyahud anları levend kalyataları kovup ol iskelelerden gayri konacak yerleri olmayup zaruret ola ol vakit gelüp gireler. Eğer mümkün ise tenbîh ideler ve gitmelü olacak icâzetsiz gitmeyüp muhalefet idenlerin haklarından geline. Ânın için Venedik beylerine töhmet olmaya. Ve Memâlik-i Mahrûsemde derya yüzüne giden gemiler ve kadirgalar ve donanmalar deniz yüzünde Venedik gemilerine buluşursa dostluk idüp zarar u ziyan itmeyeler. Anlar dahi ferman-i şerifle derya yüzüne çıkmış donanma ve kadirgalarına vesâ'ir deryâ yüzünde yürüyen gemiler ile buluşduklarında yelkenlerin indirüp dostlukların bildireler. Ve eğer yelkenlerin indirüp dostlukların bildirdikten sonra zarar u ziyan idecek olurlarsa eğer gemi ve davar ve âdem ve espâb ziyânıdır her ne ise yerine konula. Hemçünan anların kadirgaları ve gemileri ve donanmaları dahi deniz yüzünde benim gemilerim veyahud rençber gemilerine buluşurlarsa dostluk üzere geçüp zarar u ziyan itmeyeler.

Ve eğer gemiler ve âdemler ve espab ve davar ziyamıdır her ne ise yerine koyalar. Ve eğer ittifak düşüp harâmî ve levend gemisine buluşup of harâmî gemisi bunlara kasd idüp ceng ile harâmî gemisine bunlar galib olalar. Hin-i muharebede helak olandan gayri ne kadar âdem esir olup diri tutarlarsa aslâ katl itmeyüp bi-kusûr sağ ve sâlim Südde-i Sa'âdetime irsâl ve isâl ideler ki muhkem haklarından gelünüp bir vechile siyaset itdiririm ki sâ'irlerine mücib-i ibret ola. Ve Memalik-i Mahrûsemden donanma gemilerim ki bir tarafa sefere gide ve Venedik'e müte'allik olmaya. Venedik donanması epsem kendü halinde dostluk üzere durup hareket itmeyüp varup kimesneye mu'âvenet itmeye. Ve benim donanma-yı hümayûnuma zarar u ziyân irişdürmesine sebep olmaya. Benimle düşmanlık üzere olan kimesnelerin donanmaların aralanna getürmeyeler ve anlara yardım ve azık virmeyeler. Ve eğer donanmalarından her kim bu emrime muhalefet iderse eylediği yerde Venedik beyleri muhkem haklarından geleler ki sâ'irlerine mûcib-i ibret vâkı' ola. Ve gayri vilayetin dahi barçalarına ve kadırgalarına ve gayri gemilerine rast geldikleri vakit Venedik beyleri kendü adalarına ve limanlarına sığındırmayup durgurmayalar. Tutmak mümkün olursa tutup mecâl virmeyüp haklarından geleler. Benim tarafımdan dahi ol vechile amel olunup gayri vilayetin harâmî gemilerin ve barçaların ve kadırgaların limanlarıma ve hisârlarıma sığındırmayup tutmak mümkün olursa tutup mecâl virmeyüp haklarından geleler. Ve Venedik'den biri gelüp Memâlik-i Mahrûsemden bir kimesne ile satu-bazar idüp akçesin tamam virmedin hîle idüp kaçup giderse benim hükmi-i şerifimle varup taleb olundukda ol kimesne bulunursa rızkı sahibine alivireler. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir kimesne varup Venediklûden biri ile satu-bazar idüp akçesin edâ itmeyüp kaçup gelürse sabit olan hakkı alivirile. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir kimesne borc idinse veyâhâd bir vechile müttechem olup gaybet eylese ânın içün bir günahsız tutulmaya. Ve Venedik beylerine ânın içün töhmet olunmaya. Meğer ki anların memleketlerine varup (s. 119)dura. Benim cânibimden dahi ol vechile itdürile. Ve balyos kimi dilerse göndereler. Isterlerse horandalarıyla gelüp Mahruse-i Kostantiniyye'de üç yıla karib dura, tamam olmadın gide. Dilerse horandasız gele maslahat ne ise göre. Üç yıl tamam olmadın ol dahi gide anın yerine ol vechile biri dahi gele. Ve Venedik'den bir esir kaçup Memâlik-i Mahruseme gelüp müslüman olursa ve sahibi gelürse bin akçe virile. Ve sahibi gelmeyüp vekili gelürse akçeyi vekiline vireler. Eğer küfri üzere ise ol esir ayni ile virile. Memalik-i Mahrûsemden kaçup anlara varur ise müslüman ise

veyâhûd Mürted oldu ise te'allül itmeyüp aynı ile kendüyi vireler. Ve eğer küfri üzere ise sahibi veyâhûd vekiline bin akçe vireler. Eğer Mağribin levend kalyatalan ve gayri yerlerin korsan kayıkları deryadan vesâ'ir karada olan harâmiler varup Venedik'e tâbi olan adaları ve gayri yerlerini urup âdemlerin esir idüp getürüp Rumeli ve Anadolu'da ve Mağrib'de vesâ'ir yerlerde satup veya kendüler kullanup bu makule esir her kimin elinde bulunursa bila-tereddüd ellerinden alınup Venedik beylerinin balyoslarına veya kâim-makamlarına veya vekillerine teslim ideler. Ve ol harâmî levend ele getürölüp muhkem haklarından gelinüp ve ol esir müslüman olmuş ise âzâd olup salivirile. Ve ahidnâme-yi hümâyûna muhalif ve sulh u salâha mugayir Venedik re'âyâsın ba'zi kimesneler esîr idüp elden ele kaçırmağla ihtilâle bâ'is ve bâdî olurlar imiş. İmdi sulh u salah zamanında vâkı' olan Venedik esirleri her kimin elinde bulunursa müslüman olmuş ise âzâd itdirile. Ve eğer henüz küfrî üzere ise işbu ahidnâme-yi hümâyûn ve sulh u salah mücebince Venedik balyosuna veya kendü ta'yîn itdüğü âdemisine teslim itdirilüp min ba'd ahidnâme-i hümâyûna ve sulh u salâha muhalif esîr itdirilmeyüp idenlerin haklarından gelinüp te'allül ve bahâne itdirilmeye deyü vârid olan hatt-ı hümâyûn mücebince nişân-ı hümâyûn virilmeğın kemâ-kân ol nişân-ı hümâyûn mefhûmıyla amel oluna. Ve Venedik gemileri Memâlik-i Mahrûseme gelürken muhalif yel çıkup ol gemi helâk olup ne mikdar âdem kurtulursa âzâd oluna. Espabları kurtulursa sâhiblerine virile. Kapudân cânibinden ve âdemlerinden ve sâ'irlerinden kat'â dahl olunmaya. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir gemi ol tarafa varurken muhalif yel çıka ol gemi helâk olursa Venediklûden âdem kurtulursa anlara dahl olunmayup espâbları sahibine virile. Kat'â dahl u nizâ' olunmaya. Ve eğer Memâlik-i Mahrûsemden şol yerlerden ki kadirga ve kayıkları vesâ'ir gemiler derya yüzüne çıkup gittikleri vakit ki kapudânım anlar ile bile olmaya. Ol gemilerin re'isleri muhkem kefillere virile ki varup Venedik memleketlerine zarar u ziyân irişdirmeyeler. Ve eğer kefil virmedin giderler ise mücrim ve günahkâr olalar. Muhkem haklarından geline. Ve eğer kefil virdikden sonra zarar iderlerse ne zarar u ziyân olursa kefilleri vireler. Hemçünân Venedik cânibinden dahi deryâ yüzüne gemileri çıka. Venedik kapudânı bile olmaya. Re'isleri muhkem kefillere virdikden sonra Memâlik-i Mahruseme zarar u ziyân irişdirirlerse olan zarar u ziyân kefilleri vireler. Eğer kefilsiz giderlerse mücrim ve günahkâr olalar. Muhkem haklarından geleler. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir harâc-gûzar veya bir âmil kaçup Venedik'e müte'allik kal'alara ve adalara varup temekkün itse

kabul olunmaya. Varan âdeme te'allül itmeyüp ayni ile vireler. Şöyle ki âdem öldürüp veyâhûd uğruluk idüp rızık getirirler ise ayni ile vireler. Benim cânibimden dahi ol vechile itdirilüp ol taraftan âdem öldürüp veyahud uğruluk idüp rızık götürürler ise ayni ile vireler. Ve Venediklünün biribiri arasında nizâ'ları olsa balyosları âdetlerince dinleye. Kimesne mâni olmaya. Ve bir kimesnenin balyos ile nizâ'ı olsa şöyleki Südde-i Sa'âdetimden Mahruse-i İstanbul'da ola. Vakı' olan kaziyyesi Divân-ı âlîşânımda istimâ oluna. Lâkin ben sa âdetle sefer-i hümâyunda bulunacak olursam anın gibi balyos ile vâkı' olan münâza'a İstanbul muhafazasıçün konulan hâkim huzurunda kadi ma'rifetiyle istima' oluna. Şöyle ki Venedik bâzırganlarıyla bir kimesnenin nizâ'i vakı' olup kadiya varalar. Venediklünün kendü tercümanları hâzır olmayınca kadı olan da'vaların istima' itmeye. Amma anlar dahi te'allül idüp tercüman hazır değildir deyü avk itmeyüp tercümanları hâzır idüp eğer tercümanları mühim maslahatda ise gelince tevakkuf oluna. Ve balyos olanı ahârın borcu için kimesne rencide itmeyüp muzayaka virmeyeler ve nesne ödetmeyeler. Amma müdde'i olanlar medyunları sakın olduğu yere varup hâkimi ma'rifetiyle hakk u adl üzere taleb oluna. Balyos dahi bu ahvâlin fasl olunmasın Venedik beylerine i'lâm ide. Ve Venedik'den Inebahtı ve Mora vesâ'ir Memâlik-i Mahruseme bir bazırgan ki gele gayri kimesne borcu için âm tutup incitmeyeler. Ve Venediklü bir bazırgan Burusa'ya veya bir gayri yere gitmek isteye, balyosundan icâzetnâme almayınca gitmeyeler. Eğer temerrüd idüp icâzetsiz gitmek isterse subaşı balyosa mu'âvenet idüp koyuvirmeye. Ve Venedik'den gelen gemilerin neftileri Memâlik-i Mahrusemde hidmete tutulmayup nice geldiler ise gemiler ile gideler. Ve Venedik'den gelüp temekkün iden kimesneler evlü olsun ergen olsun mādameki gelüp gidüp rençberlik idüp Memâlik-i Mahrusemde yerleşmeye. Varup gerü gide anlardan harâc taleb olunmaya. Ve Venediklünün ba'zi harûc-gûzar kâfirler ile nizâ'ları olup hîn-i da'vada Venediklü şahidler ikâmet iderlermiş. Hasm olanlar bu yer kâfirlerinden gerekdir deyü muzayaka virüp Venediklü nasrânîlerin şهادetlerin kabul eylemezlerimiş, İmdi cümle nasârâ millet-i vâhide olduğu ecilden gerekdir ki anların eğer kefare ile nizâ'ları olup ikamet-i şâhide ihtiyac olurlar ise kefare tâ'ifesinden kangı sinifdan ki şâhid ikâmet idüp şer'-i nebevî muktezası üzere isbât ideler kabul oluna. Ve Venedik'den bir bâzırgan Memâlik-i Mahrusemde yolda ve izde ve köyde basılup rızkı alınsa veyahud basıldıkda bazırgan depelenmiş olsa veya ga'ib olsa vârisi veyahud vekili gelürse şer'le görölüp hak yerine vara. Venedik'den

bir bâzırgan Memalik-i Mahruseme gelüp ticaret üzere kendü hâlinde yürürken mürd olsa metrûkatına beytülmalcı karışmayup balyoslarına teslim ideler. Ve Mağrib müslümanlarından ve bunlardan gayri sâ'ir yerlerin bâzırganları ki bey" u şarâ (s. 120) itmek içün yaşıdan ve kurudan gelmeli oldukda ki Venedik hüküm itdüğü yerlere uğraya âdet ve kânûnları üzere metâ'larının rüsumun aldıktan sonra mâni olmayalar zarar u ziyân iriştirmeyeler. Memalik-i Mahrûseme nice dilerlerse gelüp gideler. Ve Korfoz'dan yukarı boğazda yürüyen gemiler Venediklü olsun gayri olsun ki Venedik'e ticarete varalar ve geleler kimesne mâni olmaya ve zarar u ziyân iriştirmeyeler. Meğer ki yaramazlık itmiş olalar. Ve bir Venedik gemisi âdet u kânûn üzere İstanbul'da aranup gittikten sonra ki kânûn-1 kadim üzere bir dahi Boğazhisârları önüne vardukda aranup andan sonra gitmeğe icazet virile. Hâlâ kânûn-1 kadime muhâlif Gelibolu'da dahi aranurmuş. Min ba'd Gelibolu'da aranmayup âdet-i kadime muktezâsınca gerü heman Boğazhisârları önünde aranup gide. Ve Zakilisa cezâresi içün sâl be-sâl Asitâne-i Sa'âdetime bin beş yüz sikke altun irsal ve isâl ideler. Ve Memâlik-i Mahrûseme Arabistan feth olunduğu zamandan berü olagelen üslub-1 kadim üzere iki pâre mavnaları Mısır Iskenderiyesi'ne ve iki kıt'a mavnaları dahi Mahrûse-i Şam'a tabi' olan Trablus ve Beyrut iskelelerine olageldiği üzere esbab ve metâ'larıyla mukarrer olan vakitte ve mevsimlerde gelüp gideler. Vaktinden ve mevsiminden te'hîr itmeyüp eğer iki mavnalardır ve eğer dahi ziyâdedir ve eğer büyük ve küçük gemileridir şimdiye değin ne vechile gelüp gidüp bey' u şîrâ idegelmişler ise girü ol vechile idüp olagelene muhalif niza' itmeyeler. Ve Mahrûse-i İstanbul'da ve Beyrut ve Trablus iskelelerinde vesâ'ir yerlerde eğer akçe ve metâ'dan evvelden olagelene muhâlif ihdas olunan bid'atlar ref olunup kadimden nice olageldi ise âna göre amel olunup kânûn-1 kadime muhalif kimesneye te'addi itdirilmeye. Ve merhum ceddîm Sultan Süleyman Hân zamân-1 şerîfinde virilen ahidnâme-i hümayûn muktezâsınca mu'tâd-1 kadimden ziyade gümrük taleb olunmayup gümrük hususunda kânûn-1 kadîm olan kânûnnâme defteri mücebince müstakillen emr-i şerif virile ki Dergah-1 Mu'allamda ve Şam Trablusu'nda ve Mısır Iskenderiyesi'nde vesâ'ir Memâlik-i Mahrûsemde sâkin olan Venedik balyosu ve konsolosları ol emri temessük ideler. Ve mezbûr mavnalarına ve sâ'ir gemilerine ve tacirlerine ve metâ'larına beylerbeyilerimden ve beylerimden ve sâ'ir kullarımdan hiç ahad kânûn-1 kadîme muhalif zulm u te'addi itmeye. Emn üzere olalar, kimesne anlan rencide itmeye. Ve Arnavudluk'da ve Bosna vilayetlerinde olan yerlerin ba'zi

bu cânibin tasarrufuna girüp ve ba'zi Venedik beylerinin ellerindedir. İki cânîbin ellerinde olan hisârların kadimi sinuri ve karyeleri vire bozulmadın ne vechile zabt olunagelmiş ise min ba'd ol vechile zabt oluna deyü bu bâbda tarafeynden mezbûr vilayetlerin hâkimlerine müceddeden emirler gönderilüp tenbihler olunup ve sâbikâ Bosna Beyi olan Ferhad Bey'e emirler vârid olup Yakomo Soranso nam Venedik elçisi muvâcehesinde sinur kat olunup ne vechile ta'yin ve tebyîn olundu ise vuku'ı üzere amel oluna ve mukaddemâ fetretten sonra merhum ve mağfûrun-leh ceddım Sultan Selim Hân zamanında tekrar sulh u salah olundukda üç yıla değin virmeye müteahhid oldukları üç yüz bin altunu tedriciyle bi-kusûr edâ itdikleri Hizâne-i Amiremde mahfuz olan defterde mukayyed olup ve merhûmün ve mağfûrun-lehüm cedlerim Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selim Hân ve Sultan Murad Hân ve Sultan Mehmed Hân ve babam Sultan Ahmed Hân ve karındaşım Sultan Osman Hân - tâbe serâhüm- zamanlarında zıkr olunan filoriden gayri sâ'ir vâkı olan şartları ve ahidleri bit-tamâm yerine getirdikleri ecilden tekrar işbu ahidnâmede dere olunmamışdır. Min ba'd ol hususlar içün dahl u taarruz olunmaya ve merhumun zamanlarında ve cülüs-l hümayunumdan sonra virilen ahkâm-ı şerîfeyi kemâ-kân mukarrer tutdum. Mâdâme ki Südde-i Seniyye-i sa'âdet-destgahımda kurudan ve yaşdan düşmanlık üzere olanlara Venedik Doju ve beyleri kavlen ve fi'len muayyen ve zahir olmayalar. Vakı' olan sulh u salahdan tecavüz itdirmeyim. Ben dahi Hakk Sübhanehu ve Teâlâ hazretlerinin ululuğu ve vahdâniyeti hakkiçün ve Habib-i Ekrem ve Şefi'i Ümem iki cihân güneşi Muhammedü'l-Mustafa -sallallahu aleyhi ve sellem- hazretlerinin hürmetiçün ahd u yemîn iderim ki mâbeynde mün'akid olan dostluk ve sulh u salahdan ve şart ve beyân olunan şurût u uhuddan inhiraf göstermeyim deyü yazılmışdır. Fi Evâsit-1 Receb sene 1034. Bir süreti vech-i meşrûh üzere yazılmışdır. Fi Evâsit-1 Receb sene 1034.”

Ek D

1669 yılında imzalanan ahidname

“Bismillahirrahmanirrahim.”

“Bu zikr olunan on yedi madde mâtâm ki Venedik Cumhuriyeti tarafından mer’î tutulup bu mevâddin hilâfî bir vaz' ve hareketleri zuhûr eylemedikçe tarafımızdan dahi bir dürlü bahâne ile bu mevâdda muhâlif vaz' ve hareket zuhûr etmeyeceğin te'kid için cem'i kâ'inâtı yokdan var iden Hazreti Allah celle şanehunun ism-i şerîfine yemîn idüp ve bu mahl imzâmız ile imzâlanup ve mührümüz ile mühürlenmiştir.

“Fi 9 Receb sene 1080. mahl-i imzâ ve mühür”

“Evvelki madde: Venedik Cumhûrunun Âsitâne-i Sa'âdet ile hâlâ akd olunan sulh u salâhı karar-dâde ve murâd ve arzuları üzere muhkem olmak için Kandiye kal'asını kendüye mahsus olan topraklar ve cebehâne vesâ'ir alât-1 harbiyle bu mevâdda ta'yin olunan yevmin va'desinde sa'âdetlü devletlü sadr-1 a'zam hazretleri tarafından kabz u tasarrufa ta'yin olunan âdeme teslîm oluna. İkinci madde: Suda ve Garabosa ve Ispirlonka palangaları ve Bosna serhadında vâki Kilis vesâ'ir esnâ-yı cengde Venediklî Cumhuriyetinin eline giren yerler yine ellerinde kalup Asitâne-i Sa'âdet tarafından dahl u ta'arruz olunmayup ve bunlar için bir vergi veyahud bir gayri bahâne ile ta'arruz olunmaya. Üçüncü madde: Magona vesâ'ir çekdiri gemilerin toprakları ki bu ceng u harbde Kandiye kal'asına konulmuştur girü Venedik gemilerine konulup dahl olunmaya. Dördüncü madde: Kandiye kal'ası içinde olan kilise âlâtı ve halkın esvâbi ve Venedik donanmasına mahsus top ve âlât-1 ceng ve zahîre vesâ'ir hırdavat ve mecrûh ve hasta âdemler ve sultât ve kürekçi ve gitmek isteyen yerli ve yabancı Venedik gemilerine binüp gitmek için liman ile on iki gün ta'yin oluna ki çekdiri ve kayık yanaşmak ve yüklenmek mümkün ola ve zikr olunan va'de mürûr etmedikçe hiç bir dürlü bahane ile Kandiye kal'asının bir tarafına ayak basılmaya. Beşinci madde: Eğer zikr olunan on iki limanlı gün va'de içinde mezkûr olan eşya ve esvâblar ve âdemlerin gemiye binmesi mümkün olmazsa devletlü sadr-1 a'zam kal'ayı

zabt itdikden sonra karada bâkî kalan eşyâmızı kendü kayıklarıyla liman önünde olan Venedik gemilerine çıkardalar. Altıncı madde: Bu on iki gün esnasında iki tarafın askeri hâlâ bulunduğu yerlerde karar idüp ilerüye hareket eylemeyeler ve edeb ve sükût ile yerlerinde sâkin olup birbirleriyle musâhabet ve ihtilât ve fesâd eylemeyeler ve bu hususda tarafeynden mu'temedun-aleyh zâbitler ta'yîn olunup hilâf idenleri düşman gibi bulunduğu yerde tarafeynden katl eyleyeler ve katl olundukları için tarafeynden akd-1 sulha bir vechile hâlel gelmeye. Yedinci madde: İşbu mevâd kâğıtları mühürlenüp tarafeynden imzâlanduğ birle mükâleme olunduğı üzere kal'aya beyaz bayraklar dikilüp ceng u cidâl ve adâvet-i tarafeynden men' u def' ve tebs olunup yer üstünde ve altında iş işlenmeye. Tarafeynden rehinler teslim olunduktan sonra dörder kimesne dahi tarafeynden ta yin olunup bu mevâdda zikr olunan ahvâle muhâlif bir iş olduğuna nâzır ve mukayyed olalar ki iş işlenmeye. Sekizinci madde: Bu mevad akd olunan ahvâlin tahkikî için tarafeynden üçer mu âdil rehinler virilüp taraf-1 Cumhur-1 Venedik'den üç Venediklü beyzâdeleri ki zikr olunur: Der nevâ donanmasının cenerâl kâ'immakamıdır ve Covân (Giovanni) Battista Kalliyo (Callio) baş defterdar ve donanma cebeci başısıdır ve sâbikâ Kandiye dükasıdır ve bunlara mu'âdil Temeşvar beylerbeyisi Pîrî Paşa ve sabikâ baş çavuş (s. 10) Mehmed Ağa ve Rumeli Defterdârı Gazî Bey ta'yîn olunup ve bu zikr olunan rehinler va'de-i ma'hûd üzere tamamen gemiye girmeleri olmadıkca girü gitmeyeler. Dokuzuncu madde: Gemilerine binmeye ve bir saat evvel gitmeye takayyidlerin müşâhede eylemek için iki kimesne tayin olunup kal'a içine gönderile ki deryâ hâinden bile ve gemicilikde mâhir olup re'isler ile ma'ân yükletmek için muvafık havayı fark ideler. Onuncu madde: Kendüleri götürecek gemiler az vakitte tahmil olunmak için mümkün olduğu mertebe limana yakın yaklaşılar keزالık çekdirilerimiz vesâ'ir kalyonlarımız gice ve gündüz liman önüne gelüp durup yüklenüp gidüp dahl u ta arruz olunmaya. On birinci madde: Venedik donanması liman önünden kalkdikda Istendiye cezâresine varup gitmek tedarikin görüp gidince dahl u ta'arruz olunmayup tarafeynden lâyıık olan dostluk ve muhabbet icra oluna. On ikinci madde: Venedik Cumhûruna mensub olan gemiler akd-1 sulh u salahdan sonra bir şey alurlarsa aynıyle girü ashâbına redd eyleyeler ve keزالık Devlet-i Aliyye'ye mensub olan gemiler dahi ol vakitte bir nesne alurlarsa girü redd oluna. Ve hâlâ Venedik bayrağıyla korsanlık iden gemilerin dahi taraflarından bayrakları ve kâğıdları ellerinden alınup ve korsanlıktan ref olunmak için tenbîh olunup ve itâ'at etmeyüp hilaf iderlerse katl olunalar ve bu

tenbîhi ifade için kırk gün va'de virile ve kırk günden sonra tarafeynden bu makule kangısının eline düşerse hakkından geline ve bu husus için tarafeynin sulhuna halel gelmeye. On üçüncü madde: Tarafeynin esirleri hâlâ ba'id ve perîşân yerlerde bulunmağla Asitâne-i Sa'âdet'e Venedik Cumhûrundan elçi geldikde tarafeynin rizâsı ve mu*âdil âdemler ile Venedik beyzâdesi vesâ'ir habisinde olup bu harb içinde esîr olanlar tebdil ve halâs olalar. On dördüncü madde: Bu harb u ceng esnasında tarafeynden re'âyâ her ne makule vaz' eylediyse cânibeynden afv oluna. On beşinci madde: Ceng u harbden mukaddem ve mu'ahhar tarihle olup i'mâl olunan ahidnâme-i hümâyûnda mastûr olan şerâ'it müceddeden ibka ve icra olunup bir vecih ve bahane ile bir şey talep olunmaya. Zakilisa cezâresinin olagelen vergi yine kemâ-kân bu sulhdan sonra virilüp ceng esnâsında geçen vergi talep olunmaya. On altıncı madde: Bu cümle mevâdd sulh u salah iki lisân üzere imzalanup birisi Türkçe sadr-ı a'zâm imzasıyla ve mühürleriyle mühürlenüp yedine teslîm oluna, biri İtalyan lisânından Kapudân Hayreddin ve müşâveresine dâhil olanlardan imzalanup Cumhuriyetin mühriyle mühürlenüp tarafeynden bu mevâddin icrası ve ibkası için ahd u peyman oluna. On yedinci madde: Nice ceng u cidal ve mümted muhasaradan sonra sulh u salah ile vire iden kılâ'ın zabıtlarına cebahânesinden birer nesne virilmek âdet-i kadime olmağın kapudân ceneral biraz cebahâne talep ve recâ eyledikde kal'aya mahsus olan üçyüz dört kit'a toplardan ancak dört kit'a top ihsanları olup virile. Başka mümza ve mahtûm bu kâğıd dahi virilmişdir. mahl-i imza ve mühür İşbu sene Venediklü ile sulh mün'akid olup bin seksen senesi Rebiü'lâhırının dokuzuncu günü tahrir olunup virilen mevâdd kâğıdı ki on yedi maddeyi mütezammındır. İkinci madde biraz mücmel olmağla tfsîli iktizâ etmeğın bu kâğıda başka yazılıp imzâ ve mühürümüz ile kendülere teslim olunmuşdur. İkinci maddedir: Suda ve Garabosa ve İspirlonka (s. 11) palangaları ki cezâre i Girid'e muttasıl olmayup deryâ içindedir anlar ke'l-evvel Venediklü elinde ola. Ve zikr olunan palangaların topu altında küçük kaya ve adacıklar ki deryâ içindedir ve cezâyeye ittisâli yokdur anlar bugüne dek olduğu gibi yine Venediklü elinde kalup ehl-i islâm tarafından zikr olunan kaya ve küçük adacıklar Girid cezâresine tâbi'dir, üzerlerine binâ yaparız deyü veyahud ahar tarikle bir vechile dahl olunmaya ancak Venediklü dahi zikr olunan adacıklarda kal'a ve palanka ve tâbya bina etmeyüp kel-evvel dura. Ve zikr olunan küçük adacıklardan İspirlonka kurbında olan adanın Girid cezâresi kenârıyla arasında çekdiri gemi geçüp

kum ile doldukda anı ayıtlamağa tarafımızdan kimesne mâni olmaya. Fi 11 Receb
sene 108

Ek E

1670 yılında imzalanan ahidname

“BOA, Düvel-i Ecnebiyye Defterleri, 16. (s. 11) Merhum ve mağfürun-leh Sultan Mehemmed Hân -aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân- zamanında sene-i mezbûrede virilen ahidnâme-i hümâyundur. Nişân-1 hümâyün oldur ki, Hazret-i Hakk celle ve alâ'nın kemâl-i kudret-i ezelliyye-i ilâhiyye ve vufûr-1 mevhîbet-i lem-yezelliye-i rabbâniyyesi mukârenetiyle, Ben ki Sultân-1 Selâtin-i cihan ve esatin-i havâkin-i devrân tâc-bahş-1 hüsrevân-1 zaman Sultan Mehemmed Hân ibn-i Sultan Ibrahim Hân ibn-i Sultan Ahmed Hân ibn-i Sultan Mehemmed Hân ibn-i Sultan Murad Hân ibn-i Sultan Selim Hân ibn-i Sultan Süleyman Hân ibn-i Sultan Selim Han'ım ki Hazret-i Hakk celle ani'l-adil ve'n-nazir-avn u inâyet-i bî-hisâbı ile sūdde-i seniyye-i sa'âdet-medâr ve atebe-i izzet-kararımı melce-i selâtîn-i şerâyifü'l-ensâb ve me'vâ-yı havâkin-i üli'l-ahsâb eyledi. Elhamdulillâh alâ âlâihi ve's-şükrü alâ ni'amâihî şîme-i kerîme-i âbâ vu ecdâd-1 alî nijâd-1 şecâ'at nihâd ve misfet-i mu'tâdımızın avâtif-1 kadîmesi üzere zabt u hirâset-i sugûr-1 memâlik u bilad ve siyânet-i re'âyâ ve fukara-i ibad-1 zimmet-i himmet-i hüsrevaneme lâzım ve re'fet ve şefkât-1 hidîvâneme mühim olmağın bi'l-fi'l asker-i encüm-şumar-1 nusret şî'ârım ile cezîre-i Girid'e serdar-1 sipehsâlâr zafer-i iştîmâl nasb ve irsâl kılınan düstur-1 ekrem müşîr-i efhâm nizâmü'l-âlem nâzım-1 menâzımü'l-ümem müdebbir-i umûri'l-cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmim-i mehâmmi'l-enâm bi'r-re'yi's-sâ'ib mümehhid-i bünyânî'd-devleti ve'l-ikbal müşeyyidu erkânî's-sa'âdeti ve'l-iclâl mükemmel-i namus-i saltanatî'l-uzmâ mürettib-i merâtib-i hilafeti'l-kübrâ fâtihi ebvâb-ı cihad kâsir-i şevket-i erbâb-1 inâdi'l-gazi fi sebilillah ve'l-mücâhid li vechi'llâhel-mahfûf bi-sunûf-1 avâtifi'l melikü's-samed vezir-i a'zam-1 âsaf-şiyem ve vekîl-i mutlak-1 sadakat-alem serdar-1 ekremim Ahmed Paşa-adamallahu te'âlâ iclalehü ve dâafe iktidârehû- asker-i man sûrem ile Kandiye Kal'asin muhasara idüp ve fermânım olan hidemât-1 hümâyûnum itmâmina takayyüd ve ihtimâm üzere iken mefahirü'l-ümerai'l izâmü'l-İseviyye meraci'ü'l-küberâi'l-fihâm fi'l-milleti'l-mesîhiyye Venedik Doju Dominikus Kontari vesâ'ir beyleri -hutimet avâksbihum bi'l-hayr- taraflarından elçi ta'yîn idüp gönderdikleri kidvet-i ümerâi'l-milleti'l-mesîhiyye Alvize Molin Kavalier nam

beyzâdeleri -hutimet avâkıbuhu bi'l-hayr- mukaddema Atebe-i Aliyye-i izzet-kararıma gelüp bundan akdem mâbeynde mün'akid ve cârî olan sulh u salah ba'zi vekayi' ve ihtilâl sebebiyle münkati' ve zâ'il olup müddet-i medidden berü vâkı' olan ceng ü cidâl (s. 12) kemâ fi'l-evvel sulh u salâha mübeddel olmak bâbında istid'â-yı inâyet ve istircâ-yı atıfet eylediklerin rikâb-ı kâmyab-1 hüsrevânemde olan vükelâ-yı devletim izz-i huzûr fâyizü'n-nür-1 pâdişâhâneme arz u inhâ eylediklerinde husûs-1 mezbûr sefer-i hümayûnumda vükelâ-yı devletimin ma'rifetiyle görülmesi ve dîn u devlet-i aliyyeme nâfi' olan vech üzere karar-dâde olması babında fermân-1 âlişânım sâdır olmağla gelen elçileri Girid cezâresinde olan ordu-yı hümayûnuma gönderilüp varup ahvâl-1 sulh u salâh vükelâ-yı devletim ile müzakere olundukda ol vakt ceng esnâsı olmağla sulha Devlet-i Aliyyeme lâıyk olan vech üzere karar virilmesi mümkün olmadığından elçileri Hânya'da kalmış idi. Ve Kandiye kal'asının muhasarası mütemâdî olup kal'ada mahsûr derya kapudâni ve serdarı olan kidvet-i ümerai'l-milleti'l-mesîhiyye Francesko Morzin Kavalier -hutimet avâkıbuhu bil-hayr- âkibet kâr efkâr ve kal'ayı teslim itmeği sulh u salâha medar müşâhede etmekle mu'temed âdemisin müşârün-ileyh vezîr-i a'zamın ve serdar-1 ekremim -adâmallâhu teâlâ iclâlehü- ye gönderüp kal'ayı teslim etmek üzere ahvâl-i sulh müzakere olunmasın istid'â ve istircâ itmeğin müşârün-ileyh vezîr-i a'zamım dahi ordu-yı hümayûnumda hayr hâh-1 Devlet-i Aliyyem olan vükelâ-yı devletim ma'rifetiyle mûmâ-ileyh deryâ kapudânı tarafından gelen âdemler ile kal'a hususi ve sulh u salah ahvâli bi'd-def'ât müzakere olunup ve on yedi madde üzerine sulh u salah karâr-dâde olup tarafeynden ma'mûlün-bih mûmza ve mahtum mevadd kâğıdları virilüp ve Kandiye kal'asının miftahların teslim ve kal'a taraf-1 hümayûnumdan zabt olundukdan sonra Doj-ı müşârün-ileyh ve beyleri taraflarından mukaddemâ südde-seniyye-i sa âdet-medarima elçilik ile gelüp Hânya'da olan mûmâ-ileyh Alvize Molin kavalier beyzâdeleri mukaddemâ deryâ kapudânı ve serdarı ile mün'akid olan sulh u salahi tasdik ve ibka etmek için taraflarından müceddeden büyük elçi tayîn idüp ve takrîrine i'timad olunmak üzere müşârün-ileyh vezîr-i a'zamım ve vekîl-i mutlakım adâmallâhu teâlâ iclâlehüye ma'mûlün-bih mektublarıyla i'lâm ve müceddeden ahidnâme-i hümayûnum virilmesin istid â itmeleriyle kal'a tesliminde kapudân mûmâ-ileyh ile olan mevâdd-1 sulhda mastûr ecdâd-1 âli-nijâdımın zamân-1..... iktirânlarından berü i'mâl olunup muahhar tarihle hâlâ ellerinde olan ahidnâme-i hümayûnun şurûtı işbu ahidnâme-i hümayûnuma ilhak olunmak için ayniyle ol

ahidnâme-i hümâyânı ibrâz idüp ve bu def'a tarafeynden virilen mevâdd kâğıdında mastûr olan on yedi maddeden dahi ahidnâme-i hümâyûnuma ilhakı lazım lan mevâddin iktizâ iden şurûti ile müceddeden ahidname-i hümâyûnum ihsân olunması bâbında müşûrûn-ileyh vezîr i a'zamım ve serdar-1 ekremim-adâmallâhu te'âlâ iclâlehu- paye-i serîr-i ma'delet masîrime arz u telhîs itmekle hân u niyazları huzur-1 fâyizu'n-nur-ı mülûkânemde makbul-1 hümâyûnum olmağın vûkelâ-yı devletimde müzakere olunduğı üzere taraf-1 bahirü's-şeref hüsrevânemden dahi sulh u salâha müsâ'ade-i aliyyem olup ahidnâme-i hümâyûn-1 ma'delet-meşhûnum inayet ve ihsân olunmak babında hatt-1 hümâyûn-1 sa âdet-makrunumla fermân-1 âlîşânım sâdır olmağla işbu ahidnâme-i hümâyûn-1 izzet-makrûnum inâyet ve erzâm kilunup buyurdum ki in'ikad-1 sulh u salahda tarafeynden virilen mevâdd kâğıdlarında mastûr olduğı üzere Venedik Cumhuriyla hâlâ akd olunan sulh u salah karar-dâde ve muhkem olmak için Kandiye Kal'asi kendüye mahsus olan topları ve cebhanesi vesâ'ir âlât-ı harbiyle mukaddemâ mevâdd kâğıdı virildikde Vûkelâ-yı Devlet-i Aliyyeme teslîm olunmağın Suda ve Garabosa ve Ispirlonka palangalan ki cezire-i Girid'e muttasil olmayup deryâ içindedir anlar ke'l-evvel Venediklü elinde ola. Ve zikr olunan palankaların topu altında küçük kaya ve adacıklar ki deryâ içindedir ve cezîreye ittisâli (s. 13) yokdur. Anlar bu güne dek olduğı gibi yine Venedikli elinde kalup ehli-islam tarafından zikr olunan kaya ve küçük adacıklar Girid cezîresine tâbi'dir üzerlerine bina yaparız deyü veyâ âhar tarikle bir vechile dahl olunmaya. Ve bunlar için bir dürlü vergi taleb olunmaya ancak Venediklü dahi zikr olunan adacıklarda kal'a ve palanka ve tabya binâ etmeyüp ke'l-evvel dura. Ve zikr olunan küçük adacıklardan Ispirlonka kurbında olan adanın Girid cezîresi kenârıyla arasından çekdiri gemi geçüp kum ile doldukda anı ayırtlamağa tarafımızdan kimesne mâni olmaya. Ve Bosna serhaddında vâki Kilis vesâ'iri esnâ-yı cengde Venedik Cumhûrunun eline giren yerler yine ellerinde kalup Devlet-i Aliyyem tarafından dahl olunmayup ve bunlar için bir vergi veyâhûd gayri bahâne ile ta'arruz olunmaya. Ve işbu ahidnâme-i hümâyûnum ihsân olunduğı târihden dört ay mürurundan sonra tarafeynden mu'temedun-aleyh birer âdem ta'yin olunup varup Bosna serhaddının bi-garaz ehl-i vukûfları ma'rifetleriyle hudûdin ta'yîn ve il'lâmi vaz olunup ba'del-yevm ol hudûda ta'arruz olunmaya. Ve cengden mukaddem ve muahher târihiyle ellerinde olan ahidnâme-i hümâyûnda Bosna serhadının hududi için olan şart müceddeden virilen işbu ahidnâme-i hümâyûnda tahrir olunmayup hâlâ

akd olunan sulh u salâhın şurûtı üzere ola ve tarafeynin esîrleri hâlâ ba'îd ve muhtelif yerlerde bulunmağla Âsitâne-i Sa'âdetime Venedik Cumhuriyetinden elçi geldikde hakikat üzere eğer ehl-i islâmdan olup Venediklûde esir olanların vaz'ı ve şerîfî ve eğer Venediklûden beyzâde vesâ'ir re'âyâsı vesâ'ir cinsden olup bu harb içinde esîr olanlar tebdil-i halâs olalar. Ve ahidnâme-i hümâyûnum virildiği tarihden üç ay mürûrundan sonra Venedik Cumhûrî elinde olan cümle esirler Zakilisa cezîresine getirilüp ve bu ceng esnasında islâm tarafından alınan cümle esirler dahi Holomiç Iskelesi'ne götürülüp otuzar kırkar mübadele olunalar her hangi tarafda ziyade esîr kalursa ve kalanlar her ne makule ise anlar dahi mübadelesiz tlak olup girü redd oluna ve mümkün olur ise bu mübadelenin evvelinde esîrlerin eşbehleri mübadele olunup bu maslahat tamam olunca esîrlere tarafeynden ta'cîz ve cefâ olunmaya. Ve bu harb u ceng esnasında tarafeynden re'âyâ her ne makule vaz' eylediyse canibeynden afv oluna. Ve Zakilisa cezîresîçün olagelen vergiyle kemâ-kan bu sulhdan sonra virilüp ceng esnasında geçen vergi taleb olunmaya ve ceng u harbden mukaddem ve muahhar tarihle olup i'mâl olunan ahidnâme-i hümâyunda mastûr olan şerâyit müceddeden ibka ve icrâ olup ve cümle şurûtı işbu ahidnâme-i hümâyûnda derc olunmak bâbında olan recaları dahi karin-i kabûl-ı hüsrevânem olmağla imdi ecdâd-ı izâm ve âbâ-yı kirâmımdan merhûmûn ve mağfûrun-lehûm Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selîm Hân ve Sultan Murad Hân ve Sultan Mehmed Hân ve Sultan Ahmed Hân ve amm-ı buzurk-vârim Sultan Osman Hân ve Sultan Murad Hân -aleyhimü'r-rahmetü ve'l gufrân- zamanlarında dostluk üzere olup ve babam merhum ve mağfûrun-leh Sultan Ibrahim Hân -aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân- zamân-ı sa'âdet iktirânlarında dostluk üzereler iken ahidnâme-i hümâyûn virilüp hâlâ ellerinde muahhar tarihle i'mâl olunan ol ahidnâme-i hümâyûnda münderic olduğu üzere min ba'd Venedik Doğu ve beyleri vesâ'ir âdemleriyle deryâda ve karada iki cânibe müte'allik olan yerlerin ve vilâyetlerin halkı ile Akdeniz'de vâkı' Tine nâm Istendil cezîresi kal'asıyla vesâ'ir tasarruflarında olan cezîreler ve şehirler burgazlanıyla sulh u salah mukarrer olup ve bi'l-cümle Ayamarko'nun sancağın götüren kimesneler ile yaşda ve kurida el'ân tasarruflarında olan illeri ve köyleri ile şimdiye değin tasarruflarında olup ve şimdiden sonra (s. 14) kendü dindaşlarından alacak yerleri ile ba'del-yevm aramızda dostluk ve barışıklık mukarrer olup Yanya Sancağı sinurunda olan Parga nâm mevzi ki sabikâ merhum ve mağfûrun-leh Sultan Süleyman Hân -nevvarâllahu merkadehû- emriyle yakılup yıkılmış idi. Mezid inâyetlerinden anlar

cânibine tasarruf olunmasın emr idüp zikr olunan mevzi' kalasıyla ve varoşıyla ve karyeleriyle ve hudud ve sinurlarıyla merhum ceddîm mûmâ-ileyh hazretleri inayet eylediği üzere anların zabt-ı tasarruflarında ola. Amma mezbûr Parga ve ana tabi olan köylerde vakı' olan âdemleri denizden ve kundan Memâlik-i Mahrûseme zarar u ziyân iderlerse Venedik beyleri ol zarar u ziyânı tazmin itdireler ve idenlerin muhkem haklarından geleler. Ve Memâlik-i Mahrûsemde olan sancakbeylerimden ve subaşılardan ve bi'l-cümle huddâm-ı encüm-ihtişamımdan hiç ahad anların vilayetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirmeyeler ve eğer cenâb-ı hilâfet-me'âbıma müte'allik olan beylerden asker-i zafer-me'âsirimden anların vilayetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirirler ise vâkı' olan zarar u ziyân fermân-ı şerîfimle yerine konilup dahl idenlerin haklarından geleler. Ve mezbûr beylerin bâzırganlarından ve âdemlerinden Memâlik-i Mahrûseme yaşdan ve kurıdan kadırga ve gökeleri ve gayri küçük gemileriyle Mahrûse-i İstanbul'a ve Galata ve diyâr-ı Arabistan'dan İskenderiye-i Mısır ve Gelibolu'dan aşağı olan boğaz ve Inebahu ve Preveze boğazlarına ve Moton limanlarına gaflet ile gelüp girmeyüp mukaddemâ dizdârların âgâh eyleyüp icâzet ile gelüp girüp meğer ki rüzgâr şiddet üzere olmağla furtına olup veyâhûd anları levend kalyataları kovup ol iskelelerden gayri konacak yerleri olmayup zaruret ola ol vakitte gelüp gireler. Eğer mümkün ise âgâh ideler ve gitmelü olacak icâzetsiz gitmeyüp muhalefet idenlerin haklarından geline anın içün Venedik beylerine töhmet olmaya. Ve Memâlik-i Mahrûsemde derya yüzüne giden gemiler ve kadırgalar ve donanmalar deniz yüzünde Venedik gemilerine buluşurlarsa birbirine dostluk idüp zarar u ziyân etmeyeler anlar dahi fermân-ı şerîf ile deryâ yüzüne çıkmış donanma ve kadırgalarıma vesâ'ir derya yüzünde yûriyen gemiler ile buluşduklarında yelkenlerin indirüp dostlukların bildiriler eğer yelkenlerin indirüp dostlukların bildirdiklerinden sonra zarar u ziyân idecek olurlarsa eğer gemi ve davar ve âdem ve esbâb ziyânıdır her ne ise yerine konula. Hemçünân anların kadırgaları ve gemileri ve donanmaları dahi deniz yüzünde benim gemilerim veyâhûd rençber gemilerine buluşurlarsa dostluk üzere geçüp zarar u ziyân etmeye ve eğer gemiler ve âdemler ve esbab ve davar ziyânıdır her ne ise yerine koyalar. Ve eğer ittifak düşüp harâmî ve levend gemisine buluşup ol harâmî gemisi bunlara kasd idüp ceng ile harâmî gemisine bunlar galib olalar hîn 1 muharebede helâk olandan gayri ne kadar âdem esir olup diri tutarlar ise asla katı etmeyüp bi-kusûr sağ ve sâlim Südde-i Sa'âdetime irsâl ve

îsâl ideler ki muhkem haklarından gelinüp bir vechile siyâset itdürem ki sâ'irlerine mûcib-i ibret ola. Memâlik-i Mahrûsemden donanma gemilerim ki bir tarafa sefere gide Venedik'e müte'allik olmaya Venedik donanması epsem kendü hâlinde dostluk üzere durup hareket etmeyüp kimesneye mu'âvenet etmeye ve benim donanma-yi hümâyûnuma zarar u ziyân iriştirmesine sebep olmaya benim ile düşmanlık üzere olan kimesnelerin donanmaların aralarına getürmeyeler ve anlara yardım ve azık vermeyeler ve eğer donanmalarından her kim bu emrime muhalefet iderse eyledüğü yerde Venedik beyleri muhkem haklarından geleler ki sâ'irlerine mûcib-i ibret vâki ola. Ve gayri vilayetin dahi barçalarına ve kadırgalarına (s. 15) ve gayri gemilerine rast geldiklerinde Venedik beyleri kendi adalarına ve hisârlarına ve limanlarına sığındırmayup durgurmayalar tutmak mümkün olur ise tutup mecâl vermeyüp haklarından geleler benim tarafımdan dahi ol vechile amel olunup gayri vilayetin harâmî gemilerin ve barçaların ve kadırgaların limanlarıma ve hisârlarıma sığındırmayup tutmak mümkün olursa tutup mecâl vermeyüp haklarından geleler. Ve Venedik'den biri gelüp Memâlik-i Mahrûsemde bir kimesne ile satu-bazar idüp akçesin tamam virmedin hile idüp kaçup giderise benim hükm-i şerifimle varup taleb oldukda ol kimesne bulunursa rızkı sahibine alivirile. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir kimesne varup Venediklûden biri ile satu-bazar idüp akçesin edâ itmedin kaçup gelürse sabit olan hakkı aluverile. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir kimesne borc idinse veyahud bir vechile mütthem olup gaybet eylese anın için bir günahsız tutulmaya. Venedik beylerine anın için töhmet olunmaya meğer ki anların memleketlerine varup dura benim canibimden dahi ol vechile itdirile. Ve balyos kimi dilerlerse göndereler isterlerse horandalarıyla gelüp Mahrûse-i Kostantiniyye'de üç yıla karib dura tamam olmadın gide dilerse horandasız gele maslahat ne ise göre üç yıl tamam olmadın ol dahi gide anın yerine ol vechile biri dahi gele. Venedik'den bir esir kaçup Memâlik-i Mahruseme gelüp müslümân olursa ve sahibi gelürse bin akçe virile ve sahibi gelmeyüp vekili gelürse akçeyi vekiline vireler eğer küfri üzere ise ol esir aynıyle virile. Ve Memâlik-i Mahrûsemden kaçup anlara varır ise müslüman ise veyâhüd Mürted oldi ise te'allül etmeyüp kendüyi aynıyle vireler eğer küfrî üzere ise sahibi veyâhüd vekiline bin akçe vireler. Eğer Mağrib'in levend kalyataları ve gayri yerlerin korsan kayıkları deryada vesâ'ir karada olan harâmîler varup Venedik'e tabi' olan adaları ve gayri yerlerini urup âdemlerin esir idüp götürüp Rumeli ve Anadolu'da ve Mağrib'de vesâ'ir yerlerde satup veya kendüler kullanup bu makule

esir her kimin elinde bulunursa bilâ-tereddüd ellerinden alınup ve Venedik beylerinin balyoslarına veyâ kâ'immakamlarına veya vekillerine teslim ideler ol harâmî levend ele götürölüp muhkem haklarından gelinüp ve ol esir müslüman olmuş ise âzâd olup salivirile ve ahidnâme-i hümâyûna muhalif ve sulh u salâha mugayir Venedik re'âyâsını bazı kimesneler eşîr idüp elden ele kaçınmağla ihtilâle bâ'is ve badî olurlar imiş. İmdi sulh u salah zamanında vâki' olan Venedik esîrleri her kimin elinde bulunursa müslüman olmuş ise âzâd itdürile ve eğer henüz küfri üzere ise iş bu ahidnâme-i hümâyûn ve sulh u salah mücebince Venedik balyosuna veya kendü ta'yîn eylediği âdemisine teslim itdirilüp min ba'd ahidnâme-i hümâyûn ve sulh u salaha muhâlif esîr itdirilmeyüp idenlerin haklarından gelinüp te'allül ve bahâne itdirilmeye deyü vârid olan hatt-1 hümâyûn mücebince nişân-1 hümâyûn virilmeğın kemâ-kan ol nişân-ı hümüyûn mefhûmıyla amel oluna. Venedik gemileri Memâlik-i Mahrûseme gelürken muhalif yel çıkup ol gemi helâk olup ne mikdâr âdem kurtulursa âzâd oluna. Esbabları kurtulur ise sahiblerine vireler. Kapudân cânibinden ve âdemlerinden vesâ'irlerinden kat'â dahl olunmaya. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir gemi ol tarafa varır iken muhalif yel çıka ol gemi helâk olup içinden âdem kurtulur ise Venediklûden anlara dahl olunmayup esbâbları sahiblerine virile kat'â dahl u niza olunmaya. Ve eğer Memâlik-i Mahrûsemden şol yerlerden ki kadirga ve kayıkları vesâ'ir gemiler derya yüzüne çıkup gitdikleri vakit ki kapudânım anlar ile bile olmaya ol gemilerin re'isleri muhkem kefillere (s. 16) virile ki varup Venedik memleketlerine zarar u ziyan iriştirmeyeler. Eğer kefil vinmedin giderlerse mücrim ve günahkâr olalar muhkem haklarından geleler ve eğer kefil virdikden sonra zarar iderlerse zarar u ziyân ne olursa kefilleri vireler. Hemçünân Venedik cânibinden dahi derya yüzüne gemileri çıka Venedik kapudânı bile olmaya re'isleri muhkem kefillere virdikden sonra Memalik-i Mahrûseme zarar u ziyân iriştirirler ise olan zarar u ziyânı kefilleri vireler eğer kefilsiz giderler ise mücrim ve günahkâr olalar muhkem haklarından geleler. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir harâc-gûzar veya bir amil kaçup Venedik'e müte'allik kal'alara ve adalara varup temekkün etse kabul olunmaya varan âdeme te'allül etmeyüp ayniyle vireler şöyle ki âdem öldürüp veyahud rızık götürüp ve uğruluk etmiş ise aynîyle vireler benim cânibimden dahi ol vechile itdirilüp ol taraftan âdem öldürüp veyahûd uğruluk idüp rızık getirür ise ayniyle vireler. Ve Venediklûnün biribiri arasında nizâ'ları olsa balyosları âdetlerince dinleye kimesne mâni olmaya ve bir kimesnenin balyos ile nizâ'ı olsa şöyle ki Südde-i

Sa'âdetimde Mahrûse-i İstanbul'da ola vâkı' olan kaziyyesi Divân 1 âlişânımda istimâ oluna lâkin ben sa'âdet ile sefer-i hümâyûnda bulunacak olursam anın gibi balyos ile vâkı' olan münâza'a İstanbul muhafazasıçün konılan hâkim huzurunda kadi ma'rifetiyle istimâ oluna şöyle ki Venedik bâzırganlarıyla bir kimesnenin nizâ'i vâkı' olup kadiya varalar Venediklünün kendi tercümanları hazır olmayınca kadı olan da'vaların istimâ etmeye ammâ anlar dahi te'allül idüp tercüman hazır değildir deyü avk etmeyüp tercümanların hazır idüp eğer tercümanları mühim maslahatda ise gelince tevakkuf oluna. Ve balyos olanı aharın borcu için kimesne rencîde etmeyüp muzayaka vermeyeler ve nesne ödetmeyeler ammâ müdde'î olanlar medyûnları sakın olduğu yere varup hâkimi ma'rifetiyle hakk u adl üzere taleb oluna balyos dahi bu ahvâlin fasl olunmasını Venedik beylerine i'lâm ide. Ve Venedik'den Inebahtı ve Mora vesâ'ir Memâlik-i Mahrûseme bir bâzırgan ki gele gayri kimesne borcu için anı tutup incitmeyeler ve Venediklü bir bâzırgan Burusa'ya veya gayri yere gitmek isteye balyosundan icâzetname almayınca gitmeyeler eğer temerrüd idüp icâzetsiz gitmek isterse subaşı balyosa mu'âvenet idüp koyuvirmeye. Ve Venedik'den gelen gemilerin neftileri Memâlik-i Mahrusemde hidmete tutulmayup nice geldiler ise gemileriyle gideler. Ve Venedik'den gelüp temekkün iden kimesneler evlü olsun ergen olsun mädâmeki gelüp gidüp rençberlik idüp Memâlik-i Mahrusemde yerleşmeye varup girü gide anlardan harâc taleb olunmaya. Ve Venediklü'nin ba'zi harâc-gûzar kâfir ile nizâ'ları olup hîn-1 da'vada Venediklü şâhidler ikamet iderler imiş. Hasım olanlar bu yer kâfirlerinden gerekdir deyü muzayaka virüp Venediklü nasrânîlerin şehadetlerin kabul etmezler imiş imdi cümle nasârâ millet-i vâhîde olduğu ecilden gerekdir ki anların eğer keferi ile nizâ'ları olup ikâmet şâhîde ihtiyacları olursa keferi tâ'ifesinden kangı sınıftan ki şâhid ikamet idüp şer'-i nebevi muktezâsı üzere isbât ideler kabul oluna. Ve Venedik'den bir bâzırgan Memâlik-i Mahrûseme yolda ve izde ve köyde basilup rızkı alınsa veyahûd basıldıkda bâzırgân depelenmiş olsa veya gâ'ib olsa vârisi veyâhûd vekili gelürse şer'le görülüb hak yerine vara. Ve Venedik'den bir bâzırgan Memâlik-i Mahruseme gelüp ticaret üzere kendü halinde yürürken mürd olsa metrûkâtına beytûlmâler karışmayup balyoslarına teslim ideler ve Mağrib müslümanlarından ve bunlardan gayri (s. 17) sâ'irlerin bâzırganları ki bey' u şıra etmek için yaşdan ve kundan gelmelü oldukda ki Venedik hükm itdüğü yerlere uğraya adet ve kanunları üzere metâ'larının rûsumun aldıktan sonra mâni olmayalar ve zarar u ziyan irişdinneyeler. Memâlik-i Mahrûseme nice

dilerlerse gelüp gideler. Ve Korfoz'dan yukarı ve boğazdan yürüyen gemiler Venediklü olsun gayri olsun ki Venedik'e ticarete varalar ve geleler kimesne mâ'ni olmaya ve zarar u ziyan iriştirmeyeler. Meğer ki yaramazlık etmiş olalar. Ve Venedik gemisi âdet ve kanun üzere İstanbul'da aranup girdikten sonra ki kânûn-1 kadim üzere bir dahi Boğazhisârları önüne vardıkda aranup andan sonra gitmeye icazet virile. Hâlâ kânûn-1 kadîme muhâlif Gelibolu'da dahi aranur imiş. Min ba'd Gelibolu'da aranmayup âdet-i kadîme muktezâsınca girü hemen Boğazhisârları önünde aranup gile. Ve Zakilisa cezîresîçün sâl be-sâl Âsitâne-i Sa'âdetime bin beş yüz sikke altun irsâl ve îsâl ideler. Ve Memâlik-i Mahrûseme Arabistan memleketleri feth olunduğu zamandan berü olagelen üslûb-ı kadim üzere iki pâre mavnaları Mısır İskenderiyesi'ne ve iki pâre mavnaları dahi Mahruse-i Şam'a tabi olan Trablus ve Beyrut iskelelerine olageldüğü üzere esbab ve meta'larıyla mukarrer olan vakitte ve mevsimlerde gelüp gideler vaktinden ve mevsiminden te hir etmeyüp eğer iki mavnalarıdır ki ve eğer dahi ziyadedir ve eğer küçük ve büyük gemileridir şimdiye değin ne vechile gelüp gidüp bey' u şırâ idegelmişler ise girü ol vechile idüp olagelene muhalif nizâ' etmeyeler ve Mahruse-i İstanbul'da ve Beyrut ve Trablus iskelelerinde vesâ'ir yerlerde eğer akçe ve metâ'dir evvelden olagelene muhalif ihdâs olunan bid'atlar ref olunup kadimden ne vechile olageldi ise âna göre amel olunup kânûn-1 kadîme muhâlif kimesneye te'addi itdirilmeye. Ve merhum ceddîm Sultan Süleyman Hân zamân-ı şerîfnde virilen ahidname-i hümâyûn muktezâsınca mu'tid-1 kadimden ziyade gümrük taleb olunmayup gümrük hususunda kânûn-1 kadim olan kânûnnâme defteri mücebince müstakillen emr-i şerîf virile ki dergâh-1 mu'allamda ve Şâm Trablusu'nda ve Mısır İskenderiyesi'nde vesâ'ir Memâlik-i Mahrûsemde sâkin olan Venedik balyosu ve konsolosları ol emri temessük ideler ve mezbûr mavnalarına vesâ'ir gemilerine ve tacirlerine ve metâ'larına beylerbeyilerimden ve beylerimden vesâ'ir kullarımdan hiç ahad kânûn-1 kadime muhalif zulm u te'addi etmeyeler emn üzere olalar kimesne anları rencide etmeye. Ve mukaddemâ fetretten sonra merhum ve mağfûrun-leh ceddîm Sultan Selim Hân zamanında tekrar sulh u salah olundukda üç yıla değin virmeğe müteahhid oldukları üç yüz bin altunı tedric ile bi-kusûr eda itdikleri Hazine-i Âmiremde mahfûz olan defterde mukayyed olup merhumun ve mağfûrun lehüm cedlerim Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selim Han ve Sultan Murad Hân ve Sultan Mehmed Hân ve Sultan Ahmed Hân amm-1 buzurk varım Sultân Osman Hân ve Sultan Murad Hân -tâbe serâhüm- un

zamanlarında zikr olunan filoriden gayri sâir vakı' olan şartları ve ahidleri bi't-tamam yerine getürdükleri ecilden babam merhum Sultan Ibrahim Hân -aleyhi'r-rahmetü ve'l-gufrân- in ihsân eylediği ahidnâmede tekrar derc olunmayup ve ol hususlar için dahi u ta'arruz olmayup ve merhumun zamanlarında virilen ahkâm-ı şerîfe dahl mukarrer tutilup mâdâmeki sūdde-i sa'âdet-destgahımıza kuridan ve yaşdan düşmanlık üzere olanlara Venedik Doju ve beyleri kavlen ve fi'len mu'ayyen ve zahir olmayalar vâkı' olan sulh u salahdan tecavüz itdirilmeye deyü vech-i meşrûh üzere ellerinde olan ahidname-i hümayûnda mastûr olmağla imdi mâdâmeki anlar tarafından zikr olunan ahde mugayir bir vaz' hâlet zuhûr etmeyüp sūdde-i sa'âdet-penâhimiza sadakat ve ihlasda sabit-kâdem ve râsıh-dem olalar. Ben dahi (s. 18) Hakk Sübhanehu ve Teâlâ Hazretlerinin ululığı ve vahdâniyeti hakkîçün ve Habib-i Ekrem ve Şefi -i Ümem iki cîhân güneşi peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafa -sallallahu te'ala aleyhi ve sellem- hazretlerinin hürmetiçün ahd u yemîn iderim ki mâbeynde mün'akid olan dostluk ve sulh u salahdan ve şerh u beyân olunan şurût ve kuyuddan inhirâf göstermeyem ve amm-i buzurk vârim Sultan Murad Hân zamanında korsan ta'ifesi hususîçün virilen nişân-ı hümayûn babam merhum Sultan Ibrahim dahi tecdid olunmuş imiş. Venediklüler ol nişân-ı hümayûnu Sūdde-i Sa'âdetimde ibraz eylediklerinde tecdid oluna.Tahriren Fi Evâhir-i şehir-i Zilhicce ü's-Şerife min şuhûr-1 sene semânîn ve elf. Be-meştâ-yı Kal'a-yı Kandiye.”

Ek F

1670 Tarihli korsanlar için verilen nişân

“BOA, Düvel-i Ecnebiye Defterleri, 16.(s. 1) Merhum ve mağfürun-leh Sultan Mehmed Hân zamanında korsan tâ'ifesi hususîçün virilen nişân-1 hümayundur.Nişân-ı hümayun oldur ki Bundan akdem Venedik Cumhuriyla mâbeynde olan ceng u cidal dostluğa mübeddel ve ke'l-evvel sulh u salah mün'akid olup ahidnâme-i hümayûnum virilmekle mukaddemâ amm-i buzurk-vârim merhum Sultan Murad Hân ve babam merhum Sultan Ibrahim Hân -aleyhima'r-rahmetü ve'l-gufrân- in korsanlar husûsîçün virdikleri nişân-ı hümayûnları mücebince amel olunmak üzere ellerinde mu'ahhar tarihle i'mâl olunan ahidnâme-i hümayûnda mastûr olmağla ibrâz eylediklerinde tecdid olunmak üzere müceddeden virilen ahidnâme-i hümayûnumda dahi derc olunmuş. Südde-i Sa'âdet-medârımda Venedik Cumhûrının büyük elçisi olan kidvet-i ümerâi'l-izâmi'l-Îseviyye Alvize Molin Kavalier -hutimet avâkibuhû bi'l-hayr hâlâ ol nişân-ı hümayûnları ibrâz idüp ahidnâme-i hümayûnumda mastur olduğu üzere müceddeden nişân-ı hümayûnum virilmek bâbında istid'â-yı inâyet ve istircâ-yı âtifet itmekle imdi mukaddemâ mâbeynde zuhur ve burûz iden ceng u cidal sebebiyle iskelelerde ve yalılarda ve kasabatda Venediklü'den fermân-1 şerîfimle alış-viriş umûn men ve def olunmuşıdı. El hâletü hâzihî tâ'ife-i mezbûre ile sulh u salah olup müceddeden virilen ahidnâme-i hümayûnum mücebince kemâ fi'l-evvel ruhsat virilüp iki tarafın tüccâr ve ahâlîsi ve gemileri mu'tâd-1 kadîm üzere Memâlik-i Mahrûsemde vâkı' olan iskelelere ve vilâyetlere varup gelüp ticâret idüp bir ferd mâni ve mezâhim olmaya. Ve deryâda gezen korsan ta'ifesi Akdeniz yalılarında Memalik-i Mahrûsemin kal'aları altına vardıklarında mukaddemâ virilen ahidnâmede mastûr olduğu üzere Venediklüye bir vechile zarar u ziyân itmemek için gemi re'islerinin kefilleri aline ve anın gibi korsan ta'ifesi Venediklülerin gemilerin alup re'âyâ ve tevâbi'in esîr idüp bir kal'a altına vardıklarında ol makûleleri dizdârlar kal'a altına komayup bir vechile himâyet u siyânet eylemeyeler ve anın gibi mezkûr korsanlar akdarmaları ve esîr eyledikleri Venedik re'âyâsıyla bir kal'a altına yedişdiklerinde ellerinde bulunan esirleri Venediklü olduğu mukarrer ve zâhir oldukda islama gelmeyenler sulh u salah muktezâsınca bahâsız tlak itdirilüp ve akdarmaları

dahi ellerinden alınup sahiblerine virile ve ol makule rızâ-yı şerîfime ve ahidnâmeye muhâlif vaz' iden korsanlar vardıkları mahalde alıkonilup ahvalleri zâhir olduğu üzere ism u resimleriyle yazılup dergâh-1 sa âdet-penâhima arz oluna ki sonradan haklarında emr-i şerîfim ne vechile sâdır olursa mûcibiyle amel oluna ve vech-i meşrûh üzere sâdır olan fermân-1 şerîfim icrâsında eğer hâkimler ve eğer dizdârlar ihmâl iderler ise öZR u cevabları makbul olmayup fermân 1 hümâyûnuma âdem-i imtisâlleri zâhir oldukda azille konulmayup sâ'ire mûcib-i ibret için muhkem cezâları virile ve hukkâm ve dizdarlar ahidnâme-i hümâyûn ve sâdır olan emr-i şerîfime muhâlif bu hususda mukayyed olmayup musamaha eylediklerinde korsan ta'ifesi cezâlanursa ol zamân Venediklüye töhmet olunmaya. Ve anın gibi Mağriblünün kadırgaları ve burtunları önünde Venediklü ile birbirlerine buluşduklarında Venediklü ile ceng u harb iderler ise her kangı tarafa zarar isâbet iderse anın için su'âl ve cevâb olunmaya ve fimâ ba'd hilâf-1 sulh u ahid vaz ve hareket sudûr itmemek üzere sulh u salâha ri'âyet olunup mâdâmeki bundan sonra rızâ-yı yümn-iktizâ-yı padişâhâneme ve vurûd bulan ahidnâme-i hümâyûnuma muhalif Venediklü tâ'ifesinin vaz' u hareketleri olmaya hilâf-1 ahidnâme-i hümâyûn (s. 2) zıkr olunan husus mastûr olduğu üzere icra olunmak bâbında fermân-ı hümâyûnum sâdır olup ellerine müceddeden bu nişân-1 hümâyûnı virdüm ve buyurdum ki ba'de'l-yevm hâlâ virilen ahidnâme-i hümâyûnum ve sâdır olan işbu nişân-1 âlîşânım mücebince tarafeynin tüccarı ve ahâlîsi Memalik-i Mahrusemden Venedik'e ve âna tâbi' olan diyârlara ve adalara emn u selâmet üzere varup gelüp kemâ fi'l-evvel alış-viriş idüp Memâlik-i Mahrûsemde karadan ve deryâdan gelüp ve gitdiklerinde fermân-ı şerîfime muhâlif kimesne dahl u ta'arruz ve tecavüz ve men' itmeyüp eyyâm-1 adâlet-encâmımda ticaret ve refahiyyet ve itminân üzere kisbu ticaretlerinde olalar ve Cezâyırlü ve Tunuslu'dan ve deryâda gezen korsanlar cânibinden Venediklüye bir vechile zarar u ziyân irişmemek hususunda ve hukkâm tarafından muhkem zabt u rabt olunmaları bâbında bâlâda mezkûr olan tafsil ile amel olunup mugayir-i sulh u salâh ve ahidnâme-i hümâyûn kullarımdan bir ferd hilâfına cevaz ve sâdır olan fermân-1 şerîfimin âdem-i imtisâline ihtiyâr göstermeyeler. Şöyle bileler. Ve ale'd-devâm işbu nişân-ı şerîfimin mazmuniyla amel kılarlar. Tahriren Fi Evâhir-i şehri Rebi'ülâhir sene ihda ve semânîn ve elf.Be-makâm-1.Edirne el-Mahrûse”

Ek G

1700 yılında imzalanan ahidname

“BOA, Düvel-i Ecnebiye Defterleri, 16.(s. 19) Nişân-ı hümayûn oldur ki, Hazret-i hakk-1 celle ve alâ'nın kemâl-i kudret-i ezelliyye-i ilâhiyye ve vufûr-1 mevhîbet-i lem-yezelliyye-i rabbaniyyesi mukarenetiyle, Ben ki Sultan-1 Selâtin-i cihân ve eşref-i havâkin-i devrân tâc-bahş-1 hüsrevân, zamân es-sultân ibnü's-sultan es-sultânü'l-gazî Mustafa Hân ibnü's Sultan Mehemmed Hân ibnü's-sultân İbrâhim Hân, ibnü's-sultân Ahmed Hân ibnü's-sultan Mehemmed Hân ibnü's-sultan Murad Hân ibnü's-sultan Selîm Hân ibnü's-sultan Süleyman Hân'ım ki Hazret-i hakk-1 celle ani'l-adîl ve'n-nazîr avn u inayet-i bî-hisâbıyla sūdde-i seniyye-i sa'âdet-medâr ve atebe-i aliyye-i-izzet kararımı melce-i sclâtin-i şerâyifü'l-ensâb ve me'vâ-yı havâkin-i üli'l-ahsâb eyledi. Elhamdulillahi alâ âlâihî ve's-şükrü alâ ni'amâihî, şîme-i kerîme-i âbâ vu ecdâd-1 âlî-nijad- secâ'at-nihâd ve nisfet-i mu'tâdımızın avâtıf-ı kadimesi üzere zabt ve hirâset-i sugûr-1 memâlik u bilad ve siyânet-i re'âyâ ve fukarâ-i ibâd, zimmet-i himmet-i hüsrevâneme lâzım ve refet ve şefkat-i hidivâneme mühim olmağın binaen alâ zâlik kadîmü'l-eyyâmdan berü mefâhirü'l-ümerâi'l-izâmü'l-îseviyye merâci'ü'l-küberâi'l-fihâmi'l-mesîhiyye Venedik Doju ve Cumhûru hutimet avâkibihum bi'l-hayr-atebe-i aliyye-i gerdûn-penâh ve sūdde-i seniyye-i felek iştibâhımıza arz-1 sadakat ve ihlâs ve hemîşe izhâr-1 meveddet ve ihtisâs idüp dostluk idegelmişler iken bi-irâdeti'llâhi teâlâ ba'zi avâriz ve espâb ile bir kaç seneden berü mâbeynde vuku bulan bağda ve sahnâdan re'âyâ ve berâyâ muzdaribül-ahval olmağla mefâhirü'l-ümerai'l-izâmî'l Îseviyye merâci'l-küberâi'l fihâmi'l-mesîhiyye İngiltere ve İskoçya ve İberniye (Ibernia) Kralı ve Williams-1 sâlis ve Nedirlande Istati ceneralleri- hutimet avâkibihum bi'l-hayri ve'r-reşâd islah-ı zâtü'l-beyn içün tavassut ve istirda eylediklerin düstür-1 ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-1 menâzımü'l-ümem müdebbir-i umûr-1-cumhûr bi'l fikri's-sâkıb mütemmim-i mehâmmi'l-enâm bi'r-re'yi's-mümehhid-i bünyânî'd devleti ve'l-ikbâl müşeyyidu erkânı's-sa'âdeti ve'l-iclâl mükemmel-i nâmûs-1 saltanatı'l-uzma mürettib-i merâtibi hilâfeti'l-kübra el mahfûf bi-sunûf-1 avâtifi'l meliki'l-a'lâ vezîr-i

a'zam âsaf-şiyem ve vekîl-i mutlak-1 sadâkat-1 ilm serdâr-1 ekremim Hüseyin Paşa adâmallâhu te'âlâ iclâlehü ve dâ'if-i iktidara izz-i huzûr fâyizü'l-hubûr-i hüsrevâneme arz ve telhîs etmeleriyle re'âyâ ve berâyânın ahvâllerine merhamet-i muhadene ve musâlahaya izn-i hümâyûn-1 sa'âdet makrûnum şeref-yafta-i sudûr olmağın müşârûn-ileyhimin tergîb ve vesâtatlarıyla Sirem yakasında sinurbaşına karib Karloyça (Karlofça) nam mahalde mükâleme-i mevâdd-1 sulh ve akd-i maslahat için tarafeynin murahhas vekilleri ve müntehab elçileri bir yer[e] geldiklerinde İngiltere elçisi Baron Dibâ ve Williams Lord Paged ve Nedirlande elçisi (Conte Giacomo Cavaliera) Konte Yakomo Kolyer hüsn-i sayile mâbeynde hidmet-i tavassut-merâsimini kemâ yenbeği icrâ ve doj-i müşârûn ileyh ve beylerinin murahhas elçisi kidvetü'l uzemâi'l-milleti'l-mesîhiyye kavalier Karlo Rojeni (Ruzzini) ile bir kaç meclis ahvâl-i sulh u salâh şöyleşilüp lâkin mûlahazaya vakt müsâi'd iken ba'zi müşkilât zuhûriyla mevadd-i musâlahâ akdinde tereddüd eylediği ecilden mefâhir-i uzemâi'l-milleti'l-mesîhiyye Roma Imparatoru'nun ve Leh vilayetinin murahhas elçileri mutevassit elçilerin ma'rifetiyle ve cümlelerin ittifakıyla mukaddem tarh olunan sevânih muktezâsınca amel eyleyüp ve temessüklerin imzâ ve mübadelesine değin yine tarafeynin ma'rifetleriyle karar dâde olan on beş gün mehl dahi itmama karib olup yine mûmâ-ileyh Venedik elçisi tarafından bir dürlü faysal virilmemekle (s. 20) müşârûn-ileyh Venedik doju ve beyleri dahi mabeynde akd olunan musâlahaya mülhak olmak üzere menâzi'un-fihâ olan mevâddi Venedik Doju ve cumhûru için dahi ahsen vechile şöyleşüp emr-i musalahaya mukaddemât olmak üzere bundan akdem mâbeynde düstürü'l-amel olan esâs-1 temessüküne ri'âyet ve hürmet ile mâbeynde yine mutevassit elçilerin hüsn-i sâ'yileriyle şöyleşüp sene aşr ve mi'e ve elf şehr-i Receb'in yirmi dördüncü gününde akd-1 musâlahâ idüp ma'mûlûn-bih olmak üzere cânibeynden temessükler virildikten sonra ta'yin olunan müddet içinde Venedik Doju ve cumhuru tarafından mahall-i mezbûrda akd olunan mevâdd-1 musâlahânın temessükünü kabûllerini hâvi mutevassit elçilerin vesâtatiyla Der-i devlet-medârîma memhûr ve ma'mûlûn bih te kîdnâmeleri geldikde müşârûn-ileyh vezîr-i a'zamım taraflarından dahi te'kid-i maslahat için hatt-1 hümâyûnum mûcebince temessük virilüp ba'dehû büyükelçilik hidmetiyle ta'yin olunan kidvetü ümerâi'l-milleti'l-mesîhiyye Lorenço Soranço Kavalier Purokorator doj-1 müşârûn-ileyhin nâmesini atebe-i aliyye-i hüsrevânemize tebliğ ve ahidnâme-i hümâyûnum recâ ve müşûrûn-ileyh vezîr-i a'zamım pâye-i serir-i a'lamiza arz ve telhîs etmeğin

umûr-1 sulh u salah her ne ise ilm-i âlem-şumûl-i hüsrevânem muhît ve şamil oldukda re'âyâ ve berâyânın refâhiyyet ve istirahatlerîçün recâ ve iltimâsına müsâ'ade-i aliyye-i hüsrevânem erzânı kılınup hatt-1 hümâyûn-1 şevket-makrunumuz ile fermân-ı âlişanımız sâdır olmağın işbu tuğrâ-yı garrâ-yı cihân ârâmızla müşerref ahidnâme-i hümâyûn-1 sa âdet-makrunumuz şeref-yafte-i sudur olup yerlü yerinde ri'âyet ve siyânet olunmak için işbu on altı maddedir ki zikr olunur. Evvelki madde: Mora dâhilinde olan şehir ve kal'a ve kastel ve varoş ve kurâ ve dağ ve enhâr ve göl ve orman ve liman ve her ne ki dâ'iren mâ-dâr içinde var ise cümlesiyle hâlâ Venedik cumhurunun zabunda olmağla yine âsûde-hâl üzere zabt u tasarruflarında kalup derya hududu ve eski divâr nişânesi olduğu ekşâmiyle hududuyla mahdud ola. Şöyle ki ne Mora tarafından büyük kıyıya ve ne büyük kıyı canibinden Mora hududuna bir dürlü dahl ü tecavüz olunmaya. İkinci madde: Büyük kıyı Devlet-i Aliyyemin zabtında olmağla aynıyle bu sonraki ceng evvelinde olduğu hâlî üzere bi'l-cümle Devlet-i Aliyyemin zabt u tasarrufunda ola. Inebahtı Kal'asi Venedik cumhuru tarafından tahliye oluna. Ve Inebahtı yakasında olan Rumeli didikleri kastel hedm ve kezâlik Preveze Kal'asi dahi hedm oluna ve ol semide büyük kıyı külliyyet ile evvelki hâlî üzere kala. Üçüncü madde: Ayamavra cezîresi ve kal'ası ve Perâçiyeye didikleri köprübaşı büyük kıyıya bir dürlü ziyade ayak uzatmamak üzere ve Ayamavra'ya muttasıl olan Lefkade cezîresi Venedik cumhurunun zabt u tasarrufunda kalalar. Dördüncü madde: Dalmaçya'da ta'yîn-i hudud akabinde Inebahtı tahliyesi ve Rumeli didikleri kastel Preveze'nin hadmi der-akab icra oluna. Ve bu aralıkda cümle te'addî ve te'addî illetleri men' ve def olunmak için zikr olunan üç yerin muhafazacısı içinde alıkonulup asla büyük kıyıya seğırtmeyeler ve bir dürlü bahane ile bir dürlü mutâlebe eylemeyeler. Ve zikr olunan yerlerin ahâlîsi dilerler ise kalalar dilerler ise gideler bir dürlü cebr olunmaya. Beşinci madde: Büyük kıyı ile Mora arasında olan körfezlerin intifa'î müşterek olup tarafeynden eşkîyâdan pak saklana. Altıncı madde: Akdeniz ve ol semide olan gayri denizlerde vâkı adalar bu sonraki ceng evvelinde oldukları hâl üzere Devlet-i Aliyyemin zabtında kalalar ve Venedik cumhûru tarafından harâc veya gayri vergü veyâhûd gayri her ne ki bu ceng esnasında ihdâs olundıysa mûmâ-ileyh cumhûr cânibinden talep olunmaya. Yedinci madde: Devlet-i Aliyyem Venedik Cumhurundan Zakilisa cezîresîçün veyâhûd ahâlîsinden güzeşte ve ba'de'l-yevm (s. 21) vergü talep eylemeye. Ve Mora'ya yanaşık EGINE cezîresi Venedik cumhûrunun zabtında olmağla kalasıyla ala hâlîhî

zabtlarında kala. Sekizinci madde: Dalmaçya'da Kinin ve Sîn ve Gable ile Çeklut kal'aları hâliya Venedik cumhurunun zabt u tasarrufunda olmağla yine âsûde-hâl üzere zabt u tasarrufunda kalalar. Lakin zabtların aşikâre ve reâyâ-yı tarafeynin ârâmiş ve istirahatde olmaları ehem olup hududun dahi âna göre ta'yin olunması iktizâ itmekle akla gelür gelmez bir dürlü nizâ' zuhûr eylemeyüp sinurların âsûdeliğini muhtell ider bir dürlü hâlet kalmamak üzere tarafeynden ta'ahhüd olunmuşdur ki Kinin kal'asından Varlika kal'asma ve andan Sin kal'asına ve andan Zadvare didikleri Zadvariye kalasına ve bundan Vergorac kal'asına ve kezâlik ve andan Çeklut kal'asına varınca hutût-1 müstakime çekilüp sinurlar tefrîk oluna. Şöyleki zikr olunan hutût dâhilinde Venedik mülkü ve deryâ cânibine doğru vâkı' olan arâzî ve nevâhî ve kastel ve husûn ve kulle ve etrâfî mesdûd yerler cumhûr-1 mûmâ-ileyhin zabında kala. Ve hutût-dan taşra olan arâzî ve nevâhî ve anlarda vâkı' kastel ve husûn ve kulle ve etrâfî mesdûd yerler Devlet-i Aliyyemin zabt u tasarrufunda kala ba'de'l-yevm tarafeynden bir dürlü tecavüz ve tevsî ve tazyik olunmaya ve bu sinurin ta'yîni için tarafeynden ta'yîn olunan vekiller mâbeyninde ittifakla ma kül görüldüğü vech üzere yerlerin kâbiliyyetine göre ya depe ve orman ya enhâr ve dere ile ve ayânlığa isti dâd olmayan yerde hendek ve kazık ve taş ile zikr olunan hutût muayyen itdirile. Ve Venedik zabtında olan kal'aların önünde dahi münâsıbı mikdan arâzîsi olmak için Kinin ve Varlika ve Sin ve Zadvariye ve Vergorac ve Çeklut kal'alarının önünde yerin iktizâsına göre müstakim veyahud perkârî hatt ile birer sâ at toprak kat -1 hududa me'mûr olan vekiller cânibinden ta'yîn oluna. Ve Hirvâtlik cânibine doğru ve Çasar mülkü hududına varınca Kinin kal'asının yanı olup bu mahalde birbirine mütenâhî olan üç tarafın birisine gadr olunmayıp bu külliyyetli sulh u salâhda karar-dâde olduğu üzere her tarafın hakkı dâ'imâ ri'âyet oluna. Ve zikr olunan hatt-1 tarafeynden gözedilüp lâkin hatt-1 mezkûrun kurbunda veyahûd dâhilinde Devlet-i Aliyyemin kal'asi vâkı' olursa ensesinde olan bütün arâzî kendüye kalup önünde dahi birer sâ at mikdârı yer perkârî hatt ile ta'yîn olunup içinde olan arâzî dâ'iren-mâ-dâr zabtında kala. Ve Çeklut kal*asına önünde dahi bir sâ at mikdârı arâzî virile. Amma Çeklut'a müntehî olan hatt-1 müstakim mezkûrun öte yanına iki sâ'at mikdar arâzî Çeklut'a virilüp andan deryâya doğru yine bir müstakim hatt ile hudûd ta'yîn oluna ve bu kâ'ide ve sûret üzere sinur kat ve hudud ta'yîn ve zabt u tasarruf olunacak topraklar tefrik olunmağla ba'del-yevm bila-tegayyür ve bilâ-tecavüz mer'î ve muhterem ola. Ve vaz' olunan alâyimin birisini

tağyîr ve hududun birisini tecavûze bir ferd cesâret eyledikde anun bu makule cürm ashâbının bir-vecihsiz eczâları tertibine lâzım olan ihtimamda tefsîr iden zâbitlerin dahi tarafeynden muhkem hakkından geline. Ve hudud vekillerinin arasında bir müşkil zuhuri vâkı' oldukda mâbeynlerinde muvafakata imkân olmaz ise iki tarafa dahi vâkı hâli hulûs ile sıhhati üzere arz u i'lam eylediklerinde der-i devlet-medârımda olan Çasar ve İngiltere Kralı ve Nedirlande İstati ceneralleri elçilerinin hüsn-i sa'yîleriyle dostluk üzere fasl oluna. Ve bu makule ve gayri serhad nizâ'ı sebebiyle bir dürlü te'addiye mübâşeret olunmayup ve re'âyâ fukarâsının istirahatına dahi hâlel virilmeyüp Devlet-i Aliyyem ile karar-dâde olan sulh u salahi tağyir ider esbâbdan add olunmaya. Dokuzuncu madde: Dubrovnik beylerinin arâzî ve nevâhîsi Devlet-i Aliyyemin arâzî ve nevâhîsi ile (s. 22) muttasıl ola. Ve Devlet-i Aliyyemin arâzîsi ile mûmâ-ileyhim beylerin topraklarının ittisâl ve ihtilâtına mâni' olan bi'l-cümle ref' oluna. Onuncu madde: Kotor semtinde Nuh ve Resne hâliya Venedik Cumhuriyetinin zabt u tasarrufunda olmağla yine topraklarıyla âsûde-hâl üzere zabt u tasarrufunda ola. Ve ol cânibde her ne asl kal'a zabtında var ise kezâlik zabunda ola. Ve tarafeynden kat'-1 hududa ta'yîn olunan vûkelâ hulûsı mücerreb âdemler olup bu emr-i mühimmi hakk üzere ve bilâ-arz görüp ol tarafda dahi nâhiyeleri tefrîk ve vaz - alâym-i mu'ayyene ile tahdid eyleyeler ki bi'l-külliyeye bâ'is-i ihtilal olan ahvâl her ne ise cümle ref u def oluna. Lakin bu taraftan dahi Dubrovnik arâzisinin Devlet-i Aliyyem arazisi ile bütün ittisâli münkati' olmaya. Onbirinci madde: Dalmaçya ve Kotor semtlerinde kat-1 sinur ve hudûda havâ müsâ'id oldukda mübâşeret olunmak için ta'yîn olunan vekiller mukaddem mâbeynlerinde haberleşüp ve adedi beraber ve kendü hâlinde olan tevâbi'leriyle bir münasib yere gelüp bu işe rûz-1 nevrudan başlayalar. Ve zikr olunan câniblerde tarafeynin hududu kat'ında ihtimam etmeleriyle müsâra'at ile iki ay müddetinde hizmetlerin tetmim eyleyeler. Onikinci madde: Dostluk sebâti ve re'âyâ-yı tarafeynin istirahatı ne kadar ziyâde murâd olunursa o kadar hevâ û heveslerine tâbi' ve âdet-i müstemirrelerine mecbur olup serhaddin âsûdeliğini esnâ-yı sulhde dahi hırsızlık ve te'addi ve fesadlarıyla muhtell idenler tarafeynden al'es-seviye mebgûz ve mağzûb olmaları lâzım olmağla sâ'ire mûceb-i ibret için sezâlarına göre cezaları tertib olunmak için bu makule hâyinler her ne cinsden olurlarsa kabul ve himâye olunmayup ve aranup ve buldurilup ahz u teslim olunalar ve bu misillü müfsidlere sahib çıkılması ve saklanması memnu' ola. Onüçüncü madde: Zabt u tasarrufunda olan kal'aların ta'mir ve termîmi ve istihkâmı

tarafeynde câ'iz olup lakin serhadde karib yerlerde müceddeden min ba'd kal'a yapılmaya. Ve Venedik Cumhuru cânibinden büyük kıyı kenarlarında hedm olunan kal'alar dahi yapılmaya ammâ menfa'atlı olan cümle yerlerde varoş ve kurâ vaz olunup mâbeynlerinde hüsn-i câre muvâfık mu'âmeleye ri'âyet oluna ve aralarında bir dürlü nizâ'ı oldukda sinurlarda olan zâbit ve hukkâm der-akab bir yere gelüp hakk ve adl ve dostluk üzere bâ'is-i mu'âraza olan esbâbi def' ve ref eyleyeler. Ondördüncü madde: Âyinleri husûsı ve esîrlerin mübadele veitlâkı ve ticaret ahvâlîçün selef ahidnâmelerde tasrih olunan sibâk gözedilüp andan ma'ada olan iltimâslarını rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye arz eylemeye Venedik elçisine cevâz gösterile ve âyinlerinin icrâsı ve esîrlerinin tlak ve ticaret ahvâlîçün bundan evvel Venedik Cumhûruna inâyet u ihsân olunan evâmir-i aliyye bu sulhun dahi sebebiyle te'kîd oluna. Ve ticaret umûru bu cengden evvel olduğu surette olup Venedik tüccân kendülere inâyet olunan mu'âfiyetleriyle âsûde-hâl olalar. Onbeşinci madde: Çasar ve Leh murahhaslarının Venedik Cumhûrîçün ta'ahhüd cyledikleri temessükü imzâ eyledikleri günden Devlet-i Aliyyem ve Venedik murahhaslarının bila-vâsita temessük imzâ idecekleri güne değin tarafeynden te'addiyât karada ve deryâda ref ve mâbeynde hüsn-i mu'âmele oluna. Ve sinurlarda olan zâbit ve hukkâm bu terk-i cidâlin vaktini bilmek için Bosna ve Arnavudluk ve Dalmaçya taraflarına haber irsâl olunmak üzere otuz gün ve Girid ve Mora cezîreleri ve ol semtin gayri cânibleriçün kırk gün ta'yîn olunmuşdur. Zikr olunan müddet dâhilinde bi-eyyivechi kân Devlet-i Aliyyem ve cumhûr-ı mûmâ ileyh tarafına şol mevâdda ki ri'âyeti mümkün ola muhâlif iş olunmaya ve dahi re'âyâya külliyyet ile afvname virilüp bu ceng esnasında eyledikleri işleri ve cümleri her ne ise bi'l-küllîye ferâmüş olup bu vech ile ithâm olunanlardan bir ferd ba'del-yevm cezâ tertîbi ile eziyyet olunmaya. (s. 23) Onaltıncı madde: Bu mevâddin hâtimesinde beyân olundığı minval üzere tarafeynin murahhasları beyinde temessük tafsil ve bilâ-vâsita imzâ olundukda Devlet-i Aliyyem ile Venedik Cumhurunun sulh u salâhı müddeti dahi karar-dade ola ve kezâlik hudud ve toprağa müte'allik olmayup ziyâde dostluk ve hüsn-i mu'âmeleye müte'allik olan mevâdd söyleşile. On yedinci madde: Selef ahidnâmelerde tasrih olunan sibak gözedile deyü on dördüncü maddede kayd ve tastîr olunmağla ecdâd-ı izâm ve âbâ-yı kiramdan merhûmûn ve mağfürun-lehüm Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selim Hân ve Sultan Murad Hân ve Sultan Mehmed Hân ve Sultan Ahmed Hân ve amm-i buzurk-varım Sultan Osman Hân ve Murad Hân ve cedd-i emcedim

Sultan Ibrahim Hân -aleyhimü'r-rahmeti ve'r-ndván zamanlarında ve cennet-mekân firdevs-âşiyân vâlid-i mâcidim Sultan Mehemmed Hâ.....) aleyh) afv ve'l-gufrân zamân-ı sa âdet-iktirânlarında dahi virilüp esnâ-yı sulh u salâhda i'mâl olunan ahidnâme-i hümâyunu elçi-i mûmâ-ileyh ibrâz ve mûnderic olan şurût ve kuyûdı mevadda taksim ve tertib ve tensîk ile işbu ahidnâme-i hümâyûnuma derc u ilhâk olunmasın cumhuru tarafından iltimâs itmekle âdet-i kadîme-i müstahsene üzere karîn-i kabûl-i hüsrevânem olmağın imdi vâlid-i mâcidim müşârûn-ileyh zamanlarında virilen ahidnâme-i hümâyûnda derc olunduğı üzere min-ba'd Venedik Doju ve beyleri vesâ'ir âdemleriyle deryada ve karada iki cânibe müte'allik olan yerlerin ve vilayetlerin halkıyla ve Akdeniz'de vâkı' Tine nâm İstendil cezîresi kalasıyla vesa'ir tasarruflarında olan cezîreler ve şehirler ve burgazlarıyla sulh u salah mukarrer olup ve bi'l-cümle Ayamarko'nun sancağın götüren kimesneler ile yaşda ve kuruda el'ân tasarruflarında olan illeri ve köyleri ile şimdiye değin tasarruflarında olup ve şimden sonra kendü dindaşlarından alacak yerleriyle ba'del yevin aramızda dostluk ve barışıklık mukarrer olup ve Yanya Sancağı sınırında olan Parga nâm mevzi' ki sâbikâ merhûm ve mağfîret-penah Sultan Süleyman Hân -nevverallâhü merkadehû- emriyle yakılup yıkılmış idi. Mezîd inâyetlerinden anlar cânibine tasarruf olunmasın emr idüp zikr olunan mevzi' kal'asıyla ve varoşıyla ve karyeleriyle ve hudud ve sinurlarıyla merhum ceddin müşârûn-ileyh hazretleri inâyet eylediğı üzere anların zabt u tasarruflarında ola. Ammâ mezbur Parga ve ana tâbi olan köylerde vâkı' olan âdemleri denizden ve kundan Memalik-i Mahruseme zarar u ziyân iderlerse Venedik beyleri ol zarar u ziyânı tazmin itdireler ve idenlerin muhkem haklarından geleler. Onsekizinci madde: Babam merhum müşârûn-ileyh zamânında in'ikâd-i sulh u salahda tarafeynden virilen mevâdd kâğıdlarında mastûr olduğı üzere Venedik cumhuruyla akd olunan sulh u salah karar-dâde ve muhkem olmak için Kandiye kal'ası kendüye mahsus olan tobları ve cebehânesi vesâ'ir âlât-1 harbiyle mukaddemâ mevâdd kâğıdı virildikde Vükelâ-yı Devlet-i Aliyyeme teslîm olunmağın Suda ve İspirlonka palangaları ki cezîre-i Girid'e muttasil olmayup derya içindedir. Anlar ke'l-evvel Venediklü elinde ola ve zikr olunan iki palanganın tuli altında olan küçük kaya ve adacıklar ki deryâ içindedir ve cezîreye ittisâli yokdur anlar bu güne değin olduğı gibi yine Venediklü elinde kalup zikr olunan kaya ve adacıklar Girid cezîresine tâbi'dir üzerlerine binâ yaparız deyü veyâ âhâr tarikle ber-vechile dahl ve virgü taleb olunmaya. Venediklü dahi zikr olunan adacıklarda kal'a

ve palanga ve tábya binâ itmeyüp ke'l-evvel ıssız dura ve zikr olunan adacıklardan İspirlonka kurbında olan adanın Girid cezîresi kenarıyla arasından çekdirir gemi geçüp kum ile doldukda anı ayırtlamağa kimesne mâni olmaya. Ondokuzuncu madde: Memâlik-i Mahrûsemde olan sancak beylerimden ve subaşılardan ve bi'l-cümle huddâm-ı encüm-ihtişamımdan hiç ahad anların vilâyetlerine ve kal'alarına (s. 24) ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirmeyeler. Ve eğer cenâb-ı hilafet-me'âbima müte'allik olan beylerden ve asker-i zafer-me'asirimden anların vilâyetlerine ve kal'alarına ve burgazlarına ve âdemlerine zarar u ziyân iriştirirlerse vâkı' olan zarar u ziyân fermân-ı şerîfimle yerine konilup dahl idenlerin haklarından geleler. Ve mezbûr beylerin bâzırganlarından ve âdemlerinden Memâlik-i Mahruseme yaşdan ve kuridan kadirga ve gökeleri ve gayri küçük gemileriyle mahrûse-i İstanbul'a ve Galata ve diyar-ı Arabistan'dan Iskenderiye-i Mısıra ve Gelibolu'dan aşağı olan boğaz ve limanlara gaflet ile gelüp girmeyüp mukaddemâ dizdârların âgâh eyleyüp icâzet ile gelüp girüp meğer ki rüzgâr şiddet üzere olmağla furtina olup veyâhûd anları levend kalyatalan kovup ol iskelelerden gayri konacak yerleri olmayup zaruret ola, ol vakitte gelüp gireler. Eğer mümkün ise âgâh ideler ve gitmelü olacak icâzetsiz gitmeyüp muhalefet idenlerin haklarından geline. Âninçün Venedik beylerine töhmet olunmaya. Memâlik-i Mahrûsemde derya yüzüne giden gemiler ve kadirgalar ve donanmalar deniz yüzünde Venedik gemilerine buluşurlarsa birbirine dostluk idüp zarar u ziyân itmeyeler anlar dahi fermân-ı şerîfle deryâ yüzüne çıkmış donanma ve kadirgalarına vesâ'ir deryâ yüzünde yürüyen gemiler ile buluşduklarında yelkenlerin indirüp dostlukların bildireler. Eğer yelkenlerin indirüp dostlukların bildirdiklerinden sonra zarar u ziyân idecek olurlarsa eğer gemi ve davar ve âdem ve espâb ziyânıdır her ne ise yerine konula. Hemçünân anların kadirgaları ve gemileri ve donanmaları dahi deniz yüzünde benim gemilerim veyâhûd rençber gemilerine buluşurlarsa dostluk üzere geçüp zarar u ziyân itmeyeler ve eğer gemiler ve âdemler ve espâb ve davar ziyânıdır her ne ise yerine koyalar. Ve eğer ittifak düşüp harâmî ve levend gemisine buluşup ol harâmî gemisi bunlara kasd idüp ceng ile harâmî gemisine bunlar galip olalar hîn-i muharebede helak olandan gayri ne kadar âdem esîr olup diri tutarlarsa asla katl itmeyüp bî kusûr sağ ve sâlim Südde-i Sa'âdetime irsâl ve îsâl ideler ki muhkem haklarından gelinüp birvechile siyaset itdürmeğe sâ'irlerine müceb-i ibret ola. Ve Memâlik-i Mahrûsemde donanma gemilerim ki bir tarafa sefere gide Venedik'e müte'allik olmaya Venedik donanması

epsem kendü hâlinde dostluk üzere durup hareket itmeyüp varup kimesneye mu'âvenet eylemeye ve benim donanma-yı hümayûnuma zarar u ziyan iriştirmesine sebep olmaya ve benimle düşmanlık üzere olan kimesnelerin donanmaların aralarına getürmeyeler ve anlara yardım ve azık vermeyeler. Eğer donanmalarından her kim bu emrime muhalefet iderse eylediği yerde Venedik beyleri muhkem haklarından geleler ki sâ'irlerine mûceb-i ibret vâki' ola. Ve gayri vilayetin dahi barçalarına ve kadırgalarına ve gayri gemilerine rast geldiklerinde Venedik beyleri kendü adalarına ve hisârlarına ve limanlarına sığındırmayup turgurmayalar. Tutmak mümkün olursa tutup mecâl vermeyüp haklarından geleler. Benim tarafımdan dahi olvechile amel olunup gayri vilayetin harâmî gemilerin ve barçaların ve kadırgaların limanlarıma ve hisârlarıma sığındırmayup tutmak mümkün olursa tutup mecâl vermeyüp haklarından geleler ve amm-i buzurk-vârım Sultan Murâd Hân zamanında korsan ta'ifesi hususîçün virilen nişân-ı hümayân vâlid-i mâcidim müşürün-ileyh zamanında dahi tecdid olunmuş imiş ol nişân-ı hümayûnu ibrâz eylediklerinde tecdid oluna. Yirminci madde: Venedik'den biri gelüp Memâlik-i Mahrûsemde bir kimesne ile satu-bazar idüp akçesin tamam virmedin hîle idüp kaçup giderse benim hükm-i şerîfimle varup taleb olundukda ol kimesne bulunursa rızkı sahibine alivirile ve Memâlik-i Mahrûsemde bir kimesne varup Venediklûden biriyle satu-bazar idüp akçesin edâ itmedin kaçup gelürse sabit olan hakkı alivirile ve Memâlik-i Mahrûsemde bir kimesne borc idinse (s. 25) veyâhûd birvechle müttehem olup gaybet eylese ânîniçün bir günahsız tutulmaya Venedik beylerine anîniçün töhmet olunmaya eğer anların memleketlerine varup durur ise medyûn ise üzerinde olan deyn-i müsbet bi't-tamam tahsil ve hakk sahibine îsâl ve müttehem ise şer'an müstehak olduğu cezâsın tertib ve icrâ eyleyeler benim cânıbımden dahi olvechile itdirile. Yirmibirinci madde: Tarafeynde olan esîrlerin vazî ve şerîfî münasib bedelleriyle tebdil ve halâs olalar. Venedik Cumhûru elinde olan esirler Gördüs'e getürölüp islam tarafından alınan cümle esîrler dahi Eğriboz iskelesine götürölüp otuzar kırkar mübadele olunalar ve her kangı tarafda ziyade esîr kalursa ve kalanlar her ne makule ise anlar dahi mübadelesiz tlak olunup girü redd oluna ve mümkün olursa bu mübadelenin evvelinde esirlerin eşbehleri mübadele olunup bu maslahat tamam olunca esîrlere tarafeynden ta'ciz ve cefa olunmaya. Yirmi ikinci madde: Venedik'den bir esir kaçup Memâlik-i Mahrûseme gelüp müslüman olursa ve sahibi gelürse bin akçe virile ve sahibi gelmeyüp vekili gelürse akçeyi vekiline vireler eğer küfrî üzere ise ol esîr

ayniyle virile. Ve Memâlik-i Mahrusemden kaçup anlara varır ise müslüman ise veyâhüd Mürted oldıysa te'allül etmeyüp kendiyi ayniyle vireler ve eğer küfrî üzere ise sahibi veyâhüd vekiline bin akçe vireler. Ve eğer Mağribin levend kalyataları ve gayri yerlerin korsan kayıkları deryada vesâ'ir karada olan harâmîler varup Venedik'e tâbi' olan adaları ve gayri yerlerini urup âdemlerin esir idüp götürüp Rumeli ve Anadolu'da ve Mağrib'de vesâ'ir yerlerde satup veyahud kendüler kullanup bu makule esir her kimin elinde bulunursa bila-tereddüd ellerinden alınup Venedik beylerinin balyoslarına veyâ ka'immakamlarına veya vekillerine teslîm ideler. Ol harâmî levend ele getirilüp muhkem haklarından gelinüp ve ol esîr müslüman olmuş ise azad olup salivirile ve ahidnâme-i hümâyûna muhalif ve sulh-u salâha mugayir Venedik re'âyâsını ba'zi kimesneler eşîr idüp elden ele kaçırmağla ihtilâle bâ'is u bâdî olurlar imiş. İmdi sulh u salah zamanında vâkı' olan Venedik esîrleri her kimin elinde bulunursa müslüman olmuş ise azad itdirile ve eğer henüz küfrî üzere ise işbu ahidnâme-i hümâyûn ve sulh u salah mücebince Venedik balyosuna veya kendü ta'yîn eylediği âdemîsine teslîm itdirilüp min ba'd ahidnâme-i hümâyûn ve sulh u salâha muhalif esîr itdirilmeyüp idenlerin haklarından gelinüp te'allül ve bahâne itdirilmeye deyü vârid olan hatt-ı hümâyûn mücebince nişân-ı hümâyûn virilmeğin kemâ-kân ol nişân-ı hümâyûn mefhumıyla amel oluna. Yirmi üçüncü madde: Venedik gemileri Memâlik-i Mahrûseme gelürken muhâlif yel çıkup ol gemi helâk olup ne mikdar âdem kurtulursa âzâd oluna espâbları kurtulursa sahiblerine vireler. Kapudân cânibinden ve âdemlerinden vesâ'irlerinden kat'â dahl olunmaya ve Memâlik-i Mahrûsemden bir gemi ol tarafa varırken muhâlif yel çıka ol gemi helâk olup içinden âdem kurtulursa Venediklûden anlara dahl olunmayup espâbları sahiblerine virile kat'â dahl u nizâ' olunmaya. Ve eğer Memâlik-i Mahrûsemden şol yerlerden ki kadirga ve kayıkları vesâ'ir gemiler derya yüzüne çıkup gitdikleri vakt ki Kapudânım anlar ile bile olmaya ol gemilerin re'isleri muhkem kefillere virile ki varup Venedik memleketlerine zarar u ziyân irişdirmeyeler. Eğer kefil vinmedin giderlerse mücrim ve günahkâr olalar muhkem haklarından geleler ve eğer kefil virdikden sonra zarar iderlerse zarar u ziyân ne olursa kefilleri vireler. Hemçünân Venedik cânibinden dahi derya yüzüne gemileri çıka Venedik Kapudânı bile olmaya re'isleri muhkem kefillere virdikden sonra Memâlik-i Mahrûseme zarar u ziyân irişdirirler ise olan zarar u ziyânı kefilleri vireler eğer kefilsiz giderler ise mücrim ve günahkâr olalar muhkem haklarından geleler. Ve Memâlik-i Mahrûsemden bir harâc-

güzar veya bir âmil kaçup Venedik'e müte'allik (s. 26) kal'alara ve adalara varup temekkün etse kabul olunmaya varan ademe te'allül itmeyüp aynıyle vireler. Şöyleki âdem öldürüp veyahûd rızık götürüp uğruluk etmiş ise aynıyle vireler benim cânibimden dahi ol vechile itdirilüp ol taraftan âdem öldürüp veyâhûd uğruluk idüp rızık götürürse aynıyle vireler. Yirmidördüncü madde: Venediklünün biribiri arasında nizâ'ları olsa balyosları adetlerince dinleye kimesne mâni olmaya ve bir kimesnenin balyos ile nizâ'ı olsa şöyle ki südde-i sa'âdetimde Mahrûse-i İstanbul'da ola vâkı' olan kaziyyesi Divân-ı âlîşânımda istimâ oluna lâkin ben sa âdet ile sefer-i hümâyunda bulunacak olursam anın gibi balyos ile vakı olan münâza'a İstanbul muhafazaşîcün konılan hâkim huzurunda kâdi ma'rifetiyle istima oluna. Şöyleki Venedik bâzırganlarıyla bir kimesnenin ticarete müte'allik nizâ'ı vâkı' olup kadiya varalar Venediklünün kendü tercümanları hâzır olmayınca kâdi olan da'vaların istimâ etmeye. Amma anlar dahi te'allül idüp tercümân hâzır değildir deyü avk etmeyüp tercümanların hâzır idüp eğer tercümanları mühim maslahatda ise gelince tevakkuf oluna ve balyos olanı âharın borcu için mâdâmeki kefil olmaya kimesne rencîde itmeyüp muzayaka virmeyle ve nesne ödetmeyeler amma müdde'î olanlar medyûnları gaybet idüp vardıkları yerlere varup hâkimî ma'rifetiyle hakk u adl üzere taleb eyleyeler. Eğer Venedik'e tâbi' yerlere firâr iderse balyos Venedik beylerine i'lâm eyleyüp hakkı alıvirmekte takayyüd eyleyeler. Yirmibeşinci madde: Venedik'den Memâlik-i Mahrûseme bir bâzırgân ki gele gayri kimesne borcu için anı tutup incitmeyeler ve Venediklü bir bâzırgân Burusa'ya veya bir gayri yere gitmek isteye balyosundan icâzetnâme almayınca gitmeye ve eğer temerrüd idüp icâzetsiz gitmek isterse subaşı balyosa mu'âvenet idüp koyuvirmeye. Ve Venedik'den gelen gemilerin neftileri Memâlik-i Mahrûsemde hidmete tutulmayup nice geldiler ise gemileriyle gideler. Ve Venedik'den gelüp giden kimesneler evlü olsun ergen olsun mâdâmeki gelüp gidüp rençberlik idüp Memâlik-i Mahrûsemde yerleşmeye varup girü gide. Anlardan harâc taleb olunmaya. Venediklünün ba'zi harâc-güzâr kâfir ile nizâ'ları olup hîn-i da'vada Venediklü şâhidler ikâmet iderler imiş. Hasım olanlar bu yer kâfirlerinden gerekdir deyü muzayaka virüp Venediklü nasrânîlerin şهادetlerin kabul etmezler imiş. İmdi cümle nasârâ millet-i vâhîde olduğu ecilden gerekdir ki anların eğer kefare ile nizâ'ları olup ikamet-i şâhîde ihtiyacları olursa kefare tâ'ifesinden kangî sınıftan ki şâhid ikamet idüp şer'-i nebevî muktezâsı üzere isbât ideler kabul oluna. Ve Venedik'den bir bâzırgan Memâlik-i Mahrûsemde yolda

ve izde ve köyde basılıp rızkı alınsa veyahud basıldıkda bâzırgan depelenmiş olsa veya ga'ib olsa vârisi veyâhüd vekili gelürse şer'le görölüp hak yerine vara. Ve Venedik'den bir bâzırgan Memâlik-i Mahrûseme gelüp ticâret üzere kendü hâlinde yürürken mürd olsa metrûkâtına beytül-mâlcı karışmayup balyoslarına teslim ideler. Yirmi altıncı madde: Mağrib müslümanlarından ve bunlardan gayri sâ'ir yerlerin bâzırganları ki bey' u şirâ etmek için yaşdan ve kurıdan gelmelü oldukda ki Venedik hükm etdüğü yerlere uğraya âdet ve kânûnları üzere metâ'larının rusumun aldıktan sonra mâni olmayalar ve zarar u ziyân iriştirmeyeler. Memalik-i Mahrûseme nice dilerlerse gelüp gideler. Ve Korfoz'dan yukarı boğazdan yürüyen gemiler Venediklü olsun gayri olsun ki Venedik'e ticârete varalar ve geleler kimesne mâni olmaya ve zarar u ziyân iriştirmeyeler meğer ki yaramazlık etmiş olalar. Ve Venedik gemisi âdet ve kânûn üzere İstanbul'da aranup gitdikden sonra kânûn-1 kadîm üzere bir dahi Boğazhisârları önüne vardıkda aranup andan sonra gitmeye icâzet virile hâlâ kânûn-1 kadîme muhâlif Gelibolu'da dahi aranur imiş. Min ba'd Gelibolu'da aranmayup âdet-i kadîme (s. 27) muktezâsınca girü hemân Boğazhisârları önünde aranup gide. Yirmiyedinci madde: Memâlik-i Mahrûseme Arabistan memleketleri feth olunduğı zamandan berü oligelen üslûb-1 kadîm üzere iki pâre mavnaları Mısır İskenderiyesi'ne ve iki pâre mavnaları dahi mahrûse-i Şâm'a tâbi' olan Trablus ve Beyrût iskelelerine olgeldiğı üzere espâb ve metâ'larıyla mukarrer olan vakitte ve mevsimlerde gelüp gideler ve vaktinden ve mevsiminden te'hîr etmeyüp eğer iki mavnalarıdır ve eğer dahi ziyâdedir ve eğer büyük ve küçük gemileridir. Şimdiye değin ne vechile gelüp gidüp bey' u şira idegelmişler ise geri ol vechile idüp oligelene muhâlif nizâ'ı etmeyeler ve mahrûse-i İstanbul'da ve Beyrût ve Trablus iskelelerinde vesâ'ir yerlerde eğer akçe ve metâ'ıdır evvelden oligelene muhâlif ihdâs olunan bid'atlar ref' olunup kadîmden ne vechile oligeldiyse ana göre amel olunup kânûn-1 kadîme muhalif kimesneye te'addî itdirilmeye. Ve merhum ceddım Sultan Süleyman Hân zamân-1 şerîfnde virilen ahidnâme-i hümayûn muktezâsınca mu'tâd-1 kadimden ziyâde gümrük taleb olunmayup gümrük hususunda kânûn-1 kadim olan kânûn-nâme defteri mücebince müstakillen emr-i şerîf virile ki dergâh-1 mu'allâmda ve Şam Trablusu'nda ve Mısır İskenderiyesi'nde vesâ'ir Memâlik-i Mahrûsemde sâkin olan Venedik balyosu ve konsolosları ol emri temessük ideler ve mezbûr mavnalarına ve sâ'ir gemilerine ve tacirlerine ve metâ'ılarına beylerbeyilerimden ve beylerimden vesâ'ir kullarımdan hiç ahad kânûn-1 kadîme muhalif zulm u te'addi

etmeyeler. Emn üzere olalar kimesne anları rencîde etmeye ve mukaddemâ fetretten sonra merhum ve mağfürun-leh ceddım Sultan Selim Hân zamanında tekrar sulh u salah olundukda üç yıla değin virmeğe müte'ahhid oldukları üç yüz bin altını tedriciyle bi-kusûr edâ itdikleri Hazîne-i Âmiremde mahfûz olan defterde mukayyed olup ve merhumun ve mağfürun-lehüm cedlerim Sultan Süleyman Hân ve Sultan Selîm Hân ve Sultan Murad Hân ve Sultân Mehemmed Hân ve Sultan Ahmed Hân ve amm-i buzurk-vârim Sultan Osman Hân ve Sultan Murad Hân -tâbe-serâhü- m'un-zamânlarında zıkr olunan filoriden gayri sâ'ir vâkı' olan şartları ve ahidleri bi't-tamâm yerine getürdikleri ecilden babam merhûm müşarûn-ileyh ihsân eyledüğü ahidnâmede tekrar derc olunmayup ve ol hususlar için dahl u ta'arruz olmayup ve merhumûn zamanlarında virilen ahkâm-ı şerîfe dahi mukarrer tutilup mâdâmeki Sûdde-i seniyye-i sa'âdet-destgâhımıza kuridan ve yaşdan düşmanlık üzere olanlara Venedik Doju ve beyleri kavlen ve fi'len mu'ayyen ve zahir olmayalar. Vâkı' olan sulh u salahdan tecavûz itdirilmeye.Yirmi sekizinci madde: Hudûd ve toprağa müte'allik olmayup ziyade dostluk ve hüsn-i mu'âmeleye müte'allik olan mevâd söyleşile deyü on altıncı maddede mastûr ve mukayyed olmağla vâlid-i emcedim müşarûn-ileyh zamânında virilen ahidnâme-i hümayûn mevâddından ba'zısını ibhâmdan kurtarmak için tevzîh ve tenvir ve mâbeynde karar-dâde olan sulh u salâhın teşyîd ve istihkâmîçün müceddeden iktizâ iden bazı mevâdd dahi zamm u ilhâk olunmak bâbında elçi-i mûma-ileyh cumhûrı tarafından istid'â-yı 'inâyet etmeğın müsâ'ade-i aliyye-i hüsrevânem erzânî kılınup buyurdum ki serhadlerde gerek dem ve diyeteye müte'allik ve gerek bir gayri dürlü nizâ'i zuhur idüp mu'âraza ve muhasama vâkı' oldukda ol serhaddin zâbitleri ma'rifetiyle mahallinde şer'le hakk u adl üzere görölüp bâ'is-i muaraza her ne ise def' u ref' olunup Âsitâne-i Sa'âdetime ve Venedik ümerâsına îlâma muhtâc eylemeyüp tarafeyne zahmet virilmemek üzere bî-eyyi vechi kân mahallinde faysal virilmeğe takayyüd oluna. Bir vechile mahallinde fasl idemedikleri sûretde sıhhati üzere arz u i'lim oluna.Yirmidokuzuncu madde: Cânibeynin re'âyâsı karada ve deryâda tarafeynin memleketlerine emniyyet ve âsûdelik ile ticaret ve kâr u kisb idüp kimesne mâni olmaya ve Venedik beylerinin sefineleriyle (s. 28) yûriyen Venediklü olsun vesâ'ir mülük-ı nasara re'âyâsından olsun emîn ü sâlim gelüp gidüp kimesne rencîde ve tutup esîr eylemeye ve bu husus için Cezayir ve Tunus ve Trablus ocaklarına vesâ'ir tenbîh iktizâ idenlere muhkem tenbîh u te'kîd oluna ki min ba'd ahidnâme-i hümayûnuma muhalif ve sulh u salâha

mugayir bir dürlü vaz u hareket eylemeyeler. Ve ecdâd-1 1zâmim enârallâhu te'âlâ berâhinchum'un zamanlarında bu hususa müte'allik 'inâyet olunan nişân-ı şerîf ve evâmir-i aliyyenin ayni ibrâz olundukda taraf-1 hümâyûnumdan dahi tecdid ve te'kid ve mefhûmıyla amel oluna. Otuzuncu madde: Balyos kimi dilerlerse göndereler isterler ise horandalarıyla gelüp Mahmiye-i Kostantiniyye'de üç yıla karib dura tamam olmadın gide ve dilerler ise horandasız gele maslahat ne ise göre üç yıl tamam olmadın ol dahi gide anın yerine ol vechile biri dahi gele ve kadîmü'l-eyyamdan oldukları minval üzere mer'î olalar ve Venedik beylerine müte'allik olmayup balyosun kendü da'vâsı zuhûr eyledikde bâlâda tasrih olduğu üzere görüle. Ammâ cumhurları tarafından me'zûn ve murahhas olmadığı hususlarda cebr olunmayup bu misillü düşen hususlar her ne ise Venedik beylerine ayniyle arz u i'lâm ve taraflarından me'zûn ve murahhas oldukları cevabı virdiklerinde me'mûriyyetine muhâlif ve ruhsatına mugayir hilaf-1 ahidnâme-i hümâyûn nesne teklifi ile rencide olunmayup âsûde-hâl olalar ve balyoslarının ve konsoloslarının ve tercümanlarının ve kendü âdemlerinin hedâyâ ve libasları ve me'kulat ve meşrubatlarıçün akçeleriyle getürdikleri nesnelerden gümrük ve buc ve reft ve kassabiyye ve masdariyye taleb olunmaya ve bâzırganlarının umûrîçün ta'yîn eyledikleri konsolosları kadimden Venedik konsolosları oturageldikleri iskelelerde oturup ve kendü cinslerinden olalar. Ve Memâlik-i Mahrûsemde vâki iskelelerde olan konsolosların tebdîl idüp yerlerine ol hidmetin uhdesinden gelür âdemler ta'yîn idüp gönderdikde kimesne mâni olmaya ve tacirlerinin ahvâlîçün kendü cinslerinden nasb eyledikleri konsoloslarından ba'zi kimesneler da'va itdiklerinde kendülerin habs etmeyeler ve evlerin mühürlemeyeler konsolosları ve tercümanlarıyla da'vâsı olanların hususları Asitâne-i Sa'âdetimde istimâ oluna. Otuz birinci madde: Selâtin-i pîşîn-i nisfet-âyîn zamân-ı sa'âdet-iktirânlarında efrenc tâ'ifesine ihsân olunan evâmir-i şerifenin mazmun münifi üzere kiliseleri ve manastırları olduğu yerlerde mu'tâd olan âyînlerin icrâ ve ta'mire muhtâc olan mahallerin emr-i şerîfimle mesâğ-i şer'i olduğu mertebe termîm eylediklerinde kimesne mâni olmaya ve hilâf-1 şer'-i şerîf ve mu'gayir-i ahidnâme-i hümâyân akçe mutalebesiyle vesâ'ir bahane ile rencide olunmayalar ve Kuds-i Şerîfde vâki kadîmi ziyâretgahlarına varalar geleler kimesne mâni olmaya. Otuz ikinci madde: Venedik tüccârının bir kimesne üzerinde bey' u şîrâ ve karz ve viresi ve ticaret ve kefâlet vesâ'ir cihet-i şer'îden olan hakkı da'vâ ve şer'le mübâşir ma'rifetiyle tahsil olundukda tahsil olunan akçeden mahkemelerde virildiği

üzere yüzde iki akçe mübâşire ve çavuşa resm virilüp ziyâde bir akçe ve bir habbe taleb olunmaya. Venedik ve anlara tâbi' olan yerlerin bâzirganları ve konsolos ve tercümanları ve re'âyâları Memâlik-i Mahrûsemizde bey' u şîrâ ve viresi ve karz ve ticaret ve kefalet hususlarında vesâ'ir de'âvî-i şer'iyyeleri vâki oldukda kâdiya varup sebt-i sicil itdirüp veya hüccet ve ma'mûlün-bih temessük alalar sonra nizâ'ı olursa hüccet ve temessük ve sicille nazar olunup müceb-i şer'îsi ile amel oluna bunlardan biri olmayup veyâhüd nizâ'a mü'eddi ahvâlleri şer'le görülmek lâzım geldikde hâkimüş-şer' olanlar ber-muktezâ-yı şer'-i kavîm hakk u adl üzere istimâ eyleyüp üzerlerine ikamet olunan şâhidler kemâ-yenbeği tekayyüd ve ihtimâm ile ta'dil ve tezkiye olunup kizb ile ve fisk u fücür ile veyahud bir töhmet ile ve âdem-i temyiz ile müttehem ve bu misillâ mâni' kabûl-1 şehadet olan (s. 29) nesneler ile müte'ârif olan kimesnelerin şehadetleri dinlenmeyüp bir vechile zulm u te'addi ihtimali olmaya ve ahz-1 rüşvet ve hediye ile bu makule udülden olmayan şühüd ile üzerlerine bir nesne hükm olunmaya ve eğer hükm olunursa hükümleri nâfiz olmayup bir hâl ile te'addi itdirilmeye. Venedik tacirlerinden ve sefine re'islerinden birisi Memâlik-i Mahrusemde müslüman olursa sefine ve içinde olan emti'ası kendünün olmayup Venedik veyâhüd Venedik'e tâbi' vilayet bâzirganlarının olduğu şer'ân zâhir ve müte'ayyin oldukda âhardan dahl u taarruz olunmayup Venedik balyosları ve konsolosları ol sefineyi ve içinde bulunan emti'ayı elinden alup sahiblerine göndereler ki kimesnenin hakkı üzerinde kalmaya. Otuzüçüncü madde: Ticaret ahvâli semere-i sulh u salahdan olup bâ'is-i imâret-i memleket olmağla Venedik tüccârî kemâ-fi'l-evvel karadan ve deryadan Memâlik-i Mahrûseme kendü hallerinde gelüp gidüp İstanbul ve İzmir ve Kıbrıs ve Trablus-1 şâm ve İskenderiye-i Mısır ve Haleb vesâ'ir iskelelere getürdikleri ve alup götürdükleri emti'anın resm-i gümrüğün kânûn-1 kadîm üzere virdiklerinden sonra ziyâde talebiyle ve muhdes olan tekâlîf mutâlebesiyle rencide olunmayalar ve resm-i gümrükleri Hazine-i Âmireme alınıp virildiği minvâl üzere Memâlik-i Mahrûsemde cârî akçe alınıp kadime mugayir âhar vechile ve getürdikleri nakid akçeden gümrük mutâlebesiyle rencide u remîde olunmayalar. Ve mezbûr bâzirganlar bir iskeleye vardıklarında metâ'ılarının bir mikdârın çıkarmak murâd eylediklerinde emin olanlar ancak çıkardıkları metâ'ın gümrüğün alup cümlesin çıkarın deyü cebr itmeyeler ve eğer metâ'ılarını bir gayri iskeleye götürmek için bir gemiden çıkarup bir gayri sefineye tahmil murâd iderlerse kimesne mâni ve mezâhim olmayup ve mādâme ki metâ'ıların çıkarmadıkça emîn

olanlar gümrük taleb eylemeyeler. Ve çıkarın deyü cebr itmeyeler ve gemileri geldiklerinde gümrüklerde olan mübassırlar cefâ'en emti'alarını değerinden ziyâde bahaya tahmin iderlerse gümrük ne mikdâr olursa ol-mikdar metâ alınıp akçe taleb olunmaya ve gemileri gitdikde sâ'ir müstemmen tâ'ifesiinden alına gelen üç yüz akçe selametlik resmini Venedik sefineleri dahi edâ eyleyeler. Ziyâde taleb olunmaya ve bir iskeleye getürdikleri emti'anın resm-i gümrüğün bir defa edâ idüp yedine edâ tezkiresi aldıktan sonra ol iskelede satılmayıp bir gayri yere götürüp ve göndermek murad eylediklerinde kimesne mâni' olmayup gerek ol iskelede ve gerek götürdükleri iskelede tekrar gümrük taleb olunmaya ve gümrük emîni olanlar gümrüğün aldıktan sonra te'hîr ve taciz eylemeyüp edâ tezkirelerin vireler ve ol edâ tezkiresin gayri iskelelerde olan ümenâyâ varup ibraz eylediklerinde ma'mûlün-bih olup tekrar gümrük taleb eylemeyeler ve Memâlik-i Mahrûsemde resm-i masdariyye alına gelen iskelelerde kanûn-ı kadîm üzere resm-i masdariyyelerin edâ eylediklerinden sonra kadimden olagelene muhâlif bir vechile rencîde olunmayalar. Tüccâr tâ'ifesi Venediklü olsun ve gayri Devlet-i Aliyyem ile dostluk üzere olanlardan ve olmayanlardan her kim olursa olsun Venedik gemilerine tahmîl idüp kendü hallerinde Ayamarko bayrağıyla getürdikleri her nereden olursa olsun gümrük alınagelen metâ'dan balyoslarına ve konsoloslarına konsiliyyât ta'bir olunan kotimo hakkını vireler kimesne mâni olmaya ve bu cengden evvel Venediklünün her kangî iskelesinde Bosna defterdârı tarafından emînler oturup gelüp iden tüccarin metâ'ılarından resm ve bâc her ne alagelmîşler ise yine ol vech üzere emînler oturup kadimden alınageldiği üzere alalar. Venedik tüccari vech-i meşrûh üzere emîn u sâlim gelüp gidüp alışveriş idüp hilâf-ı şer'-i şerîf bir ferd dahl u taarruz ve rencîde u remîde eylemeyüp himâyet u siyânet olunalar. On altıncı maddede Devlet-i Aliyyem ile Venedik Cumhûrinun sulh u salâhı müddeti dahi karar-dade (s. 30) ola deyü mastûr ve mukayyed olmağın imdi mâdâm ki anlar tarafından zıkr olunan şerâyit-i sulh u salâha mugayir bir vaz' ve hâlet zuhûr etmeyüp Südde-i Sa'âdet-penâhımıza sadakat ve ihlasda sâbit-kâdem ve râsıh-dem olalar. Ben dahi yerleri ve gökleri yokdan var iden Perverdigâr-ı celle celâlehünün ism-i şerîfini yâd ulu peygamberimiz iki cihân güneşi Muhammed'ül Mustafa -sallallahu aleyhi ve sellem- in mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtını inâd idüp şîme-i kerîme-i hüsvân-ı sadâkat-mu'tâd ve kâide-i merziyye-i tâcdârân-ı vefâ i'tiyâd üzere ahd u yemîn iderim ki minvâl-ı meşrûh üzere mu'ahede olunan maddelerden bir hususda tahallûf ve

tecavüz olunmayup eyyâm-ı Devlet-i Aliyye-i ebed-fercâm ve saltanat-1 seniyye-i bedî'ü'n-nizâmımda bu sulh u salah mukarrer ve müekked olup bir ferd hilâfına müte'allik vaz' u hareket eylemeye. Tahrîren fî Evâ'il-i Zilka'de, sene isnetâ-aşer ve mi'e ve elf.Be-yurd-1 sahrâ-yı Davud Paşa Ber mûceb-i fermân-1 alî vech-i meşrûh üzere üç kıt'a tuğralu sûret dahi yazilup virilmiştir.fî't-tarîh-elmezbûr”